

ОДБРАНА

Патрола с базе
Боранце

Страдање Јевреја у Београду

Прилог

**Сведочанство
О ЗЛОЧИНУ**

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

КОНКУРС

за пријем кандидата у Војну академију
и Медицински факултет Војномедицинске академије
Универзитета одбране у Београду

ПРИЈАВИ
СЕ

ОТВОРЕН ЈЕ
ДО 31. МАРТА 2015. ГОДИНЕ

Све информације у вези са уписом у Војну академију могу се добити на телефоне: 011/3603-112 и 011/3603-344, путем електронске поште: upis@va.mod.gov.rs и stud.sluzba@va.mod.gov.rs, као и преко веб сајта: <http://www.uo.mod.gov.rs>.

Све информације у вези са уписом на Медицински факултет ВМА могу се добити на телефоне: 011/3608-129, 011/3608-134 или 011/3608-661, путем електронске поште: medicinski.fakultet@vma.mod.gov.rs, као и на интернет адресама: <http://www.mfvma.mod.gov.rs> и <http://www.uo.mod.gov.rs>.

ВОЈНА ГИМНАЗИЈА
ШКОЛА ЗА ЈУНАКЕ

КОНКУРС

за пријем кандидата
за ученике
Војне гимназије

Конкурс је отворен до 31. марта 2015. године.

ПРИЈАВИ СЕ!

Сва обавештења у вези са конкурсом могу се добити у Војној гимназији, Улица Петра Чајковског број 2, Београд (телефони: 011/3603-631, 011/3603-972 и 011/3603-655) или на интернет презентацији Војне гимназије: www.gimnazija.mod.gov.rs.

ВОЈВОДА ПЕТАР БОЈОВИЋ

ИЗМЕЂУ ПОХВАЛЕ И ПОКУДЕ

аутора Божидара Јововића

Ретко је ко, као професор Јововић, у једној реченици исказао суштину трагичног односа државе и њене војске: „Српска војска створила је државу која ју је уништила, а социјалистичка војска чувала је друштво које ју је на најсрамнији начин урушило.“ Историјска правилност да „велики догађаји стварају велике људе, а велики људи стварају велика дела“ још једном се потврдила на примеру војводе Петра Бојовића. Последњи српски војвода Војске Краљевине Србије и Војске Краљевине СХС надживео је Краљевину Југославију и вероватно се још једном уверио у заблуде југословенства, у које војвода Мишић никада није веровао.

Броширано / ф. 14×20,5 / 592 стр.
шифра: 111317
Цена: 1.155,00, са попустом: 808,50

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
1. Шифра 111317/„ВОЈВОДА ПЕТАР БОЈОВИЋ – ИЗМЕЂУ
ПОХВАЛЕ И ПОКУДЕ“, по цени од 808,50 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о улази целокупној износа доставиши МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге. Купљена издања биће достављена поштом са уплатом на штедишницу.

ОДБРАНА

Медија центар „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs, www.mod.gov.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, потпоручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,
др Славиша Влачић, Милосав Ц. Ђорђевић,
др Милан Миљалковски, др Зоран Миладиновић,
др Миљан Милкић, Будимир М. Попадић
Никола Остојић, Александар Радић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Марија Марић,
Слободан Михаиловић (технички уредници)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Даримир Банда, Душка Стефановић,
Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РС
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 227

Патрола Треће
бригаде с базе
„Боранце“ у Копненој
зони безбедности

Снимио

Даримир БАНДА

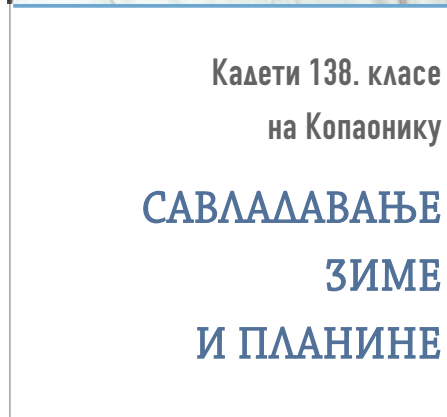
Специјални прилог
Страдање Јевреја у Београду
у Другом светском рату

16

Генерал-мајор проф.
др Младен Вуруна, ректор
Универзитета одбране

ЗНАЊЕ ЈЕ
НА ЦЕНИ

20

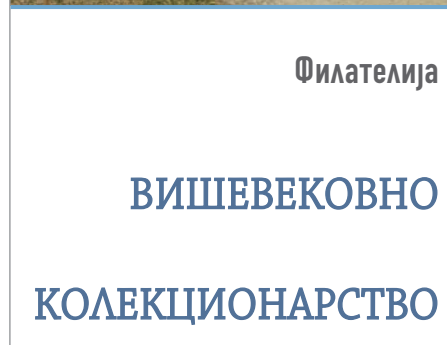
Кадети 138. класе
на Копаонику
САВЛАДАВАЊЕ
ЗИМЕ
И ПЛАНИНЕ

22

Тенкисти
Прве бригаде
на „Орешцу“

ПРОФЕСИОНАЛЦИ
У ОКЛОПУ

34

Филателија

ВИШЕВЕКОВНО
КОЛЕКЦИОНАРСТВО

Реч уредника

Слобода говора

Настојећи да пажљиво и, колико год је то могуће, крајње непристрасно ишчитамо и разумемо све оно што се између две „Одбране“ о нашем часопису писало и говорило, понешто директно, више међу редовима, на моменте речником недовољно приличним свима који се у Србији залажу за право на другачије мишљење и слободу говора, немогуће је отети се уопштеном утиску који потврђује да су сви људи једнаки само су неки „једнакији“ од других.

Уместо да различитости, било да се односе најпре на људе, потом тумачење појава, процеса или промена, речју никада до краја сагледиву збиљу, прихватимо као истинску вредност и императив који морамо достићи, у чијим се сусретима оплеменењује човеков живот, а препознаје духовна вертикала, склони смо да их олако, ко зна којим разлозима мотивисани, прогласимо разорним. Нажалост!

При том, као да смо одреда заборавили на достојанство, дужност, еснафске кодексе... Њихова је заједничка одредница – част. Свакако да је у многим ситуацијама изузетно тешко бити частан, а опет довољно различит, свој. Јер, „када пострада људска племенитост и усахне осећање дужности према себи и другима“, забележио је у „Узгредним премишљањима“ академик Душан Косовић, „тада нестаје и достојанство“.

У времену пољуљаних вредности, опречних уверења, била она посве индивидуална или својствена групи, том идеолошком кавезу у коме и према коме исказујемо осећања, заступамо ставове, чинимо акције, стварност доживљавамо двојачко – као прихватање или непријатељство. Само као црно или бело, заборављајући да је „свако дно свемир нечему испод њега, а свако небо плићак нечему изнад њега“.

„Наш циљ није да се слијемо једни са другима“, поучавао нас је Херман Хесе, „већ да сазнамо једни друге, и да једни у другима научимо да видимо и поштујемо оно што ти други јесу – наша супротност и допуна“.

Стога, и магазин „Одбрана“, уз сво поштовање професионалних стандарда, задржаће право да размишља и пише о свему што дотиче Војску и наш систем одбране, поштујући истовремено свачију слободу да мисли другачије. Тек тада ће различити увек бити једнаки. Упркос свему... ■

Владимир ПОЧУЧ

- 8 Заступник начелника ВМА
пуковник проф. др Зоран Шегрт
**ЗА СТЕПЕНИЦУ ВИШЕ
ОД ДРУГИХ**
- 12 Усвајање Индивидуалног акционог плана
партнерства
НОВЕ ДИМЕНЗИЈЕ САРАДЊЕ
- 24 Нова специјална одећа и обућа
посада пловних објеката
МОРНАРИ ПОНОВО У ПЛАВОМ
- 26 Заставник прве класе у пензији
Слађан Вучковић
**ТРИ ЖИВОТА РАТНОГ
ПИРОТЕХНИЧАРА**
- 29 Ништа лично
**ТАЈНИ ЖИВОТ ЈЕДНОГ
ФОТО-ПАНОА**
- 30 Др Атанасиос Другос
ОПАСНО ТРВЕЊЕ
- 33 „Војно дело“ и „Војнотехнички гласник“
УСПЕХ ВОЈНИХ ЧАСОПИСА
- 38 Духовност
**У ЧЕМУ ЈЕ ПРАВИ
ПАТРИОТИЗАМ**
- 40 Живот у окупираном Београду 1915–1918.
У ЦАРСТВУ БЕЗАКОЊА
- 42 Почетак здравственог збрињавања (2)
**БОЛНИЦЕ У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ
СРБИЈИ**

Припадници Војске одликовани поводом Дана државности

Председник Републике Србије Томислав Николић уручио је поводом 15. фебруара – Дана државности одликовања заслужним личностима и организацијама у протеклој години. Међу добитницима највиших сртењских одликовања је и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, који је одликован Орденом белог орла са мачевима првог степена, за нарочите заслуге у изградњи система одбране и командовању и руковођењу војним јединицама. Златном медаљом за заслуге одликован је и Батаљон војне полиције специјалне намене „Кобре“, за изузетне заслуге и постигнуте резултате у извршавању безбедносних задатака и заштити грађана Републике Србије. У име јединице, одликовање је примио командант јединице потпуковник Владимир Ушљебрка.

Припадници Министарства одбране и Војске Србије одликовани су, такође, за изузетне заслуге и резултате показане у обављању дужности и задатака у области одбране и безбедности, медаљама за ревносну службу, и то са 16 златних и 35 сребрних. ■

Акредитован Институт за стратегијска истраживања

Институт за стратегијска истраживања, научноистраживачка организација у саставу Сектора за политику одбране Министарства одбране Републике Србије, испунио је све услове и академске стандарде за акредитацију као научни институт у пољима друштвених и хуманистичких наука. Ту одлуку је фебруара ове године званично потврдио Одбор за акредитацију научноистраживачких организација, надлежно тело Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

Одлука о акредитацији је круна вишегодишњих настојања припадника Института за стратегијска истраживања да у потпуности испуне академске стандарде Републике Србије за институционално бављење научном делатношћу. Акредитацијом Института, систем одбране добија академски верификоване капацитете за развој научне делатности у пољу друштвених и хуманистичких наука за потребе Војске Србије и Министарства одбране. ■

Обилазак базе „Боранце”

шао командант Треће бригаде бригадни генерал Миле Јелић.

И на том месту, баш као и приликом посете осталим базама у Копненој зони безбедности, генерал Јелић се уверио да, упркос неприступачном терену, ниским температурама и дубоком снегу, старешине и војници успешно извршавају поверене наменске задатке.

Према његовим речима, активности на терену су прилика и за конкретну обуку старешина и војника, а за њихову успешну реализацију неопходно је припремити све елементе који обезбеђују ту својеврсну мисију.

– Има више битних сегмената планирања, почев од смена људи, употребе великог броја возила и планирања њиховог покрета, а ту су и сложени метеоролошки услови, као и задатак снабдевања база водом и храном, што је све услов за успешно извршавање задатака привремених органа, односно патрола – каже генерал. ■

В. В.

Припаднике 37. механизованог батаљона 3. бригаде КоВ, који у бази „Боранце”, између копаоничких села Блажево и Витоша, обезбеђују тридесет километара административне линије према Косову и Метохији, од Панчићевог врха до Пилатовице, недавно је оби-

Велико интересовање за српску наменску индустрију

Делегација Министарства одбране Републике Србије, коју је предводио министар Братислав Гашић, присуствовала је отварању 12. међународне изложбе и конференције посвећене војним технологијама и иновацијама „IDEX 2015” у Абу Дабију, 22. и 23. фебруара.

Током дводневне посете, министар одбране састао се са престолонаследником шеиком Мохамедом бин Заједом ал Нахјаном. На састанку је наглашено да два народа граде пријатељске односе за наредних 50 година, што показује да су политички односи на највишем нивоу.

Министар Гашић предложио је, између осталог, и успостављање сарадње на новим пројектима од заједничког интереса као што су трансфер технологије за производњу муниције различитог калибра и информатичка безбедност и сајбер ратовање, а шеик Мохамед бин Зајед ал Нахјан истакао је задовољство сарадњом са Србијом, те навео респектабилне капацитете наменске индустрије Србије и велики потенцијал за њено унапређење.

Министар одбране одржао је билатералне састанке са министрима одбране Италије, Индонезије, Пакистана и Ирака, и нагласио да су они показатељ великог интересовања страних компанија за српску наменску индустрију. ■

Чврсте везе Србије и Ирака

зовној и војноиндустријској области, која траје више од три деценије.

Министар Гашић захвалио је на принципијелној подршци у одбрани принципа међународног права и очувању територијалног интегритета и суверенитета Србије, која се исказује непризнавањем једнострано проглашене независности Косова.

Такође, наглашено је да ће Министарство одбране Републике Србије свим капацитетима подржати спровођење договорених послова са српском одбрамбеном индустријом, а како се успешна војноекономска сарадња две земље базира на продаји, ремонту и модернизацији средстава наоружања и војне опреме ирачким оружаним снагама, министар Гашић истакао је да би обнављање мешовите комисије за научнотехничку сарадњу и војноекономске односе две земље повољно утицало на њено унапређење.

На састанцима је предложено и да експертска група Ирака посети Србију, због увида у војнообразовне капацитете. ■

Министар одбране Братислав Гашић састао се током званичне посете Ираку, 24. и 25. фебруара, са председником те земље Фуадом Масумом, замеником премијера Салехом ал Мутлаком, министром одбране Каледом Јасином ал Обеидијем и председником Парламентарног одбора за одбрану и безбедност Хакимом ал Замилијем.

Главне теме састанака биле су безбедносни изазови, традиција билатералних односа дуга више од 60 година и сарадња у инфраструктурној, војној, војнообра-

За степеницу више од других

Пуковник проф. др Зоран Шегрт, који заступа начелника ВМА, човек је финих манира – љубазан, предусретљив, благог осмеха. Специјалиста је интерне медицине, а субспецијалиста у области клиничке токсикологије. Војну каријеру започео је као трупни лекар, наставио је као клинички лекар у Клиници за ургентну и клиничку токсикологију, а онда с временом постао и њен начелник. Од прошле године обавља дужност начелника Сектора за лечење.

Током раног клиничког рада у ВМА бавио се збрињавањем пацијентата акутно отрованих хемијским материјама. Потом је учествовао у оснивању Националног центра за контролу тровања, једине институције овог типа у региону. Једно време био је војни представник Републике Србије у Организацији за забрану хемијског оружја (ОРСВ). Заменик је председника Националне комисије за спровођење Конвенције о хемијском оружју. Од 2006. године до формирања Удружења токсиколога био је председник Токсиколошке секције Српског лекарског друштва. Аутор је и коаутор више од 70 стручних и научних радова из области токсикологије, аутор је две књиге, а у више учбеника је коаутор.

Q Дужности начелника ВМА заступате од 29. децембра 2014. године. До тада сте били начелник Сектора за лече-

Када човек дође на руководећу позицију, пун је идеја и жеље да много тога унапреди, усаврши, али увек постоје задате околности, нешто што вам дати тренутак или систем дефинише у старту, и унутар тих параметара морате да се крећете. Желимо да унапредимо квалитет лечења новим дијагностичким и терапијским процедурама, али ће то у великој мери зависити од средстава која ће нам бити на располагању – истиче др Шегрт.

ње и одговорни за један значајан сегмент рада ће успанови. Да ли је тешко управљати целом Војномедицинском академијом?

– Руковођење установом каква је ВМА сигурно носи велику одговорност и то је сложен посао, јер је реч о кући са великим бројем запослених, бројним пацијентима, студентима и посетиоцима, који свакодневно улазе

у њу са разним захтевима. Максимално се трудим да све те обавезе, у сарадњи са својим најближим сарадницима и комплетним особљем, изнесемо на најбољи могући начин. То је сложен задатак у данашњим условима.

Војномедицинска академија је познато име на овим просторима и 2. марта славимо 171. годину њеног постојања. Имам обичај да се нашалим и кажем да ми људе делимо на оне који су већ били у ВМА и на оне који ће у њу тек доћи. Наравно, могу доћи и као посетиоци или другим поводом.

Q Шта је највећи изазов у њеном раду?

– Све је изазов – од лечења, као основне делатности, преко школовања младих студената и едукације, до научноистраживачког рада. Сигурно да је лечење највећи изазов, али и све што омогућава да се оно несметано спроводи – снабдевање, фармација, финансије... Зато је Сектор за лечење највећа целина у ВМА у којој ради и највећи број запослених, где се у лечењу пацијентата примењује мултидисциплинарни приступ.

Q Хоћете ли нешто мењати у будућем раду ВМА?

– Када човек дође на руководећу позицију, пун је идеја и жеље да много тога унапреди, усаврши, али увек постоје одређене задате околности, који вам одређени тренутак или систем дефинише у старту и унутар тих задатих

Снимео Јово МАМУЛА

параметара сте у обавези да се крећете. Сигурно је да желимо да унапредимо лечење увођењем нових дијагностичких и терапијских процедура, али ће то у великој мери зависити од средстава која ће нам бити на располагању.

Q Које су Ваше идеје?

– Да се ВМА врати у оквир који јој је намењен – да буде установа терцијарног, највишег нивоа лечења у којој ће се спроводити софистициране дијагностичке процедуре, спроводити компликоване хируршке интервенције и примењивати савремена терапија. Сада се свакодневно у здравствене установе терцијарног нивоа, каква је ВМА, јавља велики број пацијената који, нажалост, нису збринуте на нижим нивоима здравственог збрињавања. И, једноставно, све те пацијенте морате да примите, обрадите, јер их даље не можете слати ни у једну другу

установу. Мислим да би много тога могло да се уради на нижим нивоима здравственог збрињавања и тада би листе чекања за преглед на ВМА и лечење биле мање. То би омогућило да се додатно развија терцијарни ниво, где би медицински радници могли више да се посвете пацијентима, а не да се баве свакодневном рутином.

Q Колико смо далеко од идеје да се на територију ВМЦ „Карабурма“ формира опшња војна болница и изгради геријатријска установа, које би вам олакшале рад?

– Идеја и планови постоје, али је у овом моменту новац лимитирајући фактор. Оног тренутка кад се буду за ту намену определила материјална средства, ми ћемо решити велики проблем. Јер знатан број постеља у ВМА заузимају пацијенти којима је по-

ребна палијативна нега и збрињавање, и којима додатном дијагностиком и лечењем није могуће помоћи. Нажалост, то је живот. Обезбеђењем капацитета за збрињавање ове категорије пацијената ослободили би се значајни капацитети за дијагностику и лечење оних којима је могуће пружити помоћ.

Q Прошле године технолошки су осавремењене неке клинике ВМА и уведене су неке нове методе. Издваја се Сала за електрофизиологију срца, која ће бити први центар у Србији, а први за војне осигуранике. Да ли ће се и ове године бити технолошких новина?

– Сигурно је најзначајнија Сала за електрофизиологију. У наредном периоду трудимо се да нам рад у њој постане рутина, условно речено. То је

сложена и врло осетљива процедура и надамо се да ћемо достојно одбранили епитет једнога од три центра који се баве том патологијом у Србији. Опремање у овој години, како сам наговестио, зависиће умногоме од тога колико нам новца буде на располагању. Надам се да ће нам опредељена сума бар омогућити да одржимо постојећи технолошки ниво, што је врло битно.

○ Као актуелни начелник Сектора за лечење видиће колико људи жели да се лечи на ВМА. Да ли ће њена враћа и даље бити широм остворена свима којима је помоћ потребна, с обзиром на капацитете болнице?

– Врата ВМА су увек била отворена за све. Међутим, раније је број пацијената који су по посебној процедури упућивани на ВМА, био лимитирајући фактор. Сада је то либерализовано. Мислим да се у том сегменту мало и претерало, јер сви желе да дођу у ВМА. Ако неку дијагностику или неки преглед можете да одрадите код 1.000 пацијената, а јави вам се 5.000, наравно да ћете имати листе чекања и да нећете моћи да их све прегледате и обрадите. Наша је идеја, а то договорамо и са колегама из одговарајућих фондова и цивилног сектора здравства, да се на ВМА упућују само они којима је неопходан терцијерни, највиши ниво здравствене заштите. Ми ћемо увек бити спремни да их у договореном броју примимо, дијагностикујемо и лечимо.

○ Среда је прилично стресна и најорна и за медицинско осо-

➤ **Предност ВМА је што се све дијагностике, све што је неопходно за озбиљан терапијски третман налази под једним кровом и што су услови смештаја и лечења, у овом тренутку, уз пуно поштовање других здравствених установа, код нас ипак за степеницу виши у односу на друге. То је, поред квалитетног медицинског кадра, предност ове куће и зато већина пацијента жели да се лечи у ВМА.**

бље и за пацијенте. Размишљате ли о евентуалном увођењу још једног дана?

– Среда је условно речено била палијативно решење да би се растеретио првенствено Ургентни центар Републике Србије, који је перманентно преоптерећен. Наш проблем везан је за место збрињавања ове категорије пацијента. Наиме, када је ВМА прављена, није конципирана тако да буде ургентни центар и то никад не може да буде, јер су просторни капацитети Центра хитне помоћи мали за тај вид посла. Ми смо анализирали и закључили да не постоји могућност проширивања просторија унутар капацитета ВМА. Све друго захтевало би велика улагања, премештања неких важних целина, што је неизводљиво. Дограђања неког објекта такође би била велика инвестиција. Такође, током дана ка-

да смо дежурни у нашу кућу упућују се и бројни, веома тешки пацијенти, који захтевају дуго лечење или пак само негу у јединицама интензивне неге. Због тога се често одлажу редовне хируршке интервенције. Сматрам да у овом тренутку немамо услова за увођење још једног „ургентног“ дана.

○ Како тумачите жељу људи да се лече управо на ВМА? Добрих лекара има и у другим клиничким центрима. Шта ВМА има, а други немају?

– Морамо бити реални. Велики је притисак и на друге клиничке центре. Али ВМА је ВМА. Ми под једним кровом имамо све дијагностике, све што је неопходно за озбиљан терапијски третман. У ВМА се, ако је нешто нејасно, за 15 минута сазива хитни конзилијум, састављен од компетентних стручњака различитих профила, како би се донела најбоља одлука за пацијента, ради примене адекватне терапије, хируршког лечења или другог што је неопходно. Услови боравка и смештаја су такође можда нешто бољи него у другим здравственим установама.

○ А медицинска нега?

– Наше су жеље и очекивања да се повећа број запослених који се баве негом болесника, пре свега средњемедицинског кадра и болничара и да се на тај начин подигне квалитет неге и лечења, како би се учинили онаквим како то здравствене установе тог типа морају да имају. То нам је у фокусу у наредном периоду.

Проблем дефицита кадра настајао је постепено – паралелно са смањивањем војске током последњих четврт века, смањивао се и број запослених у ВМА. И то је било логично, јер је број лечених бивао мањи. Међутим, у међувремену, ВМА је додатно запослила и попунила своје капацитете склапањем уговора са другим фондовима здравственог осигурања – Србије, Црне Горе, Републике Српске и других, а то није пратило повећање броја запослених, како налажу стандарди. Зато нам је у фокусу да, сходно расположивим финансијским средствима, добијемо зелено светло за кадровско ојачање и попуњавање формације.

Војни осигураници, посебно професионална војна лица, жале се да се оно војна из назива ВМА загубило, да морају и они да буду на листима како би обавили неке специјалистичке и субспецијалистичке прегледе, а да, ојеш, немају алтернативу, као цивили. Чија је ВМА?

– Последњих годину дана потрудили смо се да војне осигуранике збрињавамо са што мање чекања, јер је ВМА једина установа где могу да се лече. Хитни пацијенти збрињавају се одмах, преко Центра хитне помоћи. Када је реч о пацијентима који нису хитни, први преглед се не чека у 90 одсто кабинета Специјалистичке поликлинике. Остало је још неколико кабинета, који су специфични, јер нам просторне могућности не дозвољавају да ангажујемо још неког од лекара. Надам се да ћемо током ове године и то решити.

Друго је питање чекање на одређене дијагностике, типа нуклеарне магнетне резонанце. Листа чекања је у овом случају нешто дужа, али не због чињенице што су војни осигураници ускраћени због постојања других категорија болесника, него због тога што је пропусна моћ једног апарата на велики број осигураника таква каква јесте. Наша идеја је да купимо додатну магнетну резонанцу. Надам се да ће нам то бити омогућено, јер би у том сегменту знатно подигли квалитет лечења.

Морам да истакнем да смо уложили додатни напор и изашли у сусрет војним осигураницима – како бисмо смањили листе чекања увели смо да наше колеге раде и викендом за војне осигуранике.

О Има ли ВМА данас довољно финансијских средстава за несмењано функционисање?

– Војномедицинска академија је угледна установа са дугом традицијом, у коју грађани имају поверења и која у једном сегменту свог делокруга рада остварује и знатне приходе. Жеља нам је да нам се тај екстрапрофит стави на располагање како би био уложен у додатно опремање, чиме би се подигао квалитет пружених услуга

Да бисмо смањили листе чекања војних осигураника за одређене врсте дијагностика, каква је на пример магнетна резонанца, увели смо и рад викендом. Значи, сваке суботе и недеље наше колеге раде како би се уређај максимално искористио и листа чекања учинила што краћом. То је додатни напор.

и одржао корак са водећим здравственим институцијама. Медицина перманентно тражи нова улагања. Србија заслужује једну стабилну здравствену установу на коју увек, у редовним, али и ванредним околностима може да се ослони. То има своју цену. Сматрам да руководство нашег министарства то препознаје и да ћемо у томе имати подршку. Многи од нас су своју судбину везали за ову кућу и не поставља се питање времена ангажовања и уложеног труда.

О Да ли у овим условима има пара за науку?

– Пара никад доста, али има могућности за науку. Током претходне године покренули смо, а надам се да ћемо током ове и успети да реализујемо, стварање техничких предуслова за нашу партиципацију и учествовање у научноистраживачким пројектима на државном нивоу. До сада то ВМА није могла да реализује због губитка рачуна, али мислим да су добијањем НИО броја створени предуслови да и ВМА, која је и научнообразовна установа, односно њени истраживачи, партиципирају за неопходна средства на државном и међународном нивоу. Мислим да је то пут за додатну стимулације научног рада, и стварање предуслова за привлачење младих и амбициозних.

Напомињем да се велики број клиничких истраживања у овом трнутку врши у ВМА, што је веома битна ставка за све здравствене установе сличног типа у свету, јер се на тај начин, поред приступа савременим терапијама, учествује у међународ-

ним пројектима и остварују знатна материјална средства, која потпомажу друге гране развоја и истраживања у ВМА.

О Особље ВМА ангажовано је и у мировним операцијама?

– Тако је. Бројне су мисије у којима је био и сада је ангажован наш медицински кадар. Конго, Сомалија, Чад, а посебно бих истакао Централноафричку Републику у којој кадар ВМА чини окосницу пољске болнице. Многи животи спасени су захваљујући ангажовању наших стручњака на терену. Са тим видом ангажовања наставља се и даље.

О Ове године биће промовисана прва генерација санишејских ђоручника, младих лекара школованих на Медицинском факултету ВМА Универзитета одбране у Београду. Да ли се међу њим младим људима издвајају нове узданице војног здравства, посебно ВМА?

– Реч је о младим људима, одличним ученицима, који су прошли веома сложену процедуру селекције и који су од првог дана студија менторски вођени. Велико је задовољство слушати презентацију њихових семинарских радова, видети њихов начин размишљања, начин концепције и израде слајдова, презентацију. Практично, не бисте погрешили да их одмах узмете за асистенте.

Након завршетка студија, они ће имати исти каријерни пут као и већина лекара професионалних официра из састава ВМА. Најпре ће бити упућени у јединице и установе Војске, где ће као трупни лекари стицати почетна искуства у пружању здравствене заштите на терену. Један део ће током своје каријере, након одређеног броја година проведених у трупи, бити упућен на специјализацију у ВМА, а по завршетку у њој остати или бити упућен у Војну болницу Ниш, ВМЦ Нови Сад или где то потребе службе захтевају. Ти млади лекари су прави погодак и перспектива ове куће. ■

Мира ШВЕДИЋ

УСВАЈАЊЕ ИНДИВИДУАЛНОГ
АКЦИОНОГ ПЛАНА
ПАРТНЕРСТВА

Нове димензије сарадње

Поčetком године успешно је окончана процедура усвајања Индивидуалног акционог плана партнерства (Individual Partnership Action Plans – IPAP) Републике Србије и НАТО-а. Реч је о највишем облику сарадње с Алијансом преко Програма „Партнерство за мир“, који не подразумева чланство у том савезу, а чији је циљ пружање помоћи држави партнеру у реформи и модернизацији система одбране и сектора безбедности.

Сарадња државе партнера с НАТО-ом преко IPAP-а организује се у областима политичких питања и безбедносне политике, одбрамбеним, безбедносним и војним сферама, информисању јавности, науци, животној средини и планирању у ванредним ситуацијама, те када је реч о административним питањима и заштити безбедности и ресурса. Од 2006. године, када је, потписивањем Оквирног документа, наша земља приступила Програму „Партнерство за мир“, континуирано се развија сарадња с Алијансом.

Саговорници из Управе за стратегијско планирање Сектора за политику одбране Министарства одбране наводе да се усвајањем IPAP-а успоставља оквир за виши ниво сарадње с НАТО-ом, сагласно националним интересима Републике Србије. На тај начин, допринеће се наставку и јачању политичког дијалога о питањима од националног и регионалног интереса и унапређењу ефикасности практичне сарадње Србије с Алијансом и Партнерством за мир. Тиме се, истовремено, поново потврђује дугорочно опредељење Србије да унапређује демократске вредности и учвршћује регионалну и глобалну безбедност, на којима почива не само Партнерство за мир, него и Европска унија.

У том контексту, продубљивање сарадње са НАТО-ом неминовно ће се одразити на процес реформе система одбране наше земље, развијање и унапређивање способности Војске Србије, њену модернизацију и достизање потребног нивоа интероперабилности, јачајући, на тај начин, спремност државе да одговори на савремене изазове и претње безбедности. Посебно зна-

Подизање нивоа сарадње са НАТО-ом у оквиру чланства у Програму „Партнерство за мир”, реализацијом активности предвиђених Индивидуалним акционим планом допринеће, између осталог, остваривању стратешких циљева осигурања безбедности и стабилизације региона Западног Балкана и процеса његове евроинтеграције. Активна и садржајна сарадња свих држава тог простора с Алијансом и државама чланицама Савеза и Партнерства, пут су за трајну стабилизацију и напредак нашег региона.

чајан сегмент унапређења сарадње који се реализује у оквиру учешћа у Партнерству, представља област образовања, обуке и вежби, као и научна сарадња која се манифестује радом на заједничким пројектима.

Подизање нивоа сарадње с НАТО-ом у оквиру чланства у Програму „Партнерство за мир”, реализацијом активности предвиђених IPAP-ом, допринеће, између осталог, остваривању стратешких циљева осигурања безбедности и стабилизације региона Западног Балкана и процеса његове евроинтеграције. Активна и садржајна сарадња свих држава тог простора с Алијансом и државама чланицама Савеза и Партнерства, пут су за трајну стабилизацију и напредак нашег региона.

Остваривање стратешких циљева

Говорећи о значају Индивидуалног акционог плана партнерства и његовим елементима, начелница Одељења за НАТО и Партнерство за мир Министарства спољних послова Дијана Иванчић истиче да IPAP предвиђа редован дијалог с Алијансом о четири групе питања: политичко-безбедносним, војноодбрамбеним, административним и питањима јавне дипломатије, научне сарадње и планирања у ванредним ситуацијама.

– Документ се састоји од наративног дела и матрикса, односно списка активности и рокова за постизање циљева у наведеним областима. Индивидуални акциони план доноси се за период од две године и конципиран је тако да искористи све механизме којима држава партнер сарађује с НАТО-ом, прецизирајући области и активности како би се подржали њени реформски напори. План јасно дефинише циљеве и приоритете које држава партнер жели да достигне сарадњом с Алијансом, и да осигура да бројни механизми и програми сарадње директно одговарају тим приоритетима. Са друге стране, НАТО пружа саветодавну помоћ и приликом дефинисања специфичних циљева и приоритета за државу партнера која приступа IPAP-у – наглашава Дијана Иванчић.

Објашњавајући значај IPAP-а за Србију, нарочито када је реч о наставку реформи у систему безбедности, она подсећа да је наша земља војно неутрална, и не тежи чланству у НАТО, али види простор за даље унапређење сарадње у оквиру расположивих механизма Партнерства за мир.

– Наша жеља јесте да будемо поуздан и предвидив партнер, а управо IPAP препознајемо као оптималан оквир сарадње који може да допринесе даљем унапређењу првенствено нашег система одбране и безбедности. У њему су јасно истакнути циљеви и приоритети које Србија жели да достигне том сарадњом, а од Алијансе очекујемо помоћ у реализацији дефинисаних циљева и приоритета – истиче Дијана Иванчић, додајући да ће IPAP, такође, олакшати координацију билатералне сарадње коју пружају поједине чланице и остали партнери НАТО-а, као и координацију сарадње с другим релевантним међународним институцијама.

Према њеним речима, усвајањем тог документа отвара се и могућност за подизање нивоа политичког дијалога.

– Први кораци у том правцу остварени су у фебруару, реализацијом сусрета премијера Александра Вучића са генералним секретаром НАТО-а Јенсом Столтенбергом, и првог потпредседника Владе Републике Србије и министра спољних послова Ивице Дачића са председавајућим Војног комитета НАТО-а генералом Кнудом Бартелсом, на маргинама овогодишње Минхенске безбедносне конференције – указала је Дијана Иванчић.

Кључ успешне примене IPAP-а код нас, како је истакла, јесте несумњиво координација између ресорних министарстава и институција у Србији, али и сарадња са осталим партнерима у земљи, попут невладиних организација, као и с НАТО-ом и државама савезницима и партнерима.

– Значајно је напоменути да су све активности на изради IPAP-а обављане у координацији с надлежним министарствима и институцијама у Републици Србији, као и у тесној сарадњи с НАТО-ом преко консултација и административно-техничке помоћи, која је била драго-

цена. Ради ефикасног праћења примене IPAR-a, формирана је Међуресорска радна група коју сачињавају представници надлежних министарстава и институција Србије – наглашава Дијана Иванчић, оцењујући да се не очекују потешкоће у имплементацији IPAR-a, осим, евентуално, оних финансијске природе, с обзиром на економску кризу.

Говорећи о значају усвајања IPAR-a за Министарство одбране и Војску Србије, она објашњава да се две трећине тог документа односе на војну сарадњу, што довољно сведочи о значају његове имплементације за систем одбране наше земље.

– Наравно, војна сарадња Републике Србије и НАТО-а постојала је и пре усвајања IPAR-a и доста је учињено у области реформе сектора безбедности. Међутим, усвајањем тог документа отварају се могућности за повећање војне интероперабилности с партнерским земљама, ради ефикаснијег учешћа у мировним мисијама, али и за заједничку сарадњу и реаговање у ванредним ситуацијама – закључује Дијана Иванчић, начелница Одељења за НАТО и Партнерство за мир Министарства спољних послова.

Одговорност за регионалну и глобалну безбедност

Анализирајући детаљније значај усвајања IPAR-a за Војску Србије, пуковник Горан Десанчић из Управе за планирање и развој Генералштаба Војске Србије наглашава да су све активности Војске, па тако и активности мултилатералне војне сарадње, усмерене на изградњу и унапређење оперативних способности наше војске.

– Осим развоја оперативних способности за извршавање задатака из додељених мисија, Војска Србије својим активностима у области међународне војне сарадње и учешћем у операцијама Уједињених нација и Европске уније потврђује опредељеност земље за преузимање свог дела одговорности за регионалну и глобалну безбедност. Усвајање IPAR-a омогућиће нове димензије сарадње у којима ће потребне способности бити стављене у шири оквир одговора на савремене безбедносне изазове, ризике и претње – истиче пуковник Десанчић, указујући да ће тим механизмом Војска Србије, у сарадњи преко Програма „Партнерство за мир” и билатералне сарадње с државама чланицама и партнери-

ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ

Индивидуални акциони план партнерства успостављен је на самиту НАТО-а у Прагу 2002. године и интензиван је облик институционалне сарадње с Алијансом ради пружања помоћи држави партнеру у реформи и модернизацији њиховог система одбране.

Влада Републике Србије, на седници одржаној 24. фебруара 2011, донела је Закључак о покретању процедуре за израду IPAR-a, а Писмо о намери приступања Министарство спољних послова упутило је НАТО-у у марту 2011. године. Презентациони документ IPAR-a између Републике Србије и Организације северноатлантског споразума усвојила је Влада на седници 14. јула 2011, а интерресорна делегација Републике Србије је 25. новембра 2011. представила документ у Бриселу.

ма, развијати војне капацитете за свеобухватне одговоре на кризе, али и отворити нове могућности изградње интероперабилности током обуке, вежби и образовања.

Говорећи о аспектима у којима се, када је реч о Војсци Србије, очекује нарочит помак имплементацијом IPAR-a, пуковник Десанчић истиче могућност даљег развоја широког спектра њених способности.

– Уколико говоримо о тренутно перципираним безбедносним изазовима, ризицима и претњама с којима су суочени и наша земља и регион као целина, могло би се рећи да посебне користи очекујемо од унапређења практичне сарадње у супротстављању новим безбедносним изазовима, с тежиштем на изградњи способности за супротстављање тероризму, сајбер угрожавању, пролиферацији, илегалним миграцијама и побољшању енергетске безбедности. Уз то, активностима у образовању, обуци и вежбама повећаће се интероперабилност, ради изградње способности за учешће у операцијама под мандатом Уједињених нација и Европске уније, као и унапредити способности које могу бити на располагању за извршење задатака из треће мисије Војске Србије, а преко интензивирања практичне сарадње с Евроатлантским координационим центром за реаговање на катастрофе (EADRCC) и оружаним снагама земаља региона – објашњава пуковник Десанчић.

Он, такође, додаје да ће позитиван ефекат бити остварен и прикупљањем позитивних искустава ради даље изградње интегритета у Војсци Србије, као и у оквиру сарадње у функцији доградње стратегијско-доктринарних и докумената планирања развоја.

Када је реч о томе како ће се имплементација IPAR-а одразити на наставак реформи и модернизацију система одбране наше земље, пуковник Десанчић посебно истиче да учешће у механизму IPAR не искључује, већ је комплементарно и надограђује активности које је Војска Србије спроводи у оквиру осталих механизма Партнерства за мир.

– Реформа и модернизација нашег система одбране, који су до сада били подржани активностима преко механизма PAMP и Концепта оперативних способности, учешћем у IPAR-у добиће шири и свеобухватнији контекст. Ово се свакако не може посматрати одвојено од активности које спроводимо с Европском одбрамбеном агенцијом и с најзначајнијим партнерима на билатералној основи. Тежиште војних активности у Плану индивидуалног партнерства биће и даље усмерено на унапређење интероперабилности. Центар АБХО у Крушевцу, као партнерски центар за обуку и образовање, и Регионални центар АБХО, само су неки од примера јединица и установа наше војске које од имплементације IPAR-а очекује посебна корист – оцењује пуковник Горан Десанчић из Управе за планирање и развој Генералштаба Војске Србије. ■

Биљана МИЉИЋ

Снимио Јово МАМУЛА

Знање је на цени

Универзитет одбране 24. фебруара обележио је свој дан, а током четири године, колико је протекло од оснивања те најмлађе високошколске установе у академској заједници наше земље, академским достигнућима и богатом билатералном сарадњом, успео је да постане препознатљив и ван граница Европе. Говорећи о најважнијим активностима које су обележиле рад те високошколске војне установе у години за нама, ректор Универзитета одбране генерал-мајор проф. др Младен Вуруна истакао је да су у фокусу биле активности у вези са унутрашњом провером квалитета, што је законска обавеза свих високошколских установа у Србији, поновна акредитација студијских програма и израда шест нових студијских програма и укључење у европске пројекте усмерене на развој високог образовања у оквиру TEMPUS пројеката и DEEP програма.

– У оквиру рада на перманентном побољшању квалитета у свим сегментима делатности Универзитета, у протеклој години издвојили су се избори у наставна звања. Избрана су 24 нова доцента, два ванредна и четири редовна професора, боља организација научноистраживачког рада, што је као резултат дало 137 публикованих радова у престижним домаћим и иностраним часописима, а то је за 37 одсто више него претходне године, реалније планирање издавачке делатности које смо од прошле године засновали на утврђеним потребама за наредни средњорочни период, те примена информационог система у високошколским јединицама Универзитета – истакао је генерал Вуруна.

Он је додао и да су да стручни органи Универзитета одбране исказали висок степен одговорности у повереним пословима и задацима, а седнице су протицале у радној, академској атмосфери, са основним опредељењем да се

У наредној години тежишне активности Универзитета одбране односе се на обједињавање Универзитета одбране у јединствену и функционалну организациону целину. Због све чешће исказиваних потреба страних оружаних снага за школовањем њиховог кадра на нашем универзитету, у наредном периоду очекује нас повећање броја страних студената, а ради се и на припреми за акредитацију појединих студијских програма на енглеском језику. Капацитети Универзитета већи су од тренутних потреба Војске Србије, због чега ћемо слободне капацитете понудити лицима из грађанства, за оне студијске програме након чијег завршетка се могу запослити и у цивилном сектору.

превазиђу постојећи проблеми и дефинишу решења која ће омогућити несметано одвијање образовног и научноистраживачког процеса, уз истовремено предузимање мера за њихово превазилажење.

Интеграција Универзитета одбране

Говорећи о организацијским целинама Универзитета одбране, генерал Вуруна подсетио је да у Министарству одбране постоје две војнообразовне установе чланице Универзитета одбране – Војна академија и Медицински факултет Војномедицинске академије, чији је задатак оспособљавање официра за обављање почетних дужности, стручна усавршавања официра, војних службеника и државних службеника за потребе Министарства одбране и Војске Србије, као и система одбране у целини.

– Осим тога, у високошколским јединицама Универзитета одбране реализују се краћи курсеви за обављање одређених дужности и обавља научноистраживачка делатност кроз реализацију мастер и докторских студија с циљем развоја, унапређења и осавремењивања високог војног образовања. У периоду од оснивања Универзитета одбране уочене су одређене слабости у функционисању због којих би било неопходно изменити постојећу организацију Универзитета, односно како је дефинисано у Министарском упутству за 2015. годину, потребно је „извршити интеграцију Универзитета одбране у јединствену и функционалну организациону целину”. Поштујући опредељење Министарства одбране да се изврши хармонизација високог војног образовања са високим образовањем у Републици Србији, као и одредбе Закона о високом образовању Републике Србије по коме факултети могу бити само у саставу универзитета, намеће се потреба за спровођењем одређених организационих промена – објашњава генерал Вуруна додајући да се, с обзиром на то да је реч о образовним установама које стварају кадар за потребе система одбра-

не, школовање на Универзитету одбране разликује од школовања у цивилним факултетима.

Зато је неопходно, како истиче, организационо обезбедити јединствено руковођење високошколским јединицама, с циљем постизања јединствене политике очувања и подизања квалитета наставно-образовног процеса и научноистраживачке делатности, а пре свега развоја наставног особља и студијских програма у складу са потребама Војске Србије.

Коментаришући могућност да у наредном периоду војни научни часописи и Институт за стратегијска истраживања, такође, буду „под кровом” Универзитета одбране, генерал Вуруна потврђује да је у овој фази организацијских промена у школовању кадра у војнообразовним установама за потребе Министарства одбране и Војске Србије планирана интеграција Института за стратегијска истраживања у Универзитет одбране.

– Тај институт је акредитован, па је процењено да би у оквиру Универзитета он знатно ојачао научни приступ развоју организације војске, командовања, планирања и извођења операција проистеклих из мисија и задатака Војске Србије. Војни научни часописи, *Војно дело*, *Војно-технички гласник* и *Војносаниџејски преглед*, у протеклих неколико година квалитетом научних и стручних радова достигли су ранг међународних часописа и високо се цене приликом избора у наставна и научна звања и конкурсисања за финансијска средства научних пројеката у земљи и иностранству – наглашава ректор Универзитета одбране.

За војне школе тражи се место више

Конкурс за пријем кандидата из грађанства у Војну академију и Медицински факултет Војномедицинске академије Универзитета одбране, као и за пријем кандидата из грађанства у Војну гимназију расписан је 16. фебруара и отворен је до 31. марта 2015. године. Говорећи о располо-

живим местима, генерал Вуруна истиче да је планом школовања и усавршавања кадра Министарства одбране и Војске Србије у 2015. години за школску 2015/2016. годину предвиђен пријем 90 кандидата из грађанства за ученике првог разреда Војне гимназије, 99 кандидата из грађанства за кадете Војне академије и 25 кандидата из грађанства за кадете Медицинског факултета Војномедицинске академије.

– Осим кандидата из грађанства на студијске програме Војне академије биће уписано и 90 ученика Војне гимназије. Кандидати за кадете Војне академије могу конкурисати на седам студијских програма основних ака-

демских студија, које трају четири године, односно 360 ЕСПБ, и то Менаџмент у одбрани – 30 кадета (модули: пешадија, оклопне јединице, инжењерија и речне јединице), Противваздухопловна одбрана – 11 кадета (модули: АРЈ за ПВД и ваздушно осматрање и јављање), Војноелектронско инжењерство – 5 кадета (модули: ракетни системи и радарски системи), Војномашинско инжењерство – 16 кадета (модули: моторна возила, наоружање, ваздухоплови и ваздухопловни мотори и муниција), Атомско-биолошко-хемијска одбрана – 4 кадета, Војногеодетско инжењерство – 8 кадета, Логистика одбране – 19 кадета и један студијски програм интегрисаних академских студи-

ја (студије трају пет година, односно 300 ЕСПБ) Војно ваздухопловство – 6 кадета (модули: пилот авиона и пилот хеликоптера). Кандидати за кадете Медицинског факултета ВМА уписују се на студијски програм Интегрисане академске студије медицине (студије трају шест година, односно 360 ЕСПБ) – објашњава генерал Вуруна.

Према његовим речима, интересовање за упис у војне школе расте из године у годину, тако да зависно од војне школе број кандидата на једно место креће се од 10 до 15.

– Посебно смо задовољни тиме што се у последње време повећава и број квалитетних кандидата, односно повећава се број одличних ученика и ученика носиоца Вуко-

ве дипломе. Показатељи повећања броја квалитетних кандидата видљиви су већ током првих предиспитних обавеза где је све више кадета који успешно полажу колоквијуме, практичне вежбе и семинарске задатке. Такође, анализе нам показују да се у последњих неколико година смањује број кадета којима се због неуспеха прекида школовање, а повећава се просечна оцена студија. С обзиром на то да се на нашим високошколским јединицама школује кадар за потребе система одбране, реализују се квалитетни студијски програми који обезбеђују довољан ниво знања и вештина за обављање почетне дужности у свом роду и служби и да након завршених студија кадети имају обезбеђен посао, очекујемо да и ове године интересовање за војне школе буде на истом нивоу и веће него претходних година – поручује ректор Универзитета одбране.

Говорећи о фокусу у раду Универзитета одбране у наредној години, генерал Вуруна истиче да се тежишне активности Универзитета одбране односе на реализацију интеграције Универзитета одбране у јединствену и функционалну организациону целину.

– Следећи важан сегмент је пројектовање високошколских јединица према средњорочним потребама за школовањем кадра Војске Србије. То ће подразумевати повећање обима и интензитета сарадње са оперативним саставима Војске Србије и установама Министарства одбране с циљем иновација у студијским програмима и израде нових студијских програма у складу са компетенцијама и исходима учења неопходним за дужности официра у систему одбране – објашњава он и додаје да у наредном периоду ту високошколску војну установу очекује повећање броја страних студената због све чешће исказиваних потреба страних оружаних снага за школовањем њиховог кадра на нашем универзитету, а ради се и на припреми за акредитацију појединих студијских програма на енглеском језику.

Према његовим речима, капацитети Универзитета већи су од тренутних потреба Војске Србије, због чега ће се слободни капацитети понудити лицима из грађанства, за оне студијске програме након чијег завршетка се могу запослити и у цивилном сектору.

– С циљем интензивирања развоја научноистраживачке делатности, планирамо да резултате научноистраживачких пројеката и истраживачких капацитета Универзитета презентујемо надлежним и заинтересованим структурама Војске Србије као би активно учествовали у предлагању нових пројеката у складу са потребама савремене војне праксе. Биће неопходно да се научноистраживачка делатност у Министарству одбране и Војсци Србије нормативно-правно уреди у складу са *Законом о научноистраживачкој делатности Републике Србије*, али и да се са надлежним структурама изради системско решење за развој научнонаставног подмлатка – закључује генерал-мајор проф др Младен Вуруна, ректор Универзитета одбране. ■

Биљана МИЉИЋ

КАДЕТИ 138. КЛАСЕ НА КОПАОНИКУ

Савладавање зиме

Код оних који су први пут стали на скије на почетку је било мало страха, па и падова, али већ за неколико дана на њиховим лицима могао се видети само осмех. Најпре су савладали све основне начине кретања на снегу, а до краја боравка на планини за њих више ниједан покрет скијама није био проблем. Плужни или комбиновани заокрет, или различите врсте паралелног заокрета, све то је за њих постало рутина. Њихови инструктори били су професори са Катедре физичке културе који су учинили све да боравак на обуци у зимским условима кадетима буде један од најомиљенијих кампова током школовања.

Епитет најбољих скијаша у својим групама завредели су кадети Драгиша Лишанин, Немања Нојковић, Неда Митић, Стефан Милановић, Наил Клеј, Педро Гомез, Милан Ђирковић, Милица Стојковић, Андре Иво, Александар Матејић и Игор Васиљевић.

Осим дисциплине којом се кадети истичу међу осталим скијашима, велику пажњу туриста на стазама ове године побудили су кадети из Анголе, који су се први пут у већем броју појавили на скијалишту.

– Нисам ни сањао да ћу у животу научити да скијам. У мојој земљи температура никада не пада испод 10 степени, тако да је све ово за мене једно дивно и необично искуство. Толико сам напредовао за кратко време, да сам чак проглашен и за најбољег скијаша у својој групи. – каже кадет Педро Гомез из Анголе.

Поред савладавања основа вештине скијања, под будним оком искусних инструктора, кадети су, обрађујући теме из предмета Наоружање са наставом гађања, вредно увежбавали тактичке радње приликом кретања по терену прекривеном снегом, као и заузимање ставова за гађање на таквом тлу. Посебно залагање кадети су показали током извођења тактичке обуке по теми „Утврђивање зими“. Они су се у оквиру те теме обучавали да из-

Будући официри успешно су завршили обуку у зимским условима на логорском простору 51. скијашког полигона „Копаоник”, а према оцени команданта логорског простора пуковника Милољуба Сретеновића, њихов успех у савладавању садржаја који су предвиђени током обуке био је потпун

И ПЛАНИНЕ

раде објекат у снегу и од снега, како би се оспособили да опстану и изврше свој задатак ако током војне каријере буду морали да се заштите од ниских температура.

Вежба из предмета Војна топографија по теми „Оријентација и кретање у зимским условима” изведена је по густој магли. Током наставе, у оквиру које је одржана оријентација и кретање дању, кадети су прелазили маршруту укупне дужине 7.280 метара и висинске разлике 272 метра, док су оријентација и кретање ноћу изведени на маршрути дужине 6.170 метара и висинске разлике 153 метра.

Кадетски водови подељени у патроле, у предвиђеном времену дошли су до циља, а највеће залагање и успех у извршењу задатка показала је патрола коју су чинили кадеткиња Милица Марковић, као командир, и кадет Иван Митић и кадети Милан и Никола Богдановић, као чланови патроле. ■

Александар АНТИЋ

ТЕНКИСТИ ПРВЕ БРИГАДЕ НА „ОРЕШЦУ”

Професионалци у ОКЛОПУ

На Аутоматизованом стрелишту „Орешац” ветровито, као што зна бити у Банату. Сумаглица и ситна, хладна фебруарска киша. Идеално, кажу сремскомитровачки тенкисти, само фали снег. У покрету три тенка М 84 са загрејаним моторима и посадама 2. тенковске чете 15. тенковског батаљона. У скученом простору тенковске куполе левокрилног, на који су тенкисти већ навикли, десетар Сретен Мишановић за нишанском справом обавља последње припреме. Изоштравање слике. У видном пољу простор у коме ће се ускоро, укључењем аутоматског програма, појавити циљеви. С десне стране задњака топа, са свог седишта командир, старији водник прве класе Дарко Скакун, кроз перископ осматра поље гађања.

Време је веома битан фактор. Свака секунда, тврде. Што пре посада уочи циљ, командир усмери нишанцију и изда команду за гађање, већа је вероватноћа преживљавања на бојишту. Тако је код тенкиста. За управљачким командама оклопне грдосије возач десетар Рајко Маричић. С нестрпљењем ишчекују сигнал и команду руковоаца гађања за покрет и отварање ватре.

– Нишанција сам на тенку већ четврту годину. Имао сам пре тога и

добар посао и солидну зараду. Обрео сам се ипак у Војсци којој су ме привукле рекламе с телевизије и из новина, изазов, и два стрица, некад прекаљени тенкисти – каже двадесет деветогодишњи десетар Мишановић, некадашњи ауто-електричар из Сремске Митровице. Потврђује и да је успео и да је задовољан док завршава ортоскопско подешавање нишанске справе, без чега нема поготка.

Међу бројним нишанцијама, на прошлогодишњем такмичењу у тенковском биатлону, на полигону „Алабино” надомак Москве, он је на такмичењима изборио место у првој тенковској посади Војске Србије.

– Тада сам у правој мери осетио шта значи бити тенкиста. И блато и прашину и тежину и брзину. И жуљеве... Што би рекли и зној и крв и сузе.

Без знања, снаге и јаке воље нема извршења задатка. А гађања су већ ушла у својеврсну професионалну рутину. Свако од нас тројице у тенку зна тачно шта и у ком тренутку и како треба да уради. Иако електроника система за управљање ватром одради много тога, ипак нишанција је тај који своди нишанску ознаку на циљ и бира моменат опаљења метка. Обучен човек је најважнији. Не погоди се увек првим рафалом, првим пројектилом. Деси се и то, али ретко.

Зелено светло на стрелишном семафору смењује црвено, упоредо, радио-везом следи и команда „крени напред”. У свега неколико програмом предвиђених минута, из покрета се гађају тренутни и покретни циљеви на даљинама од 600 до 1.200 метара, што од свих чланова посада захтева и максималну концентрацију.

За искусне тенкисте, гађања на „Орешцу” својеврстан су тренаж и ново потврђивање професионалне оспособљености, а за неколико новајлија прилика да за нишанским справама топа од 125 милиметара у пракси провере и оправдају оно што су досад научили

*Нишанџија,
десетар Срејен Мишановић*

*Искусна посада
– старији водник прве класе Дарко Скакун
и десетари Рајко Маричић и Срејен Мишановић*

Према речима командира чете капетана Нинослава Ђуђића, припремним и школским гађањима, у периоду интензивне обуке, претходиле су индивидуална обука на тренажерима и полигонима сремскомитровачке касарне „Бошко Палковљевић Пинки” и вежбе у осматрању.

За искусне тенкисте, гађања на „Орешцу” својеврстан су тренаж и ново потврђивање професионалне оспособљености, а за неколико новајлија прилика да за нишанским справама 125 милиметарског топа у пракси провере и оправдају до сада научено.

Већ у марту очекује их много озбиљнији професионални изазов, посадна бојева гађања и тактичке вежбе с бојевим гађањем тенковским водовима. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

НОВА СПЕЦИЈАЛНА ОДЕЋА И ОБУЋА ПОСАДА ПЛОВНИХ ОБЈЕКТА

Морнари поново у

Након што је на иницијативу Савета рода речних јединица 2012. године усвојен, а прописима Правилника о општим логистичким потребама у Министарству одбране и Војсци Србије и озваничен, комплет специјалне одеће и обуће наћи ће се ускоро у стандардној опреми припадника пловних јединица Речне флотиле

мајицу са рол-крагном и кошуљу кратких рукава, али зато је употпуњен кратким панталонама и чувеном плетеном шареном (плаво-белом) морнарском мајицом. Посебно дизајниране плитке ципеле омогућавају безбедно кретање и рад на влажној бродској палуби, а један од нових детаља је и војнички каиш, који се уместо пластичном или металном шналом, копча чичак-траком.

Сви делови специјалне одеће, било да се ради о комплетима за официре и подофицире или за професионалне војнике, израђени су од веома квалитетних материјала, а у свим њеним сегментима уочљива је припадност Војсци Србије и пловним јединицама Речне флотиле.

У зависности од годишњег доба, временских услова, задатка јединице и категорије њених професионалних припадника, специјална одећа и обућа носи се у складу са пет предвиђених варијанти за официре и подофицире, те осам за професионалне војнике. Узорци су током једногодишњег периода испитивани у Речној флотили, након којег су, на основу уочених недостатака, мишљења и предлога прикупљених од корисника, извршена одређена побољшања и корекције, посебно у изгледу обележја и ознака.

Предвиђене су две врсте комплета специјалне одеће, за официре и подофицире, као и професионалне војнике, а рађени су за три временска периода – зимски, прелазни и летњи, што је обезбеђено могућношћу слојевитог одевања, које подразумева и исти визуелни изглед свих корисника.

Тако комплет за официра и подофицира садржи: шапку, качкет, блузу, панталоне, каиш за панталоне, ветровку – јакну са подјакном, мајицу са рол-крагном, мајицу кратких рукава „поло“ варијанта, кошуљу кратких рукава, плитке ципеле и опасач војнички. Комплет намењен професионалним војницима, у односу на побројано, не садржи шапку,

ПЛАВОМ

РУБНИ ПОЗДРАВ

У зависности од активности, попут, на пример, традиционалног рубног поздрава са брода, за официре и подофицире предвиђена је и варијанта у којој се уз специјалну одећу, уместо качкета, на глави носи шапка, а уместо мајице кратких рукава кошуља кратких рукава смеђедрап боје из комплета службене униформе.

Значајно је истаћи како су у креирању састава комплета специјалне одеће и обуће учествовале надлежне управе Министарства одбране, организацијске јединице Генералштаба, Команда Копнене војске, али и непосредни корисници, војници и старешине Флотиле.

Досадашњи комплети маскирних униформи М93 и М10 панонских морнара биће замењени специјалном одећом, која у потпуности задовољава захтеве струке, боравка и рада на пловним објектима, али и новим визуелним изгледом. Тиме су, поред осталог, остварене и вишегодишње тежње припадника рода речних јединица, посебно Речне флотиле, да и на тај начин чувају и сачувају део богатих традиција које истичу и којима се поносе. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

ОБЕЛЕЖЈА И ОЗНАКЕ

У години значајног јубилеја – прославе 100. годишњице Речне флотиле и рода речних јединица, као сећање на 6. август 1915. када је први српски ратни брод „Јадар“ типа „оклопљени чамац“ изграђен у београдском бродоградилшту на Чукарици, јединици су враћени морнарички називи чинова, а ознака припадности Војсци Србије, амблем Речне флотиле, као и ознаке чина истоветне су и на службеној униформи и специјалној одећи.

КАЧКЕТ И МОРНАРСКА МАЈИЦА

Уместо досадашње тамноплаве беретке, за посаде пловних објеката уведен је качкет у истој, традиционалној боји бродараца. Након готово десет година у састав комплета одеће професионалних војника припадника пловних јединица поново су уведени и традиционална морнарска мајица са плаво-белим пругама, која симболично представља пену морских таласа и један је од најпознатијих модних дезена на свету заступљених на униформама готово свих морнарица, као и кратке панталоне, али уместо некадашњих смеђедрап, сада у тамноплавој боји.

ЗАСТАВНИК ПРВЕ КЛАСЕ У ПЕНЗИЈИ СЛАЂАН ВУЧКОВИЋ

Три живота ратног пиротехничара

**Ратни војни инвалид
Слађан Вучковић из Ниша
био је 25. априла 1999. године
на задатку чишћења
заосталих касетних бомби
на Копаонику. Тог дана
уништио је 106 бомби, остала
му је још једна –107. Она му је
у делићу секунде променила
живот.**

Страховита експлозија. Лежим на земљи обливен крвљу. Покушавам да устанем. Видим да немам десну шаку! Крв липти. Покушавам да зауставим крварење. Притискам обе руке на груди. Не осећам бол, само зујање у ушима и глави. Поново покушавам да устанем и позовем помоћ, а онда још једно ужасно сазнање – схватам да ми је покидана и десна потколеница” – овим речима је Слађан Вучковић, заставник прве класе у пензији, започео своју потресну исповест пре неколико месеци, на састанку удружења „Hendiker internacional” у Цириху. Он је тамо боравио као представник групе „Бан адвокати”, која окупља директне и индиректне жртве касетних бомби и залаже се да људи који су од њих страдали добију потребну помоћ и врате се нормалном животу – животу достојном човека.

Бомбе у дрвећу

Живот Слађана Вучковића се може јасно поделити на три засебне целине. Као младић, након завршене основне школе у родном Владичином Хану, отишао је у Ваздухопловну тех-

КОНВЕНЦИЈА

Конвенцију о забрани касетне муниције потписало је до сада 115 земаља, а 88 ју је ратификовало. Конвенција је резултат процеса који је започео дипломатском конференцијом у Ослу, 2007. године. Неке земље сматрају да не постоји потреба за конвенцијом о забрани касетне муниције, јер касетне бомбе спадају у нагазне мине које су обухваћене конвенцијом о забрани нагазних мина, док друге не приступају конвенцији јер производе, складиште или користе ту муницију.

ничку средњу војну школу у Рајловцу код Сарајева, пун елана, жеље за учењем и професионалним успехом.

„Патриотизам и љубав према униформи били су пресудни да одем на војно школовање. Поносан сам на војну школу у Рајловцу, јер су наше старешине и професори стварали не само добре подофицире већ и свестране личности”, каже Слађан.

У војној школи је игром случаја приказао посебно занимање за касетне бомбе, које су биле и тема његовог дипломског рада. У кабинету је научио да су те бомбе изузетно компликоване јер имају примарни и секундарни упаљач, разне пиропатроне у себи и посебна паковања. Није било лако научити све то, али су, како каже, имали одличне професоре.

Водник Вучковић најпре је служио на аеродрому Слатина код Приштина, где је радио у магацину наоружања и вршио дотур средстава на стајанку авиона. После неколико година добровољно се пријавио за курс пиротехнике и успешно овладавао вештином уништавања наоружања и муниције. Захваљујући великом броју часова практичне обуке постао је добар стручњак за уништавање касетних бомби. У мирнодопском периоду вршио је контролу полигона после вежби и водио рачуна да сва заостала убојна средства буду уништена. На аеродром Ниш прекомандован је 1994. године, где је најчешће одржавао полигон „Бошњаце” код Лесковца.

„Проводио сам по неколико месеци годишње на полигонима и навикао сам се на живот пиротехничара”, каже Слађан Вучковић и додаје да је то тада било ретко занимање и да је уочи рата у тадашњој војсци било четири-пет првих пиротехничара.

Посао пиротехничара није једноставан ни у миру, а све је још сложеније у рату, када се бомбе уништавају на местима где су пале. Слађан, боље него ико други, зна с каквим опасностима се сусрећу, а задаци су се низали један за другим – терен за тереном, бомба за бомбом...

„Нормално је да постоји страх, али је важно веровати у своју обученост, спремност и концентрацију. Када се

иде на убојно средство, све друго мора се оставити иза себе” – објашњава Вучковић.

Ратном пиротехничару помажу два радника из Техничког ремонтног завода Крагујевац, са којима из дана у дан одлази на места контаминирана бомбама, најчешће у Нишу, Врању, Сурдулици, око административне линије према Космету.

Дешавало се да на пиротехничаре истовремено вребају три опасности, попут акције код Мердара – касетне бомбе на терену, из ваздуха авиони НАТОа и терористи из шуме.

„Бомбе су знале да буду у жбуњу, у трави. Налазили смо их и у дрвећу. Били смо обучени, али нас нико није учио како да уништимо касетну бомбу на дрвету. Ипак, нисмо се уплашили. Радило се преко сваке мере. Када се данас осврнем на тај период, помислим да је можда требало радити до тренутка када осетиш да се појави премор – истиче Слађан Вучковић.”

О дану страдања говори мирно и сталожено.

„Био је петак. Јавили су ми да кренем у Брус, где је требало хитно очистити део терена на Копаонику. Место се звало Равни до, мада није било ни

метра равнине. Касетне бомбе су биле у шуми, на непрегледном терену. Количина бомби које сам за два дана уништио на том простору била је невероватна, остала је још једна, задња у том дану. Задња пре повратка за Ниш. Та касетна бомба је, на несрећу, имала и сеизмолошки упаљач, који се активира без додира, на покрет по тлу. Експлодирала је. У последњем тренутку ме је спасио нагон да преживим. Потом су ми пружили помоћ у Брусу, па у крушевачкој болници и нишкој Војној болници”.

Болан израз на лицу Слађана Вучковића појавио се тек у тренутку када прича о првом сусрету са најмилијима:

„Покушавао сам да будем јак и убедим себе да имам разлога да живим, мада сам раније говорио да је, ако ми се нешто деси, боље да погинем него да останем инвалид. Онда су се појавили супруга, отац и мајка, брат и шурак. Децу сам касније видео. Супруга бледа и сва у сузама, теши ме и каже да ће њене руке од сада бити моје. Отац чупа косу и тражи од лекара да њему одсеку руку и преседе је мени. Био ми је то најтежи дан у животу. Сви су око мене били очајни и несрећни. Касетна бомба није само мени уништила живот, него и мојим најближима. Преживео сам, али остао без обе шаке, десне потколенице, изгубио слух, а имао сам и четрдесет мањих повреда по лицу и телу.”

Шест месеци лечио се на Војној медицинској академији у Београду, где су га поново оперисали. И то време му је прошло брзо.

„Било је нас 36 са ампутацијама на одељењу. Ту нас је одржала само шала

РАЗМЕНА ИСКУСТАВА С ВИЈЕТНАМЦИМА

Слађан Вучковић и фото-репортер из Ниша Саша Ђорђевић учествовали су у раду десетодневне радионице у Вијетнаму, која је организована за жртве заостале касетне муниције.

– У Вијетнаму сам доста научио, посебно од мог пријатеља Фам Ку Тија, који је 1977. године остао без једне руке после експлозије касетне бомбе. Разговарали смо са људима, водили су нас у руралне средине и на пиринчана поља, која су и данас контаминирана и на којима људи гину од касетних бомби. С друге стране, ја сам Вијетнамцима пренео своја искуства о бомбама и животу после трагедије – каже Вучковић.

и веселост. Уколико се један растужи, то се преносило као епидемија на друге. Супруга је долазила сваки дан, а деца су дошла касније. Не знам како сам се натерао да не заплачем. Протезе сам добио после шест месеци. Вратио сам се кући у Ниш, на старо место, али више ништа није било исто. Болове у телу решавао сам лековима, али шта радити са мозгом? Имао сам 33 године и леп породичан живот, ћерку од десет и сина од пет година. Најтеже ми је било што нисам могао да их помилујем, ухватим за руку, поведем у парк. А они су прерано одрасли јер су ми помагали у свему. Физичка бол је још и могла да се поднесе, али је психичка најтежа”.

Слађан Вучковић је после тога радио још годину дана, а онда је отишао

муницијом. Понудили су му да и он говори – као професионалац и као жртва.

„Текст сам написао, али ме је ухватила трема када сам се препознао на великом видео биму. Биле су то моје слике после повреде и са протезама након лечења. У мени је нешто пукло, говор сам ставио у страну и испричао своју животну причу. Истину, без сувопарних статистичких података. Добио сам велики аплауз, а амбасадор Аустрије при УН позвао ме је да присуствујем конференцији о забрани касетне муниције. Имао сам част да отворим конференцију у Бечу, на којој су говорили тадашња премијерка Аустрије Урсула Пласник, Бјанка Цегер, као хуманитарни радник, и многе познате личности”, каже Слађан Вучковић.

чланове породице настрадалих. Слађан је учествовао на панел дискусијама у седишту УН у Женеви, у Бриселу је имао више предавања и састанак са министром одбране Белгије, а у Немачкој је разговарао са амбасадорима Бразила и Хаитија. Велики одјек имало је и његово обраћање у француском парламенту и предаја петиције да Француска приступи конвенцији, што је она, заиста, и учинила. Слађан даје интервјуе за француску, немачку, белгијску и ирску телевизију и разне медије у Великој Британији, Француској и Швајцарској. Увек људски и истинито. Недавно је учествовао и на редовној годишњој конференцији земаља, потписница забране касетне муниције, која је одржана у Вијетнаму.

Организовао је и групу ентузијаста у удружењу „Акција и помоћ”, које се пре свега залаже за забрану касетне муниције и унапређење положаја појединаца и група са посебним потребама, као и маргиналних група становништва. Удружење сарађује са сличним организацијама у свету, а недавно је одржан други регионални састанак у Нишу, на коме су еминентни гости говорили о посттрауматском стресном поремећају и другим проблемима ратних инвалида. Један од циљева је и да Србија потпише конвенцију о забрани касетне муниције. Наиме, Србија је, заједно са Аустријом и Норвешком, била зачетник идеје да се крене са конвенцијом, али је још увек није потписала.

„Радимо напорно – каже Слађан – позитивно размишљамо и верујемо да ћемо остварити напредак у свим пољима нашег деловања.”

Нема сумње да су активности Бан адвоката и удружења „Акција и помоћ” значајно промениле живот Слађана Вучковића и омогућиле му да пропутује светом и упозна много људи. Његов друштвени живот као особе са инвалидитетом постао је садржајнији него пре повређивања.

„Ја сам богат човек, имам здраву породицу, а ако сам својим радом и послом спасао макар један живот, онда сам богатији и за тај живот” – истиче Слађан и додаје: „Пonosан сам што су и чланови моји породице део ове приче. Сада сам и деда. Живот волим још више. Ових дана планирам да одем на војни аеродром, јер моји унучи желе да виде хеликоптер”. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Саша ЂОРЂЕВИЋ

у пензију. Одликован је Орденом за храброст. Држава и војска учинили су оно што се могло – запослили су му супругу и омогућили квалитетно здравствено збрињавање. Вучковић има само лепе речи за помоћ колега и велику пажњу коју му указују у нишкој Војној болници. Нарочито је захвалан колегама и пријатељима који су били уз њега када није могао сам да се храни, обуче кошуљу или веже пертлу на ципели.

Друга фаза Слађановог живота протиче мирно, у кругу породице и дружењу са људима које је знао од раније. Имао је позиве да даје интервјуе медијима, али је углавном одговарао: „Пустите ме, људи, да живим свој живот”.

До нове прекретнице дошло је 2007. године, када је на молбу Норвешке народне помоћи и наговор супруге отишао у Београд на тродневну конференцију држава угрожених касетном

Представници „Хендикеп интерншенела”, светске хуманитарне организације из Белгије, тада су одлучили да у кампању за забрану касетне муниције укључе директне и индиректне учеснике и жртве, настрадале од тог оружја. Направили су групу Бан адвоката. У почетку их је било петоро, а данас група има 25 Бан адвоката из Авганистана, Таџикистана, Ирака и других земаља. Једна жена из САД, којој је син као амерички војник настрадао у Ираку од касетне бомбе, такође је члан.

Бечка конференција означила је и велику промену у животу Слађана Вучковића, јер од тог тренутка започиње значајну активност на плану забране касетне муниције. Нижу се конференције у Новом Зеланду, Даблину, Ослу, а активиста постаје и Слађанова супруга Душица, јер конвенција о забрани касетне муниције на исти начин третира и

Тајни живот једног фото-панона

пише
Александар
Петровић

С тајао је, а ваља да и данас стоји, на оном месту у касарни поред којег морате проћи, један фото-пано. Шарени колаж фотографија „Из живота и рада јединице“, ретко би дуже од неколико секунди задржаво погледе оних који су у тој јединици „живели и радили“. Попут каквог дрвета, мењао је у циклусима своје рухо – од старих испуцалих слика до тазе фотографија интензивних боја. Годинама и деценијама ревносно, готово патриотски, вршио је фото-пано своју дужност не марећи за игнорисање „сталног састава“.

Некад с врха, а каткад и из самог центра правоугаоне површине од зелене чоје, посматрао би вас господин у цивилном оделу, неретко и двојица, окружени строгим портретима под генералским шапкама. Одмах до њих – строј, застава и главни гост, пожељно онај исти господин у цивилном оделу или, пак, неко са што сјајнијим еполетама. Такође, на видном месту, попут украса – неколико страних униформи. Ближе ободу панона и наниже фотогра-

фије би показивале детаље с обуке и методско-показних вежби, народ који аплаудира, децу која се веру по тенковима, ознојена лица нижих по чину, прашњавае униформе, рад, ред, дисципли-

ну, сунце, кишу, блато, снег и остале тактичке ситуације.

И као што то већ у војскама бива, на свакога пре или касније дође ред – свако добије бар два минута славе. Свако бива похваљен, награђен, истакнут, изведен, наглашен или проглашен. Најзад, наиђе тако и тај дан кад и фото-пано буде нарочито важан и када, попут војника на истуреном стражарском месту који испред пуковника „Гине“ дрекне: „Разводник напред, остали стој!“, оправда све своје сврхе.

Догоди се, дакле, тај свечани дан. Почасни строј, застава и командант опеглан и за-

тегнут као струна, слика и прилика оперативних способности јединице којом командује, дочекују високе госте.

Рапорт. Поздрав застави и почасном строју. Одјекује увежбано и сложено – „Здраво!“.

Високи гости прилазе укоченом команданту, рукују се с њим и вођени невидљивом руком протокола крећу путем којим се мора проћи – поред фото-панона. Кад тамо, с најдостојнијег места, које без двојбе указује на хијерархију – њихове слике. И остале.

На тренутак гости би застали испред шареног, под конач сложеног албума. Командант лево, пола корака иза њих, али тек толико да може видети благи израз задовољства на њиховим лицима.

Посета се наставља онако како је и започела. Приказују се спремност и способност припадника. Тенкови ричу по полигону, пршти маневарска муниција, док се пешадија пребацује „по групама“ према предњем крају непријатеља, негде у висини касарнске ограде. Испод главног шатора високи гости посматрају борбено-тактичку представу. На свако питање командант спремно одговара.

На крају – испраћај. Следи анализа и сабирање утисака. На фото-панону већ сутра освануће нове фотографије високих гостију.

Тако месецима, па и годинама јунак наше приче немо и постојано приказује верност поретку. Док се једнога дана поредак не промени... И неког случајног јутра, пролазећи поред фото-панона, приметите да ту више нема високих гостију. Уместо њих појаве се неке друге фотографије „Из живота и рада јединце“.

Можда је некада неко и видео ту чудесну метаморфозу фото-хијерархије која се непогрешиво чита. Колективни заборав доследно се преслика на поредак фотографија.

Фото-пано остаје на месту у касарни поред којег морате проћи. Мало украшава, мало опомиње. И наставља да живи свој тајни живот...

Ништа лично. ■

И као што то већ у војскама бива, на свакога пре или касније дође ред – свако добије бар два минута славе. Свако бива похваљен, награђен, истакнут, изведен, наглашен или проглашен.

Др Атанасиос Другос

Опасно трвење

На почетку интервјуа за „Одбрану“ професор Атанасиос Другос истиче јаке везе између Србије и Грчке, две пријатељске земље и народа, с дугом историјом и мирољубивим намерама. На браћу у Србији увек гледамо с великим интересовањем, дивљењем и посебним осећањима, каже професор, истичући заједничку црту да смо велики борци за наша света уверења, за своју отаџбину.

Односе две земље оцењује добрим у свим областима, али треба увек радити више. У области одбране за то постоје могућности, ради проширења партнерства и сарадње у обуци, унапређењу интероперабилности, размени искустава из мировних мисија, образовним програмима и војној историји. Важан сегмент јесте и обавештајна сарадња, као и размена података о исламским терористичким групама на Балкану, те иредентистичким и криминалним групама.

Теме нашег интересовања у овом интервјуу јесу гледишта професора Другоса о актуелним збивањима у кризним регионима, у Украјини, на Балкану... И наравно, његово виђење политичких промена у Грчкој.

Где су највећа жаришта угрожавања мира у свету?

– Најважнији узроци дестабилизације и несигурности у данашњем свету заснивају се на асиметричним претњама државној кохезији и суверенитету. То су пролиферација оружја и материјала за масовно уништење, насилни екстремизам и тероризам у глобалним размерама (посебно исламски фундаментализам и дубоко конзервативна интерпретација, односно погрешна тумачења верског учења од појединих делова муслиманског света), неконтролисани таласи масовних миграција, управљање виталним водним ресурсима, несигурност у сајбер простору и различити облици организованог криминала.

Доктор Атанасиос Другос је предавач на више одбрамбених колеџа у Грчкој, Европи и САД, био је гост на Војној академији у Београду, учесник је бројних научних и стручних скупова у оквиру едукативних институција НАТО-а и признати је војни аналитичар за теме антитероризма и безбедносних питања Југоисточне Европе и Блиског истока. Често је у медијима, у интервјуима и коментарима, а власник је веб-портала (www.analystsforchange.org) на коме се свакодневно објављују прилози о актуелним догађајима у области међународних односа, одбране и безбедности.

Морам да додам и читав спектар невојних претњи (као што је ебола), затим предстојеће надметање и опасни антагонизми у погледу коришћења ресурса у региону Арктика. Треба да имамо у виду и трендове ових претњи и ризика. Они ће бити неконвенционални, хибридни, асиметрични и непредвидиви.

Шта су узроци и какве су последице кризе у Украјини?

– Када је реч о веома опасном сукобу у Украјини, ту видим покушај председника Путина да покаже повратак руске перцепције о себи као великој сили, способној да интервенише и заштити руске интересе и Русе у ономе што се зове блиско иностранство. Москва тренутно разматра како да промовише своје интересе у географским деловима бившег совјетској простора. Запад је, са своје стране, правио грешке у погледу Еуромајдана, масовних демонстрација које су почеле у новембру 2013. године и

Грчко друштво је скоро пет година парализовано, у дубокој кризи и с невероватним последицама у свим деловима свакодневног живота. Грчка сада треба да уђе у потпуно нови и флексибилнији договор са партнерима у еврозони. У супротном, ући ћемо у сукоб, у трвење које ће потрајати, укључујући и могућност шире кризе у Европској унији, истиче др Атанасиос Другос, угледни предавач на више одбрамбених колеџа у Грчкој, Европи и САД и признати војни аналитичар актуелних безбедносних проблема.

наставиле се познатим догађајима у Кијеву и источној Украјини. Русија је урадила свеобухватну поновну процену целокупне безбедносне ситуације од Арктика до Црног мора, доводећи у питање позицију НАТО-а у ранијем ширењу према Истоку и Азији. Путин, на питању Украјине, у више димензија оспорава евроатлантске структуре, што је знатно погоршало билатералне односе. Наравно да у свему томе не видим повратак новог хладног рата у Европи, али моје процене су да ћемо доживети веома компликоване односе САД и Европске уније са Москвом у годинама пред нама.

Колико брзо Русија може враћати геополитичку равнотежу у Источној Европи?

– Русије покушава да врати традиционални осећај империјалног престижа, истовремено тражећи признавање себе као велике силе, с правом на ексклузивну сферу утицаја у бившем совјетском простору. За то су потребни и време и ресурси, али је већ сада кристално јасно да Путин жели да оспори амерички монопол власти. Само, имплементација таквог плана неће ићи лако. На путу стоје одређене политичке, друштвене, економске и војне тешкоће и препреке. Већ се виде импликације санкција Запада у одређеним финансијским секторима. Русија је и даље иза Атлантског савеза када је реч о конвенционалном оружју, тако да ставља већи нагласак на нуклеарне потенцијале и то је још један параметар који Запад треба да узме у обзир када анализира савремену руску војну доктрину.

Како видиш регион Балкана у безбедносном смислу?

– Тренутна ситуација на Балкану чини се доста стабилном, али, искрено говорећи, верујем да постоје „острва“ нестабилности и елементи који угрожавају безбедност. На

НЕМИРНИ СВЕТ

31

Професор Атанасиос Другос види свет превише немирним, с бројним претњама миру из појединих жаришта кризе. За палестински проблем каже да је требало да буде решен много раније и да је срамота за међународну заједницу што није нашла неки излаз из тог дубоко укорененог сукоба. Бројни су узроци овог раздора између Палестинаца и Израела, чији будући односи изгледају суморно и магловито, али мора се наћи одрживо решење и за његово поштовање обезбедити подршка мировних снага.

За шири проблем нестабилности у региону Блиског истока указује на неконтролисане догађаје у Сирији и Ираку, спор између Хамаса и Фатаха, умножавање џихадистичких група, присуство екстремистичких група на Синају, шиитско-сунитско разилажење, утицај Хезболаха, а над свим тим је сенка иранског нуклеарног програма... На Блиском истоку видим лоша дешавања, можда и ускоро, каже професор Другос.

О спољној политици Турске каже да је драматично промењена током последњих година. Уместо да унапређује и јача своју стабилизујућу улогу, та политика се бави регионалним кризама на начин који код НАТО савезника оставља дилему око њених правих намера. Турска је стратешки савезник за западни свет, али су промене у спољној политици и јачање веза с врло конзервативним елитама и верским субјектима у ширем Блиском истоку ојачале спектар сумњи и у Грчкој, САД и земљама Западне Европе.

Арапско пролеће, сматра професор Другос, почело је dobrim мотивима, најавило више слободе и демократизацију у арапским земљама, али је довело до „јесени незадовољства“, у коме су екстремне сунитске групе на крају креирале само хаос, насиље и пропадање, нове поделе међу организацијама и грађанске ратове. Са приметним изузетком увек умереног Туниса, на пример у Јемену, Либији и Сирији насиље у породици је незамисливо и неконтролисано, а централне владе у Триполију и Дамаску нису у стању да ефективно и ефикасно контролише ситуацију.

Посебну претњу професор Другос види у Исламској држави (ИДИЛ – Исламска држава Ирака и Леванта), екстремној организацији радикалних Сунита, чији су средњовековни приступ и фанатични начини насиља довели до стварања међународне коалиције држава која се сада боре против ИДИЛ-а у Ираку и Сирији. Биће то дуги рат с много нејасноћа, наглашава професор Другос, указујући да над том опасношћу треба држати будно око, јер се лако може десити да метастазира у Египту, Јемену, Јордану, Либану, с неизрециво непожељним и непредвиђеним импликацијама.

КУДА ИДЕ ГРЧКА

Када говоримо о новој влади у Атини треба бити врло опрезан. СИРИЗА је у праву у вези с приступом спасавању грчке економије и финансија и изузетно оштрим мерама штедње. Грчко друштво је скоро пет година парализовано, у дубокој кризи и с невероватних последицама у свим деловима свакодневног живота.

Грчка сада треба да уђе у потпуно нови и флексибилнији договор са нашим партнерима у еврозони. У супротном, ући ћемо у сукоб, у трвење које ће потрајати, укључујући и могућност шире кризе у еврозони.

С друге стране, западне земље су скептичне и забринуте у погледу одређених веза, посебно између нових министара иностраних послова и одбране са Русијом и разним истраживачким центрима у области геополитике који су пропутиновски оријентисани. Оне сматрају да делови коалиције СИРИЗА такође деле проруске ставове. Све то америчке и европске савезнике чини забринутим у погледу праваца спољне и одбрамбене политике нове грчке владе. Због свега тога не искључујем тензије и проблеме с новом администрацијом у Атини када је реч о темама као што су нове санкције према Русији или специфични захтеви политике НАТО-а.

пример, албански иредентизам и провокације (као што је Велика Албанија), кључно и веома осетљиво питање статуса Косова, уставни и други домаћи проблеми у Босни и Херцеговини, активности организованог криминала, илегалне миграције (нарочито у Егејском мору, али не само ту), опасности од деловања џихадиста...

Приметан је утицај прогресивних, отворених и стабилизујућих трендова ка бољем управљању, демократизацију оружаних снага, у чему су НАТО, Европска унија и ОЕБС одиграли флексибилну, прилагодљиву и енергичну улогу у смиривању тензија и ограничавању провокативних елемената. Важно је сада те процесе будно пратити, због постојања асиметричних претњи. Веома је битна професионална координација мера против тероризма, екстремизма, расизма и неоснованог иредентизма. Земље Југоисточне Европе треба да унапреде ниво сарадње у обавештајним и полицијским пословима и бољој контроли преласка граница.

НАТО и Балкан... Какви су могући планови и перспективе?

– Сматрам да би требало да све балканске државе буду чланице евроатлантске и европске структуре. Мислим да ће се Црна Гора ускоро придружити Алијанси, али знам и да постоје проблеми попут Косова и спора око имена између Грчке и Македоније. Али, с друге стране, видим сјајну мултилатералну и вишедимензионалну сарадњу међу чланицама НАТО-а и Партнерства за мир у мисијама очувања

мира, хуманитарним операцијама у низу држава, као што је борба против пиратерије уз обалу Сомалије. Истичем да постоје позитивни трендови и начини за успостављање снажних, динамичних и корисних веза између различитих држава. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Успех војних часописа

Средњерочним планом развоја часописа, редакција „Војног дела” текућу годину означила је као годину искорака у међународно академско окружење. Активностима у периоду од 2008. до 2011. године ојачавана је позиција часописа у националној академској заједници и стварани су услови за добијање највише категорије М51 (водећи научни часопис националног значаја). Пре две године, Матични научни одбор Министарства просвете, науке и технолошког развоја званично је категоризовало „Војно дело” на листи за друштвено-хуманистичке интердисциплинарне науке.

ПРОМЕНА ИЗДАВАЧКЕ ДИНАМИКЕ „ВОЈНОГ ДЕЛА”

Период од 2012. до 2015. године тежишно је обележен активностима које стварају претпоставке да у наредном средњерочју часопис добије прву међународну категорију – М24 (научни часопис међународног значаја). Кључни корак за то је промена издавачке динамике – прелазак на двомесечну продукцију и шест бројева годишње, те надоградња ауторско-читалачке циљне групе – регионално и међународно издање.

Издавачка продукција имаће вишеслојну годишњу хронолошку струк-

Кључни корак за добијање прве међународне категорије – М24 (научни часопис међународног значаја) јесте промена издавачке динамике „Војног дела” – прелазак на двомесечну продукцију и шест бројева годишње. Од децембра прошле године, „Војнотехнички гласник” доступан је на интернету и на ћириличном домену, а од фебруара 2015. године индексан је у руској Научној електронској библиотеци и Руском индексу научног цитирања.

туру – два национална издања (ћирилична), једно регионално (латинично), два национална (ћирилична) и међународно издање (на енглеском језику). Друго полугодиште текуће године имаће тежишну активност у дистрибуцији и промоцији регионалног издања „Војног дела” у свим војним академијама, односно универзитетима одбране, бившег заједничког македонско-словеначко-српско-хрватског говорног подручја. Полугодиште ће бити окончано енглеским издањем, првог броја тог типа у његовом постојању дугом 67 година, чиме ће бити најављен веома амбициозан период од 2016. до 2019. године.

Такође, часопис ће у 2015. години промовисати свој концепт „Заједничка редакција научних часописа си-

стема одбране Републике Србије – могућности и перспективе” и стварати услове за његову еволуцију у међународни развојни пројекат.

ЋИРИЛИЧНИ ИНТЕРНЕТ ДОМЕН „ВОЈНОТЕХНИЧКОГ ГЛАСНИКА”

Од 22. децембра 2014. „Војнотехнички гласник” доступан је на интернету и на ћириличном домену на адреси vtg.mo.upr.srb.

Ћирилични домен „.срб”, уз латинични „.rs”, национални је домен Републике Србије, а после руског „.рф” и други интернет домен на свету на ћириличном писму. Део је породице интернационализованих назива домена (Internationalized Domain Name IDN), односно домена који нису написани енглеским алфабетом.

Ћирилични домен представља велики корак у развоју сајта „Војнотехничког гласника” и доступности часописа на интернету.

Велики значај ћириличног домена огледа се у лакшој интеграцији интернет адреса у текстовима на ћирилици, и доприноси да се ћирилица афирмише као компјутерско писмо и опстане у компјутерској ери, што је важан корак у очувању српског писма и српске културе.

Такође, од 18. фебруара 2015. „Војнотехнички гласник” индексан је у руској Научној електронској библиотеци (elibrary.ru) и Руском индексу научног цитирања (РИНЦ), и тако постао први научни часопис из Републике Србије индексан у РИНЦ. Научна електронска библиотека највећа је руска дигитална библиотека научних публикација с огромним могућностима претраживања научних информација. ■

Н. ГАЂЕША
М. ТЕПШИЋ

ВИШЕВЕКОВНО

ПРВОБИТНО САКУПЉАЊЕ ПОШТАНСКИХ МАРКА НИЈЕ БИЛО СЛИЧНО САДАШЊЕМ, КАДА МИЛИОНИ ЉУДИ ШИРОМ СВЕТА ТОМ ХОБИЈУ ПОСВЕЋУЈУ ДЕО НОВЦА И СЛОБОДНОГ ВРЕМЕНА. РАНИЈЕ СУ СЕ САКУПЉАЊЕМ БАВИЛА ПРЕТЕЖНО ДЕЦА, ЈЕР ОДРАСЛИМА ТО „НИЈЕ ПРИЛИЧИЛО”. С ВРЕМЕНОМ, ЗБОГ РАСПРОСТРАЊЕНОСТИ МАРКИЦЕ, КОЛЕКЦИОНАРСКЕ И ПРОПАГАНДНЕ ПРИВЛАЧНОСТИ, ПРЕРАСЛА ЈЕ ПРВОБИТНУ НАМЕНУ. ПОСТАЛА ЈЕ ПРЕДМЕТ ПОСЕБНЕ ПАЖЊЕ ПОШТАНСКИХ УПРАВА, И У ПОГЛЕДУ ЊЕНОГ ГРАФИЧКОГ И ЛИКОВНОГ ОБЛИКОВАЊА И У ИЗБОРУ ТЕМА, САДРЖАЈА И МОТИВА. МАРКИЦЕ ШИРОМ СВЕТА ПОЈАВЉИВАЛЕ СУ СЕ НА РАЗНИМ МАТЕРИЈАЛИМА, А ОБЈАВЉИВАНЕ СУ У ВИШЕ ОБЛИКА, МИРИСА И УКУСА.

Филателија представља „љубав” према поштанским маркицама, њихово сакупљање и проучавање, а обухвата и сакупљање коверата, жигова и осталог поштанског материјала. Филателисти су људи који колектују марке у албуме, чији ретки примерци достижу високе цене. Као грана колекционарства, филателија подразумева чување и проучавање поштанске историје. Разликују се период „предфилателије” и период после увођења прве поштанске марке. Други период подразумева сакупљање свих тематских марака или издатих у одређеној земљи.

НАСТАНАК ПОШТАНСКЕ МАРКЕ

У прошлости је поштанске услуге плаћао прималац пошиљке готовим новцем. Такав начин наплаћивања показао се лошим, јер се често догађало да пошиљалац у склопу адресе, са спољне стране пошиљке, напише поручку, те прималац прочитавши то одбија да прими писмо и не плати поштарину. Тада је Енглеz Роланд Хил осмислио штампање папирића који би био залепљен на пошиљку, што представља почетке поштанских маркица.

Прва чувена маркица „Црни пени”, с ликом енглеске краљице Викторије, штампана је 6. маја 1840. у Великој Британији. До сада је у свету произведено више стотина

КОЛЕКЦИОНАРСТВО

хиљада разних маркица, а сваке године стотине нових дистрибуира се из поштанских уреда широм света. У почетку, марке су се морале сећи маказама, што је било траљаво и споро, све док 1847. године није изумљен строј за перфорирање – рупичање, те су се маркице ручно одвајале.

Непосредно затим, већина земаља прихвата увођење поштанске марке – Швајцарска 1843, Бразил 1849, Баварска 1849, Француска 1850, Аустрија 1850, Пруска 1851, Русија 1857, Турска 1863. године...

Поштанска марка данас представља начин евидентирања претплаћивања за поштанске услуге. Углавном је то мали папирни правоугаоник залепљен на коверат. Она потврђује да је пошиљалац писма платио у потпуности или делимично цену поштанске услуге. Коришћење поштанских маркица је најраспрострањенији начин плаћања поштанских услуга. С временом, због своје распрострањености, колекционарске и пропагандне привлачности, прерасла је првобитну намену. Постала је предмет посебне пажње поштанских управа, како у погледу њеног графичког и ликовног обликовања, тако и у погледу избора тема, садржаја и мотива. Тако је поштанска марка постала и национално обележје једне државе, јер се квалитетним обликовањем, начином израде, избором и презентацијом тема и мотива, јавности скреће пажња на историјска, културна, научна, уметничка, спортска и привредна достигнућа једне државе.

ПОЧЕЦИ ФИЛАТЕЛИЈЕ

Први сакупљачи марака појавили су се 1850. године, а уз то настају и први трговци маркама, фалсификатори и варалице. Први каталог маркица објављен је у Паризу 21. децембра 1861, који је обиловао хиљадама маркица. Први амерички каталог *The Stamp Collector's Manual*, дело А. Ц. Клајна из Филаделфије, појавио се 1862. године, а пет година касније објављен је и први условно речено „каталог“ познатог издавача Џона Валтера Скота, јер је публикована само једна страна. Прва организована група сакупљача поштанских маркица, будућих филателиста, састала се у Лондону 1863. године. Француз М. Ерпан касније је преименовао сакупљање маркица у „филателију“ и тако избацио

Прва редовна поштанска марка

Црни ђени

РАЗНОВРСНОСТ

Порто марке – прве Порто марке појавиле су се у Србији 1. априла 1895. и биле су намењене за таксирање неплаћене кореспонденције.

Доплатне марке – у Србији се доплатне марке издају у апоенима, највише до 50 одсто од износа номиналне вредности за писма тежине до 20 грама. Средства од продаје доплатних марака користе се за финансирање хуманитарних акција, обележавања историјских и културних догађаја, пројекте од јавног интереса и остале акције од ширег друштвеног значаја. Прва обавезна доплатна марка у поштанском промету с именом „Србија“ пуштена је у промет 9. марта 1992. и била је намењена борби против рака.

Персоналне марке – омогућавају да сами креирате и осмислите поштанску марку. Штампана се на специјалном папиру, али је иста као и остале маркице. Представља ексклузиван вид промоције који правним лицима омогућава пласирање брэнда, а физичким лицима даје могућност да се њихов лик или неки посебан догађај појави на поштанској маркици.

Новинске марке – специјална врста поштанских марака које служе за франкирање новинских пошиљака, новина или часописа. Прва маркица издата је у Аустрији 1851. године, а у Србији су се појавиле 1. маја 1866. године.

100 година
српског војног
ваздухопловства

из употребе реч „тимброманија” – дотадашњу љубав према маркама.

Албуми, прибор и приручници нису постојали до 1861. године. Првобитно сакупљање марака није било слично садашњем, када милиони људи широм света том хобију посвећују део новца и слободног времена. Раније су се сакупљањем бавила претежно деца, јер одраслима то „није прилично”, а данас филателисти често наилазе на „неразумевање” околине за свој хоби. Постоји више хиљада клубова и удружења који широм света окупљају милионе љубитеља „маркица”.

ЛИК КРАЉА ПЕТРА ДРУГОГ

Филателија у Југославији почиње оснивањем заједничке државе 1918. године. За време Другог светског рата, почевши од 1943. године краљевска избегличка влада у Лондону издавала је поштанске марке обавезне на свим пошлицама у службама владе и на трговачким бродовима краљевске морнарице.

У марту 1943. године излази серија с ликом краља Петра Другог од четири марке у разним бојама. Касније се понавља издање, али с утиснутим жигом Црвеног крста и доплатом. Неколико месеци касније, поводом 25 година југословенске државе, излази серија од шест маркица на којима су познати ликови три народа Југославије, међу којима су и Петар Петровић Његош, Вук Караџић и кнез Карађорђе.

МЕЂУ НАЈЛЕПШИМ НА СВЕТУ

Законом о пошти, од 1. маја 1866, званично је предвиђено да Правитељствујушћа књигопечатња – Државна штампарија штампа и издаје поштанске марке. На првој

маркици налазио се грб Кнежевине Србије, те је због тога добила назив „грбуша”. Филателија у Србији почиње наредног месеца издавањем серије од три марке с ликом кнеза Михајла Обреновића, а 1869. године излази серија од осам маркица с ликом кнеза Милана Обреновића. Углавном су се до 1880. године ликови на српским маркама понављали и штампали на папирићима различитог квалитета и назубљења.

Осим издања из 1904. године, објављеног поводом стогодишњице Првог српског устанка у Орашцу, није би-

ТЕРМИНОЛОГИЈА

Филателистичке берзе – сајмови продаје и размене филателистичких производа, материјала и литературе. Излагачи су поштанске управе, филателистичка удружења и издавачи каталожке продаје марака.

Филателистички прибор – пинцете, лупе, албуми, класери, зубомери...

Каталогизација – означава попис поштанских марака једне или групе земаља.

Номинала – званично исказана новчана вредност марке у националној валути.

Пригодан поштански жиг – поштански жиг места и датума с цртежом, симболом или текстом. Жиг се употребљава само у одређеној пошти, одређеног дана, а може имати различите облике.

Аеро-филателија – грана филателије специјализована за проучавање ваздушне поште, односно сакупљање поштанских маркица које се користе у ваздушном саобраћају.

СТОГОДИШЊИЦА СРПСКОГ ВОЈНОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

У Атријуму Дома Војске Србије, новембра 2012. године, одржана је промоција пригодних поштанских марака и коверата објављених поводом обележавања 100 година српског војног ваздухопловства. Филателистичко издање Поште Србије био је један у низу догађаја којима су Министарство одбране и Војска Србије обележили велики јубилеј војног ваздухопловства. Аутор идејно-ликовног решења издања је академски сликар Бобан Савић, креатор марака Поште Србије. Издање је имало шест маркица, на којима су приказани ваздухоплови домаће ваздухопловне индустрије, који на карактеристичан начин осликавају стогодишњу традицију војног ваздухопловства у Србији.

ло значајних промена на маркицама. Избегличка српка влада на Крфу 1916. године користи француске марке на којима је утискан жиг Postes Serbes. Марке Краљевине Србије употребљавају се и после уједињења Краљевине СХС, све до 1920. године.

Прва марка Србије после отцепљења Црне Горе издата је 30. јуна 2006. године. На њој су застава и грб Србије. Уз серију из природе, 2007. године, присутни су мотиви из спорта – Светско првенство у ватерполу 2006, Европско првенство у стоном тенису у Београду 2007, религиозни мотиви поводом верских празника, мотиви из Србије...

Наше марке неколико пута су биле сврстане међу најлепше на свету. „Поглед на Бохињ с Триглава“ проглашена је за најлепшу на планети. Марка издата 1992. године, поводом годишњице открића Америке, добила је

ЗАНИМЉИВОСТИ

Маркице широм света појављивале су се на разним алтернативним материјалима – дрво, плута, вез, чак и метеорска прашина. Облик је углавном правоугаон, мада постоје маркице и осталих облика.

Сијера Леоне и Того издале су поштанске марке у облику воћки, Бутан је издао поштанску марку која је била грамофонска плоча са снимљеном националном химном. Сједињене Америчке Државе издале су једну пластичну поштанску марку, а у Холандији су у употреби биле маркице на сребрној фолији. Бразил је 2001. године објавио мирисну маркицу због промоције кафе, користећи њену есенцију и специјалну технологију за дуготрајан мирис. Кина је славећи годину свиње 2007. објавила маркицу с укусом слатко-киселе свињетине на полећини, а Белгија колекцију маркица које промовишу чувену чоколаду.

Најскупља марка на свету направљена је 1856. године у Британској Гвајани, тадашњој колонији Уједињеног Краљевства. Коштала је само један цент. Продата је недавно на аукцији за 9,5 милиона долара. Ово је уједно и најређа марка на свету, јер је објављена серија од само три маркице, а сматра се да је та једина преостала.

другу награду, док је 2002. године, олимпијска марка награђена сребрном медаљом на Олимпијским играма у Солт Лејк Ситију.

ФИЛАТЕЛИЈА ДАНАС

Друштвено предузеће „Југомарка“, које се бавило издавањем поштанских марака, 2010. године ушло је у састав ЈП ППТ као радна јединица с истим основним делатностима под називом „Србијамарка“. Филателисти у Србији организовани су у двадесетак друштава, у већим регионалним центрима, а обједињени су у Савез филателиста Србије основан 1948. године. Уз сакупљање, најуспешнији филателисти имају прилику да излажу збирке на филателистичким изложбама у организацији друштава и савеза. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

У чему је прави патриотизам (или – Скромност као државна потреба)

У томе што нико од грађана неће тражити положај за који није

Кад су шумадијски сељаци у Орешцу изабрали Карађорђа за Вожда, овај велики патриота бранио се говорећи: „Нисам ја за то. Бирајте другог!“ Недавно је било објављено у новинама како је јапански премијер, кнез Коноје, поднео оставку. Мотивисао ју је речима: „Нисам дорастао, нити сам способан за садашњу ситуацију.“

Ово је заиста за дивљење. Племић, који припада једној од најстаријих фамилија у Јапану, при том још и царев сродник, у својој скромности, као патриота има поштења и храбрости да каже: *Нисам ја дорасџао за џако високо месџо и за џако велику часџи*. Овако може да говори само прави патриота, коме је добро народа милије од свог сопственог добра.

Оваква скромност зар није често државна потреба, и то неодложна, и у другим земљама и народима? Имамо један велики пример такве скромности у руској историји, од пре сто година. Кад је умро цар Александар Први, Победилац Наполеона, оставио је два своја брата, два велика кнеза, Константина и Николаја. Константин је одмах проглашен за цара, али се он не прихвати, него побегне из престонице. Онда прогласе његовог брата Николаја за цара, али ни он се не прими. Сваки је од њих говорио: „Нисам ја за то.“ Месец дана Русија је била без цара. Бојећи се побуне и нереди, Државни савет учинио је јак притисак на Николаја са молбом и преклињањем да се прими за цара. И Николај се тешким срцем прихвати. То је прави патриотизам.

Па онда, имамо многе примере код нас у Србији. Ми још памтимо време кад се по нашим селима морао неки честити домаћин молити и преклињати да се прими за кмета. Хиљаде људи у хиљаде села бранили су се говорећи: „Нисам ја за то, бирајте другог!“

А данас како је?

Има ли који практикант који се не би примио за министра, кад би му се понудило? И је ли се чуло за неког министра да је, као кнез Коноје, рекао: „Подносим оставку, нисам ја за то!“ Или, рецимо, да се неко отказао понуђеног положаја у сенату или скупштини мотивацијом: „Нисам ја за то, узмите другог.“

У нашем народу има сваког добра, па свакако и те добре скромности, само све ређе чујемо ове патриотске речи, „Нисам ја за то, бирајте другог!“.

У нашој цркви, колико се сећамо, било је недавно неколико примера да се монаси нису хтели примити епископског чина. Тако када је отац Симеон из манастира Дајбабе у Црној Гори био изабран за епископа, он се није примио говорећи: „Нисам ја за то“. Архимандрит Вићентије Вујић, садашњи епископ банатски, у два или три маха захвалио се Светом Архијерејском Сабору и није се хтео прихватити епископства. Сличан је

случај са архимандритом Јустином, сада професором богословског факултета. И он је био биран за епископа у време патријарха Варнаве, но захвалио се и није се примио.

При сећању на овакве примере, нама и нехотице долази на памет опомена Спаситељева: *Не ишџиџиџе џрва месџа!*

О скромности, о светлости! Као насушни хлеб потребна си данас државама и црквама! И друштвима свуда по белој кугли земаљској. Ти си корен правога патриотизма. Без тебе је патриотизам као вештачки цвет од хартије. Потребна си нам у наше време као ђурђевска киша!

Нека би Господ тобом оросио изобилно душе свију нас!

Владика Николај Велимировић

Избрана дела, књига 12. Глас Цркве, Ваљево 1997. ■

Приредио Владимир ВЈЕШТИЋ

Мисли Владике Николаја Велимировића

(„О Богу и људима“)

Ако ђушници знају, рецимо, колико је каменова у калдрми ђуша и колико је зрна пѣска ђод калдрмом, и ако знају имена свег дрвећа и свих шправки шшо расшу ђо крај ђуша – шша им ђомаже све шшо знање, ако не знају где је ђуш ђочео, и где ће се завршиши, и одакле су ђошли и куда иду?

Људи живе и ошшће више вером него ичим другим. У гостшоници човек руча с вером да у јелу није ошров, сшава у ђосшћели с вером да ђод јасшћуком нису шкоршје, шрима на шјаци банкношћу с вером да није лажна, кушје у душану шибциу с вером да није влажна, изнајмљује кочију с вером да ће га кочијаш одвешши шмо где шреба, ђушје железницом с вером да је возовођа нормалан човек, који не мисли на самоубиштво. Тежак сеје жишс с вером да ће семе нићи. Чобанин гони сшадо на шашу с вером да му шправа није шреко ноћи усахла. Жена жури с крчагом на извор с вером да из њега вода још шече. Школа шочива на вери ученика и учишћела. Држава шочива на вери грашанина у грашанина и у властш. Брак шосшјоји на вери, у добронамерностш обе сшране. Пријашћелштво шосшјоји на вери у искреносш обе сшране.

Рећи за једну веру или једну филозофију да садржи сву истшину истш је шшо и рећи да све друге вере и филозофије садрже све заблуде. Ог ове брушталностш решко је кад слободна велика маса људи. А задобиши ову слободу значи учиниши један дивовски корак ка величини, ка божансшћву.

Моја вера у Бога не смеша ми да усвојим сву шраву науку од алфе до омеге. Најбоља наука сшјоји у савршеној хармонији са најбољом вером. А најбољи се никад не шреширу: најбољи се разумеју и љубе. Ниски или неједнаки се шреширу и гложе и уживају у шреширању и гложењу. Но шреширање и гложење шсеудовере и шсеудонауке школеба многе шросшће душе у вери.

Школован је онај човек који је усшео да очисти језик од гадних речи и своје срце од смрадних жеља и свој ум од безбожних мисли. Ко није ово усшео шшоме школовање ђомаже само да једном наученом вешшћином зарађује себи за хлеб као шшо школован (на свој начин) медвед зарађује својом вешшћином играња.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 1–15. март

ПРАВОСЛАВНИ

- 2. март – Свети Великомученк – Теодор Тирон
- 9. март – Прво и друго обретење главе Светог Јована Крститеља

ЈЕВРЕЈСКИ

- 4. март – Цом Естер
- 5. март – Пурим
- 6. март – Шушан Пурим

ПРВО И ДРУГО ОБРЕТЕЊЕ ГЛАВЕ СВЕТОГ ЈОВАНА КРСТИТЕЉА

Велики и славни Крститељ Јован би посечен по жељи и наговору злобне Иродијаде, жене Иродове. Када Јован би посечен, нареди Иродијада да му се глава не сахрањује заједно са телом, јер се бојаше да страшни пророк некако не васкрсне. Стога узео његову главу и закопа је на неком скривеном и бешчесном месту, дубоко у земљу. Њена дворкиња беше Јована, жена Хузе, дворјанина Иродова. Добра и благочестива Јована не моглаше трпети да глава Божјега човека остане на месту бесчесноме, ископа је тајно, однесе у Јерусалим и сахрани на Гори Јелеонској. Не знајући о свему томе, цар Ирод када дозна о Исусу како чини велика чудеса, уплаши се и рече: „То је Јован кога сам ја посекао, он уста из мртвијех (Мк. 6, 16)“. После извесног времена, неки знаменит властелин поверовавши у Христа остави положај и сујету светску и замонаши се, и као монах, с именом Инокентије, настани се на Гори Јелеонској баш на оном месту где је глава Крститељева била закопана. Хотећи да зида себи ћелију, он копаше дубоко и нађе земљан суд и у њему главу, за коју му се јави тајанствено да је Крститељева. Он је целова и закопа на том истом месту.

По Божјем промислу, та чудотворна глава доцније ишла је од руке до руке, понирала у мрак заборавља и опет објављивана, док најзад није у време благочестиве царице Теодоре, мајке Михаилове и жене Теофилове, и у време патријарха Игњатија, пренета у Цариград. Многа чудесна исцељења догодише се од главе Претечине. Важно је и интересантно је да, док би жив, „Јован не учини ни једнога чуда (10, 41)“, а међутим његовим моштима даде се благодатна чудотворна моћ. ■

Живот у окупираном Београду
1915–1918.

У царству безакоња

Аустроугарска Врховна команда издала је 1. јануара 1916. наредбу о формирању Војног генералног гувернмана у Србији, на простору ранијих српских округа Београд, Шабац, Ваљево, Горњи Милановац, Крагујевац и Ћуприја. Гувернман је подељен на тринаест управних јединица – град Београд и дванаест округа. Све до одласка аустроугарских окупаторских војника из Београда, октобра 1918. године, цивилни комесар био је задужен за образовање, инфраструктуру, биоскопе, одлагање смећа, чишћење улица и наплату такси. Већина официра који су били ангажовани у окупационом режиму нису припадали регуларном војном особљу, већ су образовани у цивилству и у војној хијерархији били су рангирани ниже у односу на свој друштвени положај. Постојала је јасна подела на официре и остале, при чему је повлашћена позиција официра подразумевала домаћу храну, цигарете, борделе, блаже казне за неке прекршаје, одвојене трамваје, базене, официр-

ске дане у биоскопу... Једна од привилегија била је и могућност довођења својих породица, тако да је у марту 1918. у Београду око 1.400 припадника штабног особља живело у приватним кућама заједно са својим породицама. Срби су били обавезни да бесплатно „понуде“ собе или читаве станове за становање.

Комитети које је повремено организовала градска команда обилазили су београдске куће, тражећи нове или боље собе за своје особље. На основу пописа који је окупатор спровео у јуну 1916, присутно цивилно становништво у Београду чинило је око 17.600 мушкараца и 30.330 жена. Власт је становништво посматрала као културно заостало, а насиље, узимање талаца, смртне казне и интернације биле су свакодневна појава. Интернирања су, током све три године окупације, обављана са намером да се уклоне сви преостали мушкарци старости између 17 и 55 година. Једна од четири велике интернације била је у јесен 1916, када су, буквално, хватали људе по београдским улицама.

Власт је становништво посматрала као културно заостало, а насиље, узимање талаца, смртне казне и интернације биле су свакодневна појава. Интернирања су, током све три године окупације, обављана са намером да се уклоне сви преостали мушкарци старости између 17 и 55 година. Једна од четири велике интернације била је у јесен 1916, када су, буквално, хватали људе по београдским улицама.

С друге стране, они који су заиста прекршили правила окупационих власти нису интернирани, већ су предавани војним властима, полицији и судовима, или су стрељани или обешени. У привредном погледу Србија је представљала територију коју је требало искоришћавати. Једини послодавац у Београду била је окупациона власт, која је преузела највећа индустријска предузећа, трговине и банке. Количина хране била је ограничена и недовољна. Упркос томе што је особље запослено у оквиру окупационог режима посећивало мензе и званичне ресторане, на пијацама најчешће није било преосталих добара за продају, због тога што су их ордонанси већ покуповали и пре него што би сељаци с робом ушли у Београд.

Посебна пажња била је посвећена школству. Настава је била политички и идеолошки обојена, а нови наставни програми припремани су на основу аустријског и мађарског школског система. У књижарама се није могла купити књига на ћирилици, као ни књиге на француском, енглеском, руском и италијанском језику. Окупатор је прву основну школу у Београду отворио 10. фебруара 1916. године. Радила је једна реална гимназија, женска гимназија је отворена 1. новембра 1917. године, а 1. марта 1918. отворена је и Трговачка академија, у коју је било уписано

100 ученика. У школама је била забрањена употреба ћириличног писма, осим за часове веронауке, који су одржавани под контролом аустроугарских војних свештеника.

Процент рађања у Београду био је веома низак све до 1918. године. Између јануара и октобра 1916. године рођено је 55 беба. Све српске новине су забрањене и основано је званично гласило – *Београдске новине* – које су штампане на немачком, мађарском и латиничним писмом на српском језику. Штампане су вести о ратним успесима, а посебно су наглашавани хумани и цивилизирајући поступци окупаторских власти према грађанима Београда. Корзо поред Калемегдана упоређиван је по својој лепоти са корзоом у Пешти, док је јавни базен за пливање на реци Сави представљен као место које посећују и војници и грађани. Информације о супругама аустроугарских официра које организују бројне догађаје и изложбе и брину о српској деци, требало је да употпуне лепу слику окупационог режима. Промене које су окупационе власти донеле биле су и употреба новог календара, као и одвијање саобраћаја левом страном и ограничење брзине на 12 km/h. Вожња бициклом била је ограничена због недостатка гума, фудбалски клубови нису имали довољно сталних играча, а посете биоскопима и кафанама биле су под пуном пажњом окупационих власти... ■

Др Миљан МИЛКИЋ

Снимила С. САВИЋ

Свети Сава формирао је 1209. године у Студеници прву болницу на територији ондашње Србије. Касније болнице оснивају и Стефан Трећи Урош Немањић у Дечанима (1327–1331), затим цар Стефан Душан у Манастиру Светог Арханђела код Призрена 1342. године, кнез Лазар у Раваници 1381. године, цар Стефан Душан у Котору 1350. године, па деспот Стефан Лазаревић у Београду око 1390. године.

Болнице у с

У средњовековној Србији медицина се развијала на научним основама, а државна власт, па чак и црква, санкционисале су употребу магије и враџбина. Чак је и у Душановом законнику (чланови 20 и 109) предвиђена веома строга казна за оне који се баве врачањем.

Оснивач првих српских болница био је Свети Сава. Он је написао најстарије српске медицинске списе и био велики борац против надрилекарства. У тим радовима користио је искуства стечена на бројним ходочасничким путовањима. Између осталог, проучавао је рад и организацију манастира-болница у Цариграду, у којима су се смештали искључиво сиромашни и немоћни.

Најстарији списи о хирургу-берберину у средњовековној Србији, који се бавио и стоматолошким интервенцијама, потичу из 1332. године из времена владавине цара Душана. Царски медикус звао се Марио де Антибаро и имао је титулу *medico carsico in Catharo*. Први школовани лекар у Србији тог доба био је Италијан Филип из Ферме, који је радио као градски лекар у Котору 1326. године, у доба владавине Стефана Уроша Трећег Немањића, а први српски лекар помиње се у Призрену 1354. године.

У српској средњовековној медицини обједињена су искуства и знања најразвијенијих медицинских школа тога времена. Средњовековним Србима није било непознато ни такозвано духовно деловање, богато емпиријским искуством. Емпиријска медицина ће и у Србији, као, уосталом и у целој Европи, постати један од најважнијих извора савремене медицинске науке.

Прве манастирске болнице

Познато је да су прве болнице у средњовековној Србији осниване и организоване у манастирским здањима још у 12. веку. Најстарију српску болницу за лечење калуђера организовао је Свети Сава 1199. године у Хиландару. Калуђери који би у том манастиру боравили извесно време, преносили би стечена медицинска знања у Србију, у све бројније српске манастире. Стога се Хиландар сматра нашим најстаријим центром за стицање медицинских знања и вештина. Не треба трошити пуно речи на доказивање да се, попут свега другог од значаја за српски народ, и српска медицина развијала под византијским утицајем. То се односи на „помоћне“ медицинске науке, али и на западноевропске „практичне“ медицинске науке.

И у кругу других српских манастира, ван Цариграда, Јерусалима и Хиландара, грађене су болнице чије су дужно-

редњовековној Србији

сти, задаци и правила рада одређивани посебним нормама које се називају *џи-џик*. Те њихове дужности и обавезе, нормиране посебним типиком, обухватале су готово све – од социјалне заштите до медицинске неге. Све то било је веома налик данашњем систему социјалне заштите. У српским манастирима превођене су античке и средњовековне медицинске књиге, а лекари су се ту учили и практичним начинима лечења.

У приморским српским местима, поред манастирских, осниване су и грађанске болнице, као и апотеке, а с циљем превенције и заштите од епидемија грађени су водоводи и канализационна мрежа. Тако је, из медицинских потреба, настајала прва инфраструктура у Котору и Дубровнику. Лекари који су водили ове болнице најчешће су долазили из медицинских школа италијанских универзитета.

Прву болницу на територији ондашње Србије Свети Сава формирао је 1209. године у Студеници. Касније болнице оснивају и Стефан Трећи Урош Немањић у Дечанима (1327–1331), затим цар Стефан Душан у Манастиру Светог Арханђела код Призрена 1342. године, кнез Лазар у Раваници 1381. године, цар Стефан Душан у Котору 1350. године, па деспот Стефан Лазаревић у Београду око 1390. године.

Студеница и прва српска болница

Манастир Студеница заузима централно место у историји и културном благу српског народа, а 1986. године уписан је и званично у Листу светске културне баштине

Унеска. Студеница је грађена од 1183. до 1196. године, када је Стефан Немања, родоначелник династије Немањића, примио монашки постриг и дошао у свој манастир.

По његовом одласку у Хиландар 1197. године, старање о манастиру преузима Стефан Првовенчани. Свети Сава пренео је мошти Стефана Немање у Студеницу и под Савиним старешинством манастир постаје културни, духовни и политички центар српске државе.

Почетком 13. века у Србији се води братоубилачки рат између Немањиних синова Стефана и Вукана, Бугари често упадају у Србију, а на другој страни крсташи освајају и пљачкају Цариград. Византија пропада, оснивају се западно и источно Римско царство. Истовремено српске земље и Балкан погађају глад и епидемија куге, о којој биограф Доментијан пише у *Житију светих српских просветитеља Симеона и Саве*:

„...јер кад дођоше иноплеменици ваистину опустеше отечество наше, једни погинуше од оружја, други беше одведени у ропство, после дође други иноплеменик звани глад и не жалећи род наш, без стрела стрељајући, и без копља бодући, и без мача секући... толико лешева остављајући, тако да су били пуни двори и куће и распућа, јер не бејаше довољно гробара да их сахрањују, већ су их закопавали у житне јаме...”

Упркос свему, у чврстој намери да уреди српску државу, Свети Сава око 1207. године у Студеници подиже, између осталог, и болницу, као саставни део манастира. Она је формирана по угледу на болницу Манастира Свете Богородице Евергетиде (Добротворке), чији је типик за

СВЕДОЧАНСТВА ФРЕСКО-СЛИКАРСТВА

На фрескама средњовековних манастира могу се, као истинска сведочанства медицинске културе српског народа тог времена, видети различити прикази који говоре о тадашњој култури здравља. Сцена купања новорођеног Христа и фреска рођења Богородице у Сопоћанима приказују каду с топлем водом за купање новорођенчета, дадиљу која проверава топлоту воде и држи чист убрус, дете у високој колевци које дадиља лепезом хлади и чува од мува, баш као и саму породилу, док јој друга жена приноси пиће у чаши.

потребе студеничке болнице преведен на српски језик.

Студеничка болница служила је само за лечење, што је у то време била реткост. Била је првенствено намењена лечењу болесних монаха, којима је *Стиуденички ѿиѿик* препоручивао стрпљење за време болести и скромност у прохтевима. У типикy, како пише Зорица Јанковић, налазио се и један ситан, али важан детаљ – прописано је да се просторије у којима монаси леже – греју. Био је то, за услове манастирског живота, важан уступак и доказ да су манастирски лекари имали значајан утицај и ауторитет. Упркос честом противљењу монаха, чак и оних који би се разболели, та обавеза је строго поштована, па су болесничке собе биле једине манастирске просторије у којима је било дозвољено грејање.

Типик помиње и *работника*, чија је дужност била припрема лекова, лечење и нега болесника. Касније, у биографији Стефана Дечанског појављује се и израз строитељ двора, у смислу управника болнице.

Прва српска болница имала је једног работника и 12 лежаја, али се број постеља повећавао у случајевима епидемија, када, како типик каже: „... мнози у језу упадају...“ Сачуван је само један спис Студеничке болнице под називом *Сѿис Дамаскина Јована о човеку и шѿа је човек*. Он описује распоред сокова у човечијем телу – реч је о препису из 18. века који се чува у библиотеци Универзитета у Болоњи.

У студеничкој болници лечен је велики број душевно оболелих, а на месту где се налазила подигнути су, шест векова касније, монашки конак и гостинска трпезарија.

Хиландарски медицински кодекс

У недостатку других докумената и сведочанстава из тог доба, *Хиландарски медицински кодекс* представља најдрагоценији споменик српске средњовековне медицине. У библиотеци Хиландара открио га је Ћ. Сп. Радојчић и указао на то да садржи спис *Бесега оѿ ѿознанија болести ѿ ѿиѿању жил*. Испитивања која су касније обављена показала су да поред тога, *Хиландарски кодекс* садржи више различитих списа и да је реч о медицинском кодексу. Он има 204 листа, односно 408 страна, написан је српском рецензијом и потиче с краја 15. или почетка 16. века. Поред великих монографских списа, садржи и мање списе који обрађују посебне медицинске дисциплине, нарочито практичну медицину оног времена. Списи о препознавању болести на основу пулса, о фармакологији и справљању лекова, о отровима, заразним болестима, уроскопији, маларији, показују

зачуђујуће познавање медицинске теорије, али и завидно умеће лечења различитих обољења.

Спис о препознавању обољења по пипању пулса почиње краћим уводом о значају познавања пулса за дијагностику интерних обољења, краћим предговором из физиологије крвотока, а затим се наставља објашњењима како крв струји у крвним судовима и колика је важност пулса у постављању дијагнозе. Дата су и упутства за пипање пулса. Спис о препознавању обољења по пипању пулса је научни спис и био је намењен лекару. Први део списа се више бави теоријом, а дру-

ги праксом. У целом спису аутор се позива на Хипократа, а затим и на Галеново учење и његове истраживачке радове и закључке о пулсу. С обзиром на то да је наука о пулсу изграђена на Галеновим списима, предпоставља се да је део *Хиландарског медицинског кодекса* о препознавању болести помоћу пипања пулса, базиран на њима. Изрази на латинском језику, који се у том спису могу видети, највероватније потичу из превода Галенових списа или неких који су садржавали његово учење.

Фармаколошки спис је најопширнији део *Хиландарског кодекса*. Он садржи опис 147 лекова, распоређених по азбучном реду, са индексом за свако слово у почетку поглавља. Садржи описе лекова који се помињу у *Диоскуроровом кодексу* српске болнице у Цариграду, али и неких других медукамената, који у њему нису описани. У том спису налазе се и неки одломци из прве фармакопеје у свету, коју је издало Удружење лекара и апотекара града Фиренце 1498. године. Са поглављима о припреми масти и пилула, тај спис представљао би, у данашњем смислу, комплетну фармакопеју, па се може сматрати најстаријом словенском фармакопејом написаном на народном језику. ■

(Насѿавак у следећем броју)

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
Управа за људске ресурсе (Ј-1)

ОБЈАВЉУЈЕ ИЗМЕНУ ЈАВНОГ КОНКУРСА

У јавном конкурсима за пријем на службу у Војску Србије на неодређено време у својству војних службеника и намештеника, објављеном у магазину „Одбрана“ број 225 од 1. фебруара 2015, поништава се део конкурса који се односи на формацијско место у Војној пошти 3160 Зрењанин, место службовања Зрењанин на редном броју 28. самостални референт за књиговодство – благајник, ССС, један (1) извршилац. ■

Beograd, Vojvode Vlahovića 49v – okretnica 26
Уселјиви станови свих структура
Цена од 850 еура до 1.250 еура са PDV-ом
Специјални попусти за Ускршње празнике

КУПОВИНА НА RATE
НА 5 GODINA
ДИРЕКТНО ОД ИНВЕСТИТОРА
БЕЗ КАМАТЕ

tel: 011/39-61-700, mob: 064/87-28-116
mail: gpvuksa@gmail.com, www.vuksainzenjering.com

Partneri

Грађевинска дирекција Србије и Министарство одбране Републике Србије светов су пример добре и успешне сарадње државних институција. Из поштовања према том односу и са жељом да наставимо успешну сарадњу, Грађевинска дирекција Србије покренула је пројекат "Partneri" са намером да омогући куповину станова професионалним војним лицима по повољнијим условима.

У оквиру понуде Дирекције предвиђене су две различите погодности професионалним војним лицима у зависности од година оствареног радног стажа.

преко 15 год стажа стан без капаре

Грађевинска дирекција Србије нуди професионалним војним лицима која имају преко 15 година радног стажа могућност куповине стана у београдском насељу Степа Степановић, без уплате капаре.

Једнократном исплатом укупне вредности стана, без обавезе да обезбедите капару, можете постати власник стана у једном од најмлађих насеља у Београду.

сманјите рату кредита или купите већи стан

Уколико жељите да сманјите кредитно задужење код банке или обезбедите већу стамбenu јединицу, а купач сте првог стана, можете искористити бескаматну позajmицу GDS-a у износу до 9.1% вредности стана, односно, у оној висини на коју остварујете право на повраћај PDV-a.

Из оствареног повраћаја PDV-a враћате позajmицу Грађевинској дирекцији Србије.

до 15 год стажа

позajmица GDS за уплату капаре

Грађевинска дирекција Србије професионалном војном лицу, које има до 15 година радног стажа и купач је првог стана, омогућава позajmицу у висини PDV-a из које ће моћи да финансира капару за куповину стана. Капара износи 5% вредности стана.

Уколико сте купач првог стана који остварује право на повраћај PDV-a, Дирекција вам омогућава позajmицу за уплату капаре у износу до 9.1% вредности стана, односно, у оној висини у којој купач остварује право на повраћај PDV-a. Из оствареног повраћаја PDV-a купач враћа позajmицу Грађевинској дирекцији Србије.

Цена станова: 980 -1290 еура/м2 са PDV-ом

За информације о расположивим становима и условима куповине:
Slobodan Vojnović +381 64 815 30 85
За све додатне информације:
Miodrag Milenković +381 64 815 30 05
Katarina Konc +381 64 815 30 83
Грађевинска дирекција Србије
Булевар Арсенија Чарнојевића 110
www.gds.rs

ОБАВЕШТЕЊЕ

о могућности доделе станова у закуп на неодређено време са пресеком стања на дан 20. март 2015. године

Сагласно одредби члана 29. Правилника о решавању стамбених потреба запослених у Министарству одбране и Војсци Србије (“СВЛ”, број 14/14), Управа за инфраструктуру Сектора за материјалне ресурсе, до 09.01.2015. године, доставила је Управи за традицију, стандард и ветеране, пријаве и преглед за расподелу 74 стана у закуп на неодређено време у гарнизонима, односно местима, наведеним у Прегледу пријављених станова за расподелу (Прилог).

У наведеном Прегледу станова за расподелу пријављено је за поделу и 22 стана у закуп које није могуће поделити у складу са одредбама Правилника, јер у моменту објављивања ове информације није било стамбених интересената у местима из наведеног Прегледа.

Право на доделу станова имају лица која остварују право на доделу стана у закуп, сагласно одредбама члана 2. Правилника о решавању стамбених потреба запослених у Министарству одбране и Војсци Србије (“СВЛ”, број 14/14) - у даљем тексту Правилник).

У смислу члана 18. Правилника, лицу из члана 2. може се дати у закуп и стан мањи од стана који му припада по одредбама члана 17. овог правилника, ако се са тим писмено сагласи.

Сходно наведеном, лица, која желе прихватити доделу структурно мањег стана, морају дати писану изјаву, оверену у јединици - установи у којој су на служби, а пензионисана лица у општини или суду, да се одричу доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначно решење свог стамбеног питања. У датој изјави лица се морају децидно изјаснити само за један од понуђених станова. Уколико се изјасне за више станова, у обзир ће се узети само један стан у првонаведеном месту.

Заинтересована лица треба да доставе оверене изјаве Управи за традицију, стандард и ветеране Сектора за људске ресурсе МО, ул. Немањина бр. 15 Београд, да се одричу доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначног решења свог стамбеног питања, најкасније до 20.03.2015. године, који је одређен као дан пресека стања за доношење Одлуке о расподели станова.

По достављању изјава од стране заинтересованих лица, донеће се нова решења на основу којих ће се према укупном збиру бодова извршити рангирање кандидата, а станови ће бити додељени лицима који за одређени гарнизон или место у коме конкуришу за стан, буду ранжирани на одговарајућем месту коначне ранг листе у складу са Одлуком.

Напомињемо да су стамбени интересенти у обавези да доставе (уколико претходно нису доставили) доказе надлежног органа који се односе на њихов стамбени статус (право на поврат станова у отцепљеним републикама, признавање болести по налазу Више војно лекарске комисије и пребивалиште за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства на истој адреси, пореско задужење за стан-кућу за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства), јер ће се у супротном њихови захтеви за решавање стамбеног питања сматрати непотпуним и неће бити разматрани.

Предлогом Одлуке о расподели станова биће обухваћени сви расположиви станови, које до дана доношења Одлуке о расподели станова, пријави надлежна организацијска јединица Министарства надлежна за инфраструктуру. Сходно Директиви о начину поступања по захтевима за доделу стана у закуп, вођења евиденције, сачињавања листа реда првенства, као и другим пословима у вези са решавањем потреба у Министарству одбране („СВЛ“, број 22/14), Предлог и Нацрт Одлуке, Управа за традицију, стандард и ветеране доставиће на потпис најкасније до 20.04.2015. године.

ПРЕГЛЕД ПРИЈАВЉЕНИХ СТАНОВА ЗА РАСПОДЕЛУ

Р.бр.	МЕСТО / Гарнизон	СТРУКТУРА								СВЕГА
		0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0	
1	БАЧКА ТОПОЛА/Бачка Топола		1		1					2
2	БЕОГРАД/ Београд	6	3	5	4		3	2	1	24
3	ВАЉЕВО/ Ваљево				2					2
4	ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ/ Пожаревац				1					1
5	ВРАЊЕ/ Врање						1			1
6	ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ/ Ваљево				3					3
7	ЗРЕЊАНИН/ Зрењанин				1					1
8	КРАЉЕВО / Краљево	1			2					3
9	КРУШЕВАЦ/ Краљево		1		1					2
10	КУРШУМЛИЈА/ Прокупље				1					1
11	ЛЕСКОВАЦ/ Лесковац	1	2							3
12	НИШ/ Ниш			1			1			2
13	НОВИ САД / Нови Сад	1								1
14	ПИРОТ/ Ниш		1							1
15	ОБРЕНОВАЦ/ Београд				1					1
16	РАШКА/ Рашка		1							1
17	СУБОТИЦА/ Бачка Топола				1					1
18	ЋУПРИЈА/ Зајечар		1							1
19	ЧАЧАК/ Краљево						1			1
СВЕГА ЗАКУП - ИМА КАНДИДАТА НА РЛ		9	9	6	17		6	2	1	52
1	БЕЛА ЦРКВА/ Зрењанин		1							1
2	БОГУТОВАЦ/ Краљево				1					1
3	ВЕЛИКА ПЛАНА/ Крагујевац							2		2
4	ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ/ Ваљево	3								3
5	ЗАЈЕЧАР/ Зајечар		1							1
6	КЊАЖЕВАЦ/ Зајечар	2								2
7	НЕГОТИН/ Зајечар	1								1
8	ПАРАЋИН/ Зајечар	3	2		2					7
9	СОМБОР/ Сомбор	1	1							2
10	СУБОТИЦА/ Бачка Топола		1							1
11	ЋУПРИЈА/ Пожаревац		1							1
СВЕГА ЗАКУП - НЕМА КАНДИДАТА НА РЛ		10	6		3			2		22
СВЕГА СТАНОВА У ЗАКУП		19	15	6	20		6	4	1	74

Београд, 19.02.2015. године

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Управа за људске ресурсе

Расписује

К О Н К У Р С

За попуну слободних радних места пријемом лица у активну резерву, на одређено време, у следећим јединицама Војске Србије, у:

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА ПАНЧЕВО

Војна пошта 1407 Панчево

- пешадија – 13 радних места (*професионални војници*):
 1. стрелац, ВЕС 71101 – 2 извршиоца
 2. пушкомитраљезац, ВЕС 71101 – 4 извршиоца
 3. нишанџија, ВЕС 71103 – 3 извршиоца
 4. послужилац, ВЕС 71103 – 3 извршиоца
 5. снајперист, ВЕС 71109 – 1 извршилац
- саобраћајна служба – 2 формацијска места (*професионални војници*):
 6. возач, ВЕС 72701 – 2 извршиоца

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА РАШКА

Војна пошта 3705 Рашка

- пешадија – 10 радних места (*официри*):
 7. командир вода, ВЕС 31101 – 1 извршилац
- (*професионални војници*):
 8. стрелац, ВЕС 71101 – 9 извршилаца
- саобраћајна служба – 5 радних места (*професионални војници*):
 9. возач, ВЕС 72701 – 5 извршилаца

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА ПРОКУПЉЕ

Војна пошта 4665 Прокупље

- артиљерија – 2 радна места (*професионални војници*):
 10. возач, ВЕС 71214 – 2 извршиоца
- саобраћајна служба – 1 радно место (*професионални војници*):
 11. возач, ВЕС 72701 – 1 извршилац
- служба телекомуникације – 1 формацијско место (*професионални војници*):
 12. радио-телеграфиста, ВЕС 71801 – 1 извршилац

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА НИШ

Војна пошта 4667 Ниш

- артиљеријско ракетне јединице за противваздухопловна дејства – 2 формацијска места (*професионални војници*):
 13. послужилац, ВЕС 71323 – 1 извршилац
 14. нишанџија, ВЕС 71345 – 1 извршилац
- саобраћајна служба – 1 формацијско место (*професионални војници*):
 15. возач, ВЕС 72701 – 1 извршилац

Војна пошта 4999 Ниш

- оклопне јединице – 5 радних места (*професионални војници*):
 16. нишанџија, ВЕС 71417 – 2 извршиоца
 17. возач, ВЕС 71418 – 3 извршиоца

Војна пошта 4983 Ниш

- интендантска служба – 3 формацијска места (*професионални војници*):
 18. месар, ВЕС 72402 – 1 извршилац
 19. кувар, ВЕС 72403 – 2 извршиоца

Војна пошта 3162 Ниш

- пешадија – 6 радних места (*професионални војници*):
 20. војни полицајац, ВЕС 71107 – 6 извршилаца
- служба телекомуникације – 1 радно место (*професионални војници*):
 21. радио-релејац уједно возач, ВЕС 71807 – 1 извршилац
- саобраћајна служба – 6 радних места (*професионални војници*):
 22. војни полицајац, ВЕС 71107 – 12 извршилаца
 23. возач, ВЕС 72701 – 2 извршиоца
 24. возач уједно водич паса, ВЕС 72701 – 2 извршиоца

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА БУЈАНОВАЦ

Војна пошта 4986 Бујановац

- инжењерија – 2 формацијска места (*професионални војници*):
 25. возач уједно послужилац утоваривача, ВЕС 71706 – 1 извршилац
 26. возач уједно послужилац копача, ВЕС 71707 – 1 извршилац
- техничка служба – 4 формацијска места (*професионални војници*):
 27. механичар за возила точкаше, ВЕС 72102 – 1 извршилац
 28. манипулант, ВЕС 72102 – 1 извршилац
 29. механичар за радио системе и уређаје, ВЕС 72118 – 1 извршилац
 30. електромеханичар за изворе струје и електроагрегате, ВЕС 72126 – 1 извршилац
- саобраћајна служба – 9 радних места (*професионални војници*):
 31. возач, ВЕС 72701 – 9 извршилаца

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА ШАБАЦ

Војна пошта 4219 Шабац

- инжењерија – 14 радних места (*официри*):
 32. командир вода, ВЕС 31701 – 1 извршилац
- (*подофицири*):
 33. командир одељења, ВЕС 21701 – 2 извршиоца
- (*професионални војници*):
 34. послужилац понтонског моста, ВЕС 71702 – 4 извршиоца
 35. командир реморкера уједно послужилац, ВЕС 71713 – 3 извршиоца
 36. возач-послужилац понтонског моста ПМП, ВЕС 71726 – 4 извршиоца
- техничка служба – 1 формацијско место (*професионални војници*):
 37. механичар за возила точкаше, ВЕС 72102 – 1 извршилац

МЕСТУ СЛУЖБОВАЊА БЕОГРАД

Војна пошта 2834 Београд

- пешадија – 12 радних места (*професионални војници*):
 38. саобраћајац, ВЕС 72704 – 12 извршилаца

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити држављани Републике Србије, који испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ

- да су здравствено способни за службу у Војсци Србије (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);

- да им раније није престајао радни однос због теже повреде дужности из радног односа;
- да су приликом ступања у активну резерву млађи од 50 година (за официра), односно 40 година (за војника и подофицира), осим за професионалне припаднике Војске Србије којима је престаала професионална војна служба;
- да нису осуђивани на казну затвора од најмање шест месеци;
- да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности или поступак пред војним дисциплинским судом.

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да је за време служења војног рока под оружјем оспособљен за обављање одговарајуће војно евиденционе специјалности;
- да имају најмање средњу стручну спрему за војника и подофицира и стечено високо образовање за официра;
- да задовољавају минимално прописане вредности критеријума психолошке процене за пријем у активну резерву (што утврђује надлежан центар за психолошку процену);
- да задовољавају минимално прописане вредности критеријума провере физичке способности прописане за одређену категорију кадра;
- да су безбедносно проверени и да немају безбедносних сметњи за рад у Војсци Србије и ван Војске Србије (што утврђује Војнобезбедносна агенција);
- за радна места возача могу конкурисати лица која имају возачку дозволу најмање „Ц“ категорије;
- за возаче, надлежна војнолекарска комисија утврђује здравствену способност за возаче моторних возила у Војсци Србије.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидат из грађанства, који испуњава услове, доставља пријаву за пријем у Војску Србије у својству припадника активне резерве препорученом поштом Војној пошти 1084 Београд. Уз пријаву се прилаже:

- извод из матичне књиге рођених (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- уверење о држављанству (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- потврда да кандидату није раније престајао радни однос због теже повреде дужности из радног односа (за лица која су раније била у радном односу);
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности или поступак пред војним дисциплинским судом (оригинал или фотокопија оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- копија војничке књижице (осим за професионалне припаднике Војске Србије којима је престаала професионална војна служба);
- потврда центра Министарства одбране за локалну самоуправу да је кандидат одслужио војни рок са оружјем, са назнаком чина у резерви (уколико га има) – осим за професионалне припаднике Војске Србије којима је престаала професионална војна служба;
- копија дипломе о стеченом образовању (оверена у суду, општини или код јавног бележника);
- копија возачке дозволе (оверена у суду, општини или код јавног бележника), за лица која конкуришу за радно место возача.

Документа која се прилажу уз пријаву, са изузетком извода из матичне књиге рођених, уколико је на новом обраду, не могу бити старија од 6 (шест) месеци.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају услове конкурса за пријем на радно место на које су конкурисали.

Конкурсна комисија позваће кандидате, који испуњавају услове конкурса, ради општег лекарског прегледа, физичке провере и психолошке процене и утврдиће њихове резултате према мерилима за избор прописаним Одлуком о утврђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист”, бр. 10/12).

Кандидати који са најбољим резултатом испуне мерила за избор биће упућени на медицинско-здравствену проверу у надлежну војноздравствену установу, ради утврђивања здравствене способности за службу у Војсци Србије.

Захтеви за безбедносни проверу биће достављени за кандидате који су, након обављених медицинско-здравствених провера, оцењени способним за службу у Војсци Србије и који су најбоље ранжирани.

Позиви и сва писмена документа достављају се кандидату на адресу коју кандидат наведе у пријави за пријем.

Уколико се кандидат не одазове позиву ради обављања општег лекарског прегледа, физичке провере и психолошке процене и упућивања на медицинско-здравствену проверу, сматраће се да не жели да ступи у активну резерву.

Одлуку о избору кандидата за пријем у активну резерву донеће начелник Управе за људске ресурсе (Ј-1) Генералштаба Војске Србије о чему ће писаним путем бити обавештени сви учесници јавног конкурса у року од осам дана од дана када је извршен избор.

Са изабраним кандидатима закључиће се уговор о служби у активној резерви на период до две године.

Појединачни уговор о ангажовању припадника активне резерве за извршење конкретних мисија и задатака, закључиће се у складу са условима утврђеним прописима о Војсци Србије и уговором о служби у активној резерви.

Уколико се кандидат не одазове позиву ради закључења уговора о служби у активној резерви сматраће се да не жели да ступи у активну резерву.

Лица примљена у активну резерву остварују сва права и обавезе у складу са *Законом о Војсци Србије* и *Законом о војној, радној и материјалној обавези*.

Конкурс је отворен од дана објављивања у магазину „Одбране” и траје 30 дана.

Непотпуне, неблаговремене или неразумљиве пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин неће се узимати у даље разматрање, а кандидатима који не буду изабрани конкурсна документација се неће враћати.

Додатне информације о професионалној војној служби, броју слободних места и потребном профилу могу се добити на следећем броју телефона:

011/2063-319 – Генералштаб Војске Србије.

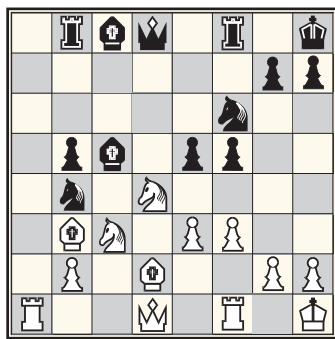
Информације су доступне на сајту Министарства одбране (www.mod.gov.rs) и Војске Србије (www.vs.rs). ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ИВАНИШЕВИЋЕВ УСПЕХ У РУСИЈИ

Велемајстор Иван ИВАНИШЕВИЋ, прва табла олимпијске репрезентације Србије, победио је октобра 2014. године на Меморијалу Михаила Чигорина у Санкт Петербургу и постигао највећи успех до сада. Доносимо партију из 5. кола турнира која је проглашена за партију са најбољом комбинацијом дана.

Иван ИВАНИШЕВИЋ – Јарослав ПРИЗАНТ 1:0
Меморијални турнир „Михаил Чигорин“ Санкт Петербург 2014.
Полусловенска одбрана

Позиција:

Бели: Kh1, Dd1, Ta1, Tf1, Lb3, Ld2, Sc3, Sd4, пешаци: b2, e3, f3, g2, h2 [13 фигура]

Црни: Kh8, Dd8, Tb8, Tf8, Lc5, Lc8, Sb4, Sf6, пешаци: b5, e5, f5, g7, h7 [13 фигура]

(1) d4 d5 (2) c4 e6 (3) Sc3 c6 (4) e3 f5 (5) Ld3 Sf6 (6) Sge2 Ld6 (7) f3 0-0 (8) Dc2 dxc4 (9) Lxc4 b5 (10) Lb3 Kh8 (11) 0-0 Sa6 (12) Ld2 Tb8 (13) a4 Sb4 (14) Dd1 a6 (15) Kh1 c5 (16) axb5 axb5 (17) dxc5 Lxc5 (18) Sd4 e5 [црни је могао да узме ловцем скакача на d4 и освоји пешака али би онда пропао под напад белих фигура]

(види дијаграм)

(19) Sa2 Sxa2 (20) Sc6 Db6 (21) Sxb8 Sb4 (22) Tc1! Td8 [одлучујућа грешка а требало је склонити скакача са поља b4] (23) Lxb4 Lxb4 (24) Tc6! Црни предаје јер ако узме топа на d1, бели топ долази на d линију и прети мат.

Коњијеви скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две народне пословице.

КОЊИЈЕВИ СКОКОВИ

	-нчи-	-ти-	
-ју-	-ћа	чу-	чу-
-ћу	Че-	ћи-	-ри
-вчи-	-ћу.	на	-че-
	-ћи	ча-	

	де-	се	
-ко	-зде-	-шаш,	-ша-
-ве-	-ро-	Шаш	ра-
-ве-	ка-	-шио!	-ро-
	-то-	-то-	

Решење судоку – водоравно: 9, 3-2-5, 7-8, 5-2, 6, 3-4-9, 3-8, 4, 6-5, 8-7-6, 4-9-1, 2, 3-4-9, 5, 7-6-1, 2, 7-3-6, 9-8-4, 4-3, 1, 2-5, 6-9-7, 2, 8-3, 1-2, 8-7-3, 6.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1:

1. Se7! Sd6 [Sc5, Lxe7] 2. Td7 мат [Sc6 мат, Ld6 мат]

Проблем број 2:

I варијанта 1. Df6! Le4 2. Td2+ exd2 или Ld3 3. Df2 мат или Txd3 мат
II варијанта 1. Df6! Ld5 2. Da6 Lxc4 или Te4 3. Dxc4 мат или Da1 мат
III варијанта 1. Df6! d5 2. Df1 dxc4 3. Dd1 мат
IV варијанта 1. Df6! g5 2. Ld6 Kc3 3. Dxe5 мат

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
17								18							19		
20		20							21							22	
23			24							25							
26					27						28						
29							30						31				
32								33							34		
35			36							37							
38					39						40						
41						42							43				
44								45						46			
47		47								48							
49				50							51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: присенак, динамика, буп, р, сакулити, Анадолка, р, ЕСК, Урошевца, рецкасто, Дарам, тамариси, Карнап, Сретене, алијанса, Цара, каноникат, Јаневски, АГ, АЧ, Махалија, тратиница, заби, араканга, колонат, инозит, батинати, Амато, вареника, атоничан, Тир, а, Красимир, Малатија, к, ЧТА, решавање, асонанца.

ВОДОРАВНО:

17. Парадоксална ситуација, 18. Присталице радикализма, 19. Средњовековни рудар у Србији, 20. Неуредно, аљкаво, 21. Непрофесионалка, 23. Одељење техничког надзора (скр.), 24. Врста лека, антимиотик, 25. Који се односи на пекаре, 26. Пртљаг, ствари, багажа, 27. Давати чему основни тон, 28. Животиња (лат.), 29. Амајлије, талисмани, 30. Ушни лекар, 31. Јарак којим се вода води и одводи (мн.), 32. Лик из цртаног филма, 33. Кратке пушке, 34. Академија наука (скр.), 35. Иницијали сликара Рјепина, 36. Град у Северној Ирској, 37. Говорити нешто ружно о коме, клеветати, 38. Бела пега на челу коња, 39. Средњовековни великаш, Ђорђе Комнин, 40. Појачати брзину аутомобила, 41. Просидба, прошња, 42. Мала сатара, 43. Музеј у Мадриду, 44. Становници Скадра, 45. Становници планинских крајева, 46. Камен (песн.), 47. Саставни делови чега, 48. Члан посаде тенка, 49. Име тенисерке Ивановић, 50. Који се односи на Кипар, 51. Мали камион.

УСПРАВНО:

1. Присталица пробабилзма, 2. Највећи град Мјанмара, 3. Аутономна покрајина (скр.), 4. Празник 8. марта, 5. Славна тркачица, Мерлин, 6. Мушко име, 7. Кошаркаш Ромејн, 8. Врста минерала, 9. Кћи краља Акрисија (грч. мит.), 10. Именица (скр.), 11. Дело Карла Маркса, 12. Ударац у каратеу, атеми, 13. Фармацеутски материјал, лекови, 14. Држава у Азији, 15. Сасвим, 16. Сомот од свиле, 18. Насеље у општини Бачка Топола, 19. Насеље у општини Бољевац, 20. Украсна биљка, 21. Веза језера Ири и реке Хадсон, 22. Пре или после, било кад (изр.), 24. Средњовековно оружје, хелебарда, 25. Опилци, струготине, 27. Дизати таласе, 28. Становница Абадана, 30. Емитовање, 31. Наслови текстова, 33. Дело Александра Павловића, 34. Чувени плејбој и милијардер, 36. Спасоје одмила, 37. Река у Шпанији, 39. Град на Уралу, 40. Сјајан, бео метал, 42. Народноослободилачки покрет (скр.), 43. Цимање (жарг.), 45. 28. и 20. слово азбуке, 46. Показна замена.

МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА - БАЛКАНСКИ РАТОВИ

Мемоари генерала и председника Олимпијског комитета Србије (Југославије) Светомира Ђукића највећим делом обухватају његово активно учешће у ратовима за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца 1912–1918. Рукопис мемоара настајао је на основама дневничких белешки које су вођене током рата, а потом допуњаване 1922. године током службе у Загребу и у позним годинама живота у емиграцији (1957–1959). А генерал пише: „Зарекао сам се да ћу у случају рата искрено бележити сензације свих чула, осећања – и своја и људи у окружењу, све што видим, чујем, привидим или причујем. И... то сам учинио: бележио сам свако треперење душе бораца, искрено и тачно”.

Броширано / ф. 14×21 / 248 стр./ шифра: 111314
Цена: 440,00, са попустом: 308,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
Шифра 111314/„МЕМОАРИ ГЕНЕРАЛА СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА – БАЛКАНСКИ РАТОВИ”, по цени од 308,00 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о уилаћи целокујној износа доставићи МЦ „Одбрана”, након чега испоручујемо књије. Куиљена издања бије достављена пошсексиресом на шереш куица.

Миливоје Пајовић

ВЛАДАРИ СРПСКИХ ЗЕМАЉА

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
Шифра 111302/„ВЛАДАРИ СРПСКИХ ЗЕМАЉА”, по цени од 646,80 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о уилаћи целокујној износа доставићи МЦ „Одбрана”, након чега испоручујемо књије. Куиљена издања бије достављена пошсексиресом на шереш куица.

1914–2014 ЗАШТО РЕВИЗИЈА

**СТАРЕ И НОВЕ КОНТРОВЕРЗЕ О
УЗРОЦИМА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА**

аутора Милета Бјелајца

Сви смо свесни тенденције ревизије улоге Србије 1914, проналажења нових криваца за избијање Првог светског рата. Чињеница је да се ту негде и наша знања о новом ревизионизму завршавају. Какав је заиста, колико дубок, из којих корена потиче, од којих аутора, са којим образложењима и намерама је настао ревизионизам о коме се говори, мало је коме познато. Књига др Бјелајца прва је у Србији која научно и популарно полемише са трендом ревизије о улози Србије 1914. године. Она нуди одговоре на поменута питања.

Броширано / ф. 14×20 / 248 стр.
шифра: 111303
Цена: 495,00, са попустом: 396,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
1. Шифра 111303/„1914–2014 • ЗАШТО РЕВИЗИЈА”,
по цени од 396,00 динара

Купац

ЈМБГ

Адреса становања, улица и број

Место

Телефон

Потпис наручиоца

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о улази целокујној износа доставити МЦ „Одбрана”, након чега испоручујемо књиге. Кућена издања биће достављена поштексиресом на шереш кујца.

ОДБРАНА

Медија центар „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
е-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs, www.mod.gov.rs

ОДБРАНА

Специјални прилог 116

СТРАДАЊЕ ЈЕВРЕЈА У БЕОГРАДУ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

У Србији је до почетка Другог светског рата живело око 100.000 Јевреја, од којих је нешто више од тридесет хиљада било на подручју Војводине. Јеврејска општина у Београду бројала је десетак хиљада чланова. Припадници јеврејских заједница, Ашкенази и Сефарди, делили су зло и добро са својим комшијама. Многи од њих учествовали су и у Првом светском рату, раме уз раме са српским народом прешли и Албанију, други су српску војску помагали ван фронта, као трговци или дипломате. Холокауст је, сурово и изненада, на много начина изменио њихов вековни заједнички живот.

ВЕКОВИ ЗАЈЕДНИ

Живећи у Србији од најранијих дана, делећи судбину српског народа у устанцима против Османлија, балканским и светским ратовима, учествујући у стварању југословенских држава, српски Јевреји оставили су дубоке трагове у историји Срба на балканском „бурету барута”. Сматрали су Србију својом земљом, а Срби су им узвраћали стварајући и одржавајући толерантно и демократско друштво, у коме су сви били једнаки. Својом антисемитистичком и расистичком мржњом, нацистичка окупација је и у Србији изнедрила зло коме се Јевреји нису могли одупрети.

На југ Балкана Јевреји су се доселили после пада Првог јерусалимског храма (587. године пре нове ере). На почетку нове ере и касније, придошли Јевреји пратили су римске легије као занатлије које су биле потребне војсци, што доказују многи пронађени споменици. Јеврејске колоније постојале су у Београду још у 10. веку, али је њихово присуство постало видљиво тек у 13. и 14. веку. После 1521. године досељавају се Сефарди, који доносе шпански језик и обичаје. Средином 17. века, после епидемије куге, заједница се преселила са обале Саве на обалу Дунава, на Јалију, где су Јевреји живели следећа три века. Поред шпанских Јевреја, у Београду су живели и Ашкенази, који су се доселили из средње и источне Европе.

Јевреји су учествовали у јавном животу Београда и Србије, имали су своје представнике у Парламенту, што је нарочито било очевидно после Првог светског рата. Многи Јевреји су били истакнути трговци, доктори, адвокати, уметници, књижевници и припадници разних политичких партија. Нема сумње да су оставили велики траг у економском и културном животу Србије.

Од почетка српских устанака против Турака, Јевреји су се придружили Србима. Већ за време Првог српског устанка под Карађорђем, Јевреји су у Београду сарађивали са Србима и учествовали у војној и политичкој акцији уста-

ника. Јеврејске занатлије су изливале танад, вијали фишке за велику српску офанзиву, производили муницију, а неколико Јевреја се и с оружјем у руци борило у српској офанзиви. Код Софије су откривена два пољска Јеврејина који су ишли од Цариграда Карађорђу. Они су преносили писма и учествовали у организовању народног покрета у турској позадини.

Кнез Милош је ценио и штитио Јевреје и користио њихове способности, и у свом личном интересу, и у општем интересу Србије. Да би заштитио Јевреје од пристрасности локалних власти, он је из њихове надлежности изузео све јеврејске спорове и поставио их непосредно уз своју канцеларију. Хајим Давичо, повереник кнеза Милоша, набављао је оружје за војску Србије, често че-

ЧКОГ ЖИВЉЕЊА*

кајући дуже време да му Милош исплати дуг. Једном приликом му је чак и спасио живот.

Активни у националном ослобођењу Срба

У српско-турском рату 1877–1878. истакао се већи број београдских Јевреја. У периоду српског националног препорода 1903–1912. године, активно су учествовали у националном ослобођењу. Неки од њих борили су се као добровољци у српској герили у Старој Србији и Македонији и тамо погинули. Млади београдски Јевреји пружили су значајну подршку Србији за време анексионе кризе 1908. године, посебно у њеној тешкој дипломатској борби против велике Аустроугарске царевине. О родољубивом држању београдских Јевреја у то време београдски рабин Игњат Шланг пише:

„Октобра месеца 1908. године, када је Аустроугарска извршила анексију српских провинција Босне и Херцеговине, и тим својим насилним актом изазвала дубоко огорче-

ње целог српског народа, и Јевреји Краљевине Србије, са осећањем солидарности, упутили су циркуларну ноту браћи Јеврејима целог света да пораде свим својим утицајем на владе дотичних држава те да протестују против неправде и насиља анексије и да јавно иступе против нелегалног освајања српских провинција од стране Аустроугарске. Ова представка београдских Јевреја примљена је веома повољно у јеврејским круговима целог света. Ради тога су стање и углед, жеље и тежње српског народа добили повољно тумачење у цивилизованом свету.”

Солидарност Јевреја са Србима постојала је и у другим крајевима изван ондашње Краљевине Србије: у Старој Србији и Македонији, у БиХ и Хрватској. Свуда су се тамошњи Јевреји трудили да укажу пажњу и помоћ Србима које су прогањале непријатељске власти. Тако Војислав Ненадић, секретар Народне скупштине, пише:

„За време српског национално-револуционарног рата у Старој Србији и Македонији 1903–1912. није био ниједан случај издаје од стране Јевреја. Прикривали су нас и чували

колико им је то било могуће. Као трговци, били су високог морала. Велике јеврејске трговачке куће из Солуна радо су кредитима помагале наше трговце, одржавале их и јачале. По ослобођењу, Јевреји из тих крајева остали су солидарни са Србима у свим гранама живота.”

Колико је био велик одјек у свету пропаганде београдских Јевреја у корист Србије у периоду 1903–1912. године, поред осталог, сведочи Здравко М. Ђурић у својим мемоарима. Он је после завршених студија на Техничком факултету у Петрограду 1895. остао у Русији, у Сибиру. Забележио је да су га у његовом раду снажно помагали руски Јевреји, и то не само зато што је био способан инжењер и честит човек већ зато што је Србин. О Јеврејима у Сибиру је написао:

„Они су знали за малу Србију као земљу у којој Јевреји уживају иста права као и други грађани, па због тога су ме много симпатисали, често пута стварајући ми потребне банковне кредите, наводећи уз то да морају да помогну си на земље која њима, Јеврејима, даје сва права.”

Године 1907. Здравка у Русији посећује његов отац, стари и чувени ужички прота Милан Ђурић, један од главних народних вођа Радикалне странке. За време путовања железницом прота је доживео занимљив сусрет. Путовао је у вагону с једним рабином и његовим младим сином и снахом. Кад је дознао да је његов саговорник српски свештеник, рабин се веома узбудио, заплакао, загрлио проту Милана и замолио га да благослови млади брачни пар. У то време Јевреји у Русији били су изложени прогонима, а срп-

Милош
Обреновић

Колубарска бишка

ски Јевреји су свуда ширили добар глас о Србији као својој вољеној отаџбини у којој се нису осећали као мањина.

У балканским ратовима

Проглас српске владе упућен народу 1912. о мобилизацији српске војске ради ослобођења браће на југу наишао је на исто одушевљење у срцима јеврејских грађана као и код браће Срба, пише београдски рабин Игњат Шланг. У синагогама су приређене молитве за победу српског оружја и одржани дирљиви родољубиви говори који су апеловали на Јевреје војнике и официре „да испуне своје грађанске дужности према милој отаџбини достојанствено и верно као прави потомци старих Макабеја”. Око 12 одсто ондашњег јеврејског становништва учествовало је у рату. Јеврејско грађанство образовало је своје одборе за прикупљање новчаних средстава за Црвени крст, болнице и инвалиде. Војне болнице које су основали београдски Јевреји биле су узорно организоване. Јуначку смрт Моше Амара, који је први ушао у Урошевац на челу свог одреда, команда Треће српске армије толико је ценила да је брег на коме се налазе касарне у Урошевцу назвала – „Амаров брег”. Стари ратник, пуковник Васа Маџаревић пише да су хероји Срби Мојсијеве вере, храбро гинући са својом браћом православним Србима, створили нерazorиво братство српско-јеврејско и да су „њихова ратна одличја и гробови посејани на Куманову, Облакову, Мердарима, Приштини, Церу, Гучеву, Мачковом камену, Ваљево, Космају, Власини и Кајмакчалану, крвава тапија коју наши Јевреји имају на ову заједничку отаџбину”.

Београдски Јевреји који су као искрени родољуби учествовали у српској националној епопеји за све време ратова 1912–1918. истакли су се и у нарочито тешким борбама за одбрану Београда 1915. године. Војни стручњаци и руководиоци легендарне одбране Београда подвлаче став Јевреја при одбрани Београда у великој епидемији *Агонија Београда* у

свешком раџу, а у дневном рапорту за 16. септембар 1915. читамо следеће редове:

„Најратоборнији изгледа Дорћол, где се становници наоружавају брзометкама. Примећује се да се мојсијевци ревносно скупљају у згради старе синагоге и спремају се за отпор, у одбрани Београда. Јевреји су знали да је неравна борба мале Србије против удруженог германског колоса. Знали су да та борба, ма како имала низ сјајних трофеја, мора да се заврши поразом, тренутним али болним, препуним крви и истребљења српског народа. Све су то знали, па су ипак без сенке двоумљења и без трунке колебања полетели са Србима, да удружено бране свето огњиште заједничке Отаџбине, дајући дуге крваве листе својих палих хероја. Тако су наши Јевреји 1912–1918. године показали на најзвишенији начин да је њихова љубав према Србији и њиховој српској браћи безмерна и да се она не мери и не процењује на трговачком кантару, већ на високој социјалној и моралној свести у одбрани заједничког дома, заједничке Отаџбине.”

У ратовима 1912–1918. године, многе српске јеврејске породице жртвовале су своје синове. Преломан тренутак Првог светског рата била је објава рата владе у Вашингтону Немачкој, априла 1917. године, а на објаву рата Аустроугарској морало се чекати до децембра исте године. Утицај аустроугарске дипломатије у САД био је јак, а и сами савезници су били до пред сам крај рата против рушења Аустроугарске из разних политичких прорачуна. Препрека за остварење југословенског уједињења није било само у Аустроугарској већ и у самом табору Антанте.

Дипломатска подршка Србији

Због огромног војног и политичког утицаја на ток и исход рата, САД су добиле прворазредан значај за савезнике,

тако да су и Велика Британија и Француска, одмах по ступању САД у рат, пожуриле да пошаљу своје ратне мисије у Вашингтон ради договора о заједничкој војној и дипломатској акцији. Своју мисију послала је и Србија, која је тада, поред Црне Горе, званично била једини међународно признати чинилац међу поборницима будуће Југославије.

Те 1917. године Јеврејима је на основу Балфурове декларације дато међународно признање права на успостављање националне јеврејске државе у Палестини. Капетан у српској војсци Давид Албала је био иницијатор идеје о организовању пропаганде и дипломатске акције у САД, у првом реду преко америчких Јевреја, у корист српске националне ствари и јеврејског националног програма. Др Албала сугерисао је председнику српске владе Николи Пашићу да Србија, одмах после Енглеске, буде први потписник Балфурове декларације, чиме би се задобиле симпатије америчких Јевреја за Србију. Српска влада је прихватила ту иницијативу, која је и иначе била у духу демократске традиције Србије и солидарности српских Јевреја са Србијом. Ево шта о томе пише Михаило Б. Милошевић:

„Полазна тачка делатности др Албале у Америци била је ово: ући одмах у кругове јеврејских организација, које су врло јаке, развијене и утицајне, и својим разлагањима утицати на њих тако да та ствар Србије постане симпатична и вредна разумевања. Услед тога, победа савезника морала би имати као последицу и одавање правде маленој Србији, то јест остварење њених националних снова и тежњи. На свим тим састанцима и скуповима, који су често били и јавни митинзи, др Албала се одмах испољавао као оно што је: Јеврејин, ционист, родом из Србије, храбре и толерантне земље – и ти његови искази одмах су деловали као магијске речи: Сезаме отвори се – и све најзатвореније јеврејске куће и најугледније јеврејске организације отварале су се сместа пред младим српским капетаном. И све то скупа доносило је одличне резултате за Србију и за јеврејску ствар коју је др Албала у свакој згодној прилици заступао.”

Касније, пред сам почетак Другог светског рата, 1940. године, кнез Павле Карађорђевић лично је послао др Давида Албалу у специјалну мисију у САД. Мисија је имала строго поверљив карактер. Радило се о добијању зајма за набавку наоружања за југословенску војску и о обавештавању америчких утицајних личности о Југославији, њеном политичком ставу и односима са суседима и другим државама у вези са ратом у Европи, о чему је писао др Ђорђе Лопичић у својој недавној књизи о Давиду Албали у издању *Египције Јелисавеша*.

Овде треба навести још један одломак из књиге Михаила Б. Милошевића *Јевреји за слободу Србије 1912–1918*. Миленко Веснић, посланик Србије у Паризу, послао је писмо капетану српске војске Давиду Албали, поводом Балфурове декларације, којој је јеврејском народу признато право на подизању националне државе:

„Желим да изразим Вашој јеврејској браћи симпатије српске владе и српског народа за поновно ускрснуће јеврејске државе у Палестини. Вама је добро познато, драги капетане Албала, да нема народа на свету који симпатише са горе поменутог идејом више но српски народ. Зар ми не проливасмо горке сузе на обалама Вавилона, на домаку наше љубљене и тек недавно изгубљене домовине? Како да не учествујемо у тежњама и патњама јеврејског народа, кад су се наши земљаци Вашег порекла и Ваше вере борили за своју српску отаџбину исто тако храбро као и наши најбољи синови?“

Истим поводом, рабин команде места у Солуну Шалом А. Русо, у свом обраћању српским и јеврејским војницима на дан Песаха 1918. године, рекао је следеће:

„Нарочиту радост морало је осетити срце по свету расејаних Јевреја због свега тога. Милиони наших синова пренули су се новом надом и новим животом. Само ми не. Не, ми нисмо! А нисмо стога што смо ми тај и такав живот одувек имали у Србији.“

Давид А. Коен, адвокат, у беседи одржаној у синагоги у Пожаревцу, још 22. фебруара 1890. рекао је: „Као аманет свети, љубимо милу отаџбину Србију. Гајимо безграничну љубав према толерантном народу српском, који нас сматра као браћу своју.“

ву муњевиту реакцију. Југославија је, без објаве рата, нападнута 6. априла 1941. године. Продор у Југославију био је брз и лак, јер су на свим њеним границама већ биле концентрисане војне снаге Рајха. Томе треба додати и деловање домаћих издајника и фолксдојчера, који су веома допринели расулу југословенске војске. У време немачке окупације Југославије у Београду је било 11.870 Јевреја. Рат је преживело свега њих 1.115. Побијено је око 94 одсто београдских Јевреја.

„Ново време“ од 24. фебруара 1943. донело је вест да је Општина града Београда избрисала и последње помене јеврејства у своме граду. На крају, промењена су имена улица и то: Аврамова у Сењанин Тадије, Браће Амара у Милорада Сељанчића, Израилева у Мике Аласа, Јеврејска у Дорђолску, Мандилова у Ивањичку и Мојсијева у Добрице Милутиновића

Циљ холокауста било је тотално уништење Јевреја у Европи. Свугде где би нацистичка чизма крочила сваки припадник јеврејског народа био је унапред осуђен на смрт. То је био злочин без преседана против човечности који је осмислила и спровела моћна држава нацистичког Рајха. Злочин у којем су учествовали сви сегменти нацистичког друштва, уз часне изузетке, као и готово несхватљива колаборација широких народних маса са нацистима широм Европе, уз ретке изузетке. Јевреји нису били ни економска ни војна претња нацистичкој држави. Нису били осуђени на смрт ни због својих верских ни политичких уверења, него због самог свог рођења.

Коју лекцију можемо извући из холокауста?

Роми су сматрани за расно нечисте, Словени су сматрани „*untermeschen*“ – нижим људима, Немци са менталним и физичким недостацима такође су убијани. Међутим, Јевреји су сматрани извором сваког зла и то је била идеологија нацизма која је објавила рат „јеврејском злу“. Они су били криви за све: за интернационализам, пацифизам, демократију, марксизам, хришћанство, просвећеност, Слободно зидарство, капитализам и комунизам. Сиромашни Јевреји били су малтретирани, а према богатима се гајио презир. Бивали су означени и као безобзирни космополити и као етнички шовинисти. Асимиловани Јевреји називани су петом колоном, док они који остају верни традиционалном начину јеврејског живота потпаљују мржњу зато што су различити од свог окружења. Маса људи веровале су (има тога и данас) да Јевреји пију крв нејевреја, да изазивају епидемије и трују бунаре, да планирају да освоје свет и да су убили самог Бога.

Бујање антисемитизма

Међутим, тамни облаци нацизма и фашизма надвишли су се над Европом и промена става према Јеврејима осећала се у Југославији већ од 1938. године. Уведене су две мере: „*Numerus clausus*“ (Закон о ограничењу уписа Јевреја у средње школе и универзитете) и забрана да тргују храном на велико.

Краљевина Југославија приступила је 25. марта 1941. Тројном пакту Сила осовине (Берлин–Рим–Токио). Демонстрације које су уследиле 27. марта изазвале су Хитлеро-

Зашто су нацисти тврдили да се боре против страховито моћног „светског јеврејства“, иако су масовним убијањем Јевреја показали да њихов противник није имао никакву моћ?

Искуљење Немаца и Аријеваца зависило је од „коначног решења“ „јеврејског питања“. Без коначног уништења јеврејског „непријатеља света“ неће бити „мира“ у Европи. Други светски рат није био само рат за територије и животни простор (Лебенсраум) него и рат против митског јеврејског непријатеља. Хитлер је у суманутој нацистичкој идеологији за себе резервисао улогу „спаситеља“ човечанства од јеврејског зла. Нацисти су губили рат, али нису одустајали од уништавања Јевреја до последњег дана Другог светског рата.

Ксенофобија, расизам и антисемитизам могу довести до колективног насиља и до зверстава незамисливих размера. Свако друштво, ма колико било у културном, научном и техничком погледу напредно, може постати у целости криминално оног тренутка кад изгуби способност разликовања правде од неправде. Такође, холокауст нас учи да извршавање наређења не ослобађа од кривице за почињене злочине и да се злу може и мора одупрети у његовим раним фазама.

Јудаизам у корену нетрпељивости

Универзална, дубока и постојана мржња према Јеврејима сеже далеко у прошлост. О универзалности и дубини антисемитизма сведоче небројене чињенице, од којих је најдраматичнија та да су Јевреји током историје били изгнани из скоро свих земаља у којима су живели. Непријатељство према Јеврејима је далеко превазилазило дискриминацију и изродило се у постојано насиље. Јевреји су, у скоро свим земаљама у којима су живели, у неком тренутку били изложени батинама, мучењу и убиствима, само зато што су били припадници тог народа. Антисемитска страст била је тако дубока да је само стварно уништење јеврејског народа могло да разреши оно што је постало познато под именом „јеврејски проблем“. Основни извор древне јеврејске историје, Библија, описује два покушаја да се јеврејски народ уништи: покушај фараона и Египћана (Излазак, 1:15-22) и покушај Хамана и Персијанаца (Књига о Естери).

О постојаности, као и о дубини антисемитизма, сведочи опсесивна пажња коју антисемити кроз историју поклањају „јеврејском проблему“. У овом или оном историјском тренутку, свака од највећих светских сила која је имала велику јеврејску популацију, сматрала је ову групу, која је увек чинила тек мали проценат становништва, непријатељем. За Римску империју, за хришћански свет током више од петнаест векова, за нацистички Рајх, муслимане, Совјетски Савез, Јевреји су представљали, или и даље представљају, претњу која се не може издржати. Древни Египћани, Грци и Римљани, средњевековни и многи савремени хришћани и муслимани, нацисти и комунисти, можда имају само једну црту која

их повезује: сви су они Јевреје сматрали својим непријатељима, често својим највећим непријатељима. Због чега?

Антисемити нису мрзели Јевреје зато што су богати – они су једнако мрзели и сиромашне Јевреје; ни зато што су јаки – слаби Јевреји су једнако привлачили антисемитске силеције; или зато што су по природи непријатни – љубазни Јевреји никада нису били заштићени од антисемитизма; или зато што владајуће класе усмеравају незадовољство радника ка Јеврејима – преткапиталистичка и савремена некапиталистичка друштва подједнако су прожета антисемитизмом. Антисемити су мрзели Јевреје зато што су Јевреји. Хришћански антисемити престајали су да мрзе Јевреје када би ови постали хришћани. Исто је важило и за све остале антисемите, осим за нацисте.

Темељни узрок антисемитизма је оно што Јевреје чини Јеврејима – јудаизам. Хиљадама година јудаизам се састојао од три основе: Бог, Тора и Израел, то јест од јеврејског поимања Бога, јеврејског закона и јеврејске националности. Усвајање било које од ових основа бивало је јаким разлогом за антисемитизам, пошто је Јеврејина чинило аутсајдером. Нејеврејска средина је то сматрала изазовом њеном богу/боговима, закону и/или припадности нацији.

То што јудаизам, а не раса или економија, стоји у корену антисемитизма, такође помаже да се објасни због чега су тоталитарни режими неизбежно антисемитски. Тоталитарни режими теже контроли укупности живота својих грађана и због тога не могу да толеришу неконтролисани верски или национални израз, а те две карактеристике су део јудаизма.

Такође, јасно је да антисемитизам није етничка или расна предрасуда, мада са њима дели одређене карактеристике. Антисемити су прогањали Јевреје из истих разлога из којих су Римљани прогањали хришћане, нацисти мучили припаднике покрета отпора, а Совјети затварали дисиденте. У сваком од тих случајева група бива прогоњена због друкчијих веровања, оних која представљају претњу групи која их прогони. Ова се мржња мора разумети као нешто што се веома разликује од предрасуде. Црнци у Америци били су, на пример, дискриминисани због физичке чињенице да им је кожа црна, не због посебних идеја или веровања специфичних за црнце. Мржња према црнцима је расна предрасуда. Црнци не могу да престану да буду црни. Али совјетски дисиденти могли су да престану да буду дисиденти, а Јевреји су увек могли, и даље могу да престану да буду Јевреји. Једини изузетак од овог правила је нацистички антисемитизам. Па чак и тај очигледни изузетак потврђује јеврејску основу антисемитизма. Нацисти су једноставно сматрали да Јевреји никада не могу да постану нејевреји, зато што и поред силног труда да изгледају и да се понашају као нејевреји, они и даље задржавају вредности јудаизма. Нацистички антијеврејски „расизам“ изронио је из мржње према јудаизму и ономе што Јевреји представљају. Нацистички расизам је *ex post facto*; прво је постојао антијудаизам, антисемитизам, затим се појавила расистичка доктрина да га објасни. ■

Исак АСИЕЛ

Аутор је главни рабин Јеврејске заједнице у Србији

ЈЕВРЕЈИ

НА ПРОСТОРУ СРБИЈЕ

У различитим периодима историје Јевреји су на тлу Србије живели у различитим условима, али никада тако суровим као за време Другог светског рата

Први писани трагови о постојању Јеврејске заједнице у Србији датирају још у доба када су територијом данашње Србије владали Римљани. До 15. века на простору Балкана било их је мало. Бежећи из Португалије и Шпаније пред прогоном шпанске инквизиције, Јевреји проналазе уточиште у областима под управом Отоманског царства, што је укључивало и Србију. Из својих интереса султан Бајазит Други дочекао их је добродошлицом, тако да се

јеврејски народ веома брзо укључио у уобичајени градски живот, нарочито у сфери међупровинцијске трговине у непрегледном Отоманском царству. Посебно значајну улогу имали су када је реч о трговини сољу.

У борбама српског народа за ослобођење од Турака Јевреји су учествовали снабдевајући локалне Србе оружјем, што је изазвало бруталну репресију отоманских Турака, не само према Србима, већ и према Јеврејима, све до ослобођења Србије 1830. године. Нова српска власт била је пријатељски настројена према Јеврејима и њиховој заједници. Под влашћу Милоша Обреновића, београдска Јеврејска заједница имала је, додуше, великих новчаних проблема, али је доласком на престо Михајла Обреновића (1839–1842) доживела процват. Најстарији јеврејски хор на свету основан је у Србији, у време владавине Михајла Трећег, као део Друштва српско-јеврејског пријатељства (хор је и данас активан).

После убиства краља Александра и краљице Драге и нестанка династије Обреновић, на српски престо дошао је Петар Први Карађорђевић. Јевреји у Србији постају веома цењена мањинска заједница, а први акт краља Петра био је краљевска подршка и помоћ у изградњи нове синагоге у Београду. У периоду до 1912. године јеврејска заједница у Краљевини Србији броји око пет хиљада људи. Током Великог рата, када су се Јевреји против сила Осовине борили раме уз раме са Србима, односи између Срба и Јевреја достигли су изразито високи ниво сарадње.

У време док је остатак Србије био под Отоманском влашћу, територија данашње Војводине била је део Хабзбуршке монархије. Цар Јосиф Други издао је 1782. године Едикт о толеранцији, који је Јеврејима давао одређене верске слободе. На основу тога, Јевреји су приспели у многе делове Хабзбуршке монархије, укључујући и Војводину, где је њихова заједница убрзо процветала, па је до краја 19. века та регија имала више од 40 јеврејских општина.

После Првог светског рата Црна Гора, Банат, Бачка, Срем и Барања прикључиле су се Србији, а затим Краљевини Срба, Хравата и Словенаца која је убрзо преименована у Краљевину Југославију. Релативно мала јеврејска заједница у Србији, која је бројала око 13.000 Јевреја (укључујући и 500 на Косову) увећала се на близу 51.700 у Краљевини Југославији и доживела процват између два рата (1919–1939. године). До Другог светског рата око 31.000 Јевреја живело је у Војводини. У Београду, Јеврејска општина имала је око 10.000 чланова, од којих су 80% били сефардски Јевреји, а 20% ашкенази.

Свака од тих основних група Јевреја била је посебно организована и имала своју општину са посебном администрацијом, школом, гробљем и различитим верским, хуманитарним, културним и националним друштвима. ■

Јеврејска улица на Дорћолу

9

СЕФАРДИ И АШКЕНАЗИ

Сефарди (сефардски Јевреји) су пореклом из Шпаније и Португалије, а до краја 19. века служили су се шпанским (латино) језиком као основним говорним језиком. Ашкенази су живели у земљама средње Европе и били носиоци немачке културе и језика, а говорни језик био им је јидиш (мешавина немачког и хебрејског).

ОКУПАЦИЈА СРБИЈЕ

Већ првих дана по уласку у Београд, Немци су почели да формирају посебне полицијске, агентурне, фолксдојчерске, гестаповске и бројне друге сличне организације, којима се убрзо придружују квинслишка војска, полиција и жандармерија, с јединим циљем да што пре реше „јеврејско питање”

*Сајмиште – Београдски
Јевреји испред
немачког павиљона*

Од првих дана окупације, ради застрашивања становништва и спречавања сваког вида отпора, у Србији се успоставља веома строг окупаторски полицијски режим који је подразумевао, најпре, изолацију, а затим и потпуно уништење јеврејског становништва. Иако је успостављена организација управе била заснована на седам војно-политичких и економских центара моћи, од привредних, преко војних, између којих је веома често долазило до преплитања и директног судара овлашћења, постојао је неки вид централне позиције, одређене за војног заповедника. Његова власт спровођена је преко обласних (фелдкомандатуре), окружних (крајскокомандатуре)

и месних (ортскокомандатуре) војних команди. На том одлучујућем командном месту смењивали су се, током 1941. године, генерали Хелмут Ферстер, Лудвиг фон Шредер, Хајнрих Данкелман, Франц Беме и Пол Бадер.

Цивилну управу у Србији чинио је Савет комесара са некадашњим министром унутрашњих послова (у влади Милана Стојадиновића) Миланом Аћимовићем на челу. Наставио је да постоји и предратни управни систем, организован кроз бановине (Дунавску, Дринску и Моравску), среска начелства и општинске управе. У мају 1941. године поново је успостављена жандармерија и обновљен рад пореске управе и судова. Све то, међутим, није дуго трајало.

Због развоја устанка у Србији у лето 1941. године, окупационе власти већ 29. августа укидају Савет комесара и формирају Владу националног спаса, са генералом Миланом Недићем на челу. Та влада је током целог рата била активни учесник у систему репресије, легитимишући својим наредбама, декретима, одлукама и уредбама

идеологију националсоцијализма. Пружајући истовремено војну и полицијску помоћ окупационој сили Трећег рајха у потпуности је омогућавала деловање нацистичког режима у Србији.

У тој колаборационистичкој влади посебну улогу имали су Александар Цинцар-Марковић, некадашњи министар спољних послова Краљевине Југославије и потписник Тројног пакта, и Димитрије Љотић, вођа фашистичке организације Збор. Цивилном становништву је од првих дана ограничено кретање, забрањена су сва јавна окупљања, а систем принуде предвиђао је и стрељање талаца у случају оружаног напада на немачке војнике. Грађани нису имали

право да располажу депозитима и штедним уложима који су положени пре 18. априла 1941. године.

Посебне мере за Јевреје и Роме

Све те мере односиле су се на целокупно становништво, док су за Јевреје и Роме биле предвиђене и додатне, посебно поштрене и дискриминишуће. Већ 16. априла 1941. наређена је регистрација свих Јевреја и Рома да би 19. априла отпочело и њихово обавезно обележавање и издавање на јавним местима. Обавеза ношења жуте траке и Давидове звезде, односно натписа „Циганин“, била је посебно увредљива. Према подацима добијеним том регистрацијом, у Београду је до 13. јула регистровано 9.435 Јевреја и 3.050 Рома, што наводи на закључак да се, с обзиром на то да је у Београду тада живело 11.780 Јевреја, позиву на регистрацију није одазвало 2.345 особа.

На простору Моравске бановине регистровано је 843 Јевреја, у Банату око четири хиљаде, а на Косову 550. Квислиншке власти добиле су обавезу да саставе и такозване циганске листе, у којима би Роми чергари били јасно издвојени од оних са сталним местом боравка.

Првог ратног пролећа, сви Јевреји и Роми били су подвргнути принудном раду на рашчишћавању рушевина заосталих од априлског бомбардовања. Тада им је забрањено мешање са „аријевцима“ – улазак у паркове, позоришта, биоскопе, музеје, возила јавног превоза, лечење у јавним

болницама и улаз на пијачни простор ван одређене сатнице, као и поседовање фрижидера, радија, телефона. Народом од 30. маја морали су да пријаве сву имовину, а затим су им одузета и сва грађанска права. Главну улогу у спровођењу првих мера прогона Јевреја и Рома имала је Оперативна група Полиције безбедности и Службе безбедности на чијем је челу био СС пуковник Вилхелм Фукс.

После 22. јуна и немачке објаве рата Совјетском Савезу уследила су систематска затварања, хапшења и убијања политичких противника, првенствено комуниста, али и свих других демократски оријентисаних грађана, све у складу са упутствима генерала Вилхелма Канариса и Рајнхарда Хајдриха о разбијању британске обавештајне мреже у Србији. С обзиром на то да су сарадници комуниста у кабинету министра др Срђана Будисављевића (одмах после формирања владе Душана Симоновића) уништили картотеку Антикомунистичког одељења предратне полиције, надзор, интернирање и провале комунистичких организација били су отежани, а архива је остала ван домашаја нациста.

Сузбијање идеолошких противника

Зграда данашњег Дома Војске у Београду пре рата носила је назив Ратнички дом. Заузима простор између четири улице – Браће Југовић, Симине, Француске и Емилијана Јосимовића. У њој је током немачке окупације Београда било смештено седиште Гестапоа. У суштини, ту је било седиште Оперативне групе Полиције и Службе безбедности са СС пуковником Фуксом на челу. Та војнополицијска групација имала је шест одсека и била подређена Главној управи за безбедност Рајха у Берлину (РСХА) и Управном штабу војног заповедника Србије. У оквиру групе налазило се око сто официра, углавном есесоваца, службеника, тумача и других специјалиста.

Главна делатност јој је била сузбијање политичких и идеолошких непријатеља Рајха, међу којима су на првом месту били Јевреји и комунисти, а затим Роми. Задатак те групе био је и да категорише све ухапшенике и на основу тога одабира таоце за масовна стрељања. У њену надлежност спадали су и логори при којима су функционисали специјални одреди (СС Сондеркоммандо) тако што су чинили управу логора. Када се говори о оперативним пословима и егзекуцијама, на располагању тој злогласној есесовској групи стајала је квинслишка Специјална полиција.

Када је 1942. године управа у Србији реорганизована, целокупна структура Оперативне групе нашла се у рукама заповедника Службе безбедности есесовског пуковника Емануела Шефера, кога је за шефа Полиције и Службе безбедности у Србији у јануару 1942. године поставио лично Рајнхард Хајдрих. У пролеће 1942. године Шефер је надгледао ликвидацију јеврејских жена и деце на Сајмишту, после чега је саопштио Берлину: „Србија је без Јевреја!“ Осуђен је у Немачкој на шест и по година затвора и умро 1974. године. Одређен је и заповедник Полиције поретка (БДО). То место заузео је потпуковник Андреас Мај. Обе те организације биле су директно подређене новоуспостављеном Надле-

штву вишег вође СС и полиције, СС генералу Аугусту фон Мајснеру, који ће ту остати све до 1944. године. Он је у својим рукама држао све немачке полицијско-безбедносне службе, са квислиншком полицијом и оружаним снагама, што га је чинило најважнијом кариком у окупираној Србији и, како ће се показати, једним од највећих злочинаца у Београду.

Главна снага Службе безбедности био је њен Четврти одсек, то јест Гестапо – Тајна државна полиција. Њен начелник био је СС мајор Бруно Затлер, припадник политичке полиције и члан Нацистичке партије од 1931 године. Приступио је СС јединици Гестапоа 1938. године. У Београд је дошао у фебруару 1942. године и остао до октобра 1944. Један је од најодговорнијих за нацистичке злочине над цивилима у Београду и Србији 1942. године, а посебно за злочине над заточеницима логора на Сајмишту. Ухваћен је у Берлину 1947. године и пребачен у Совјетски Савез. На тајном процесу у НДР Немачкој 1952. године осуђен је на доживотну робију, а из непознатих разлога погубљен 1972. године у затвору Лајпциг-Мојсдорф.

Кроз реферат за Јевреје (а постојало је више реферата – за масовне, руску емиграцију, равногорски четнички покрет, КПЈ, НОП), који је носио име реферат 4 – Б4, Гестапо је руководио интернирањем јеврејских и ромских жена и деце у логор Сајмиште, као и истребљивањем Јевреја у „душегупки“ у пролеће 1942. године. Тим рефератом руководио је СС поручник Фриц Штраке.

У подруму Ратничког дома налазио се и један од два затвора Гестапоа у Београду. Он није сачуван, изузев малог дела испод степеништа на главном улазу у зграду. У дворишту те зграде током пролећа 1942. године био је паркинг за „душегупку“ – камион у коме су гасом отроване на стотине Јевреја.

Холокаусџ – Сџаро Сајмишџе

Пет краљева Србије

Војни заповедник у Србији био је командант немачког окупационог система и надзорних подређених му квислиншких власти. Службено је постављен 22. априла 1941, а био је потчињен команданту за југоисточну Европу Вилхелму Листу, чије је седиште било у Солуну. Војном заповеднику била су подређена два штаба: командни и управни. Харалд Турнер, СС групенфирер, био је на челу управног штаба који је 1941. године имао важну улогу у одмазди спровођеној над Јеврејима и Ромима и њиховом интернирању. Седиште војног заповедника налазило се до 9. маја 1941. у згради Берзе рада, а касније, све до почетка 1944. године, у згради Народне скупштине.

Када се партизанска борба раширила по целој Србији генерал Лист именовао је генерала Франца Бемеа за опуномоћеног команданта у Србији, са пуном контролом над свим немачким органима и задатком да уништи партизанске снаге. Међутим, после два месеца на његово место долази генерал Паул Бадер, а Беме одлази из Србије. Франц Беме је у Србију стигао 16. септембра 1941, с генералским еполетама 18. армијског корпуса и посебним овлашћењима, добијеним лично од Хитлера, да угуши борбу против Немаца. После његовог наређења о стрељању 100 цивила за једног убијеног и 50 за сваког рањеног немачког војника (првенствено су стрељани Јевреји и комунисти) уследиле су масовне одмазде које су до октобра однеле преко 15.000 живота широм Србије. Ухапшен је у Норвешкој и изведен пред Нирнбершки суд због злочина у Србији. Извршио је самоубиство у затвору 29. маја 1947. године.

Историчар Кристофер Браунинг пише да су

војни заповедник, шеф управног штаба Харалд Турнер, генерални опуномоћеник за привреду Франц Нојхаузен, шеф Ајнзацгрупе Сипо и СД Вилијам Фукс и опуномоћеник Министарства иностраних послова Трећег рајха у Србији Феликс Бенцлер били најмоћнији и најутицајнији људи у окупираној Србији, па због тога, као и због несугласица које су између њих биле честе, користи за њих израз „Пет краљева Србије”. Они су одлучивали о животу и судбини свих грађана Србије, посебно оних јеврејске и ромске националности.

Харалд Турнер постављен је, по Хитлеровој жељи, за шефа Управног штаба војног заповедника Србије у априлу 1941. године. Током масовних стрељања београдских јеврејских и ромских мушкараца, у јесен 1941. године, тесно је сарађивао са генералом Бемеом, стављајући на располагање заробљенике одређене за стрељање. Суђено му је у Београду 9. марта 1947. године и осуђен је на смрт стрељањем.

Улога фолксдојчера

У Априлском рату немачка „Народна група” (Deutsche Volksgruppe) следила је упутства свог нацистичког вођства окупљеног у Културбунду – Немачком културном савезу и активно помагала трупе Трећег рајха. Као резултат договора између комесарске владе Милана Аћимовића и представника немачке Народне групе из Баната, 14. јуна 1941. донета је уредба по којој се Банат укључује у административно-управни систем Србије, али се фолксдојчерима даје право на самоуправу. На тај начин, немачка „Народна група” била је „држава у држави”, имала своју власт у Банату и посебан положај у окупираној Србији. Била је подељена на шест округа, од којих је један обухватао Београд и Србију и носио име „Принц Еуген”.

Окружно руководство за Београд и Србију „Принц Еуген” налазило се на данашњем Тргу републике у згради палате „Реунион”. На челу је био Кристијан Биркер, предратни руководилац Културбунда на територији Београда. У оквиру конфискације јеврејске имовине, окупациона власт одузела је и зграду у којој се налазио Савез јеврејских општина Југославије у Кнегиње Љубице 36 и предала је београдском Културбунду, који ју је претворио у своје седиште.

Увођењем антисемитских мера у пролеће 1941. године фолксдојчери постају комесари јеврејских радњи, које су касније „аријелизовали”, откупивши их испод цене од генералног опуномоћеника за привреду и тако постали њени легитимни власници. Тај присилни откуп примењиван је на сву јеврејску имовину, станове, имања и остало.

Припадници немачке „Народне групе” били су и у саставу 64. резервног полицијског батаљона, јединице која је била директно потчињена шефу управног штаба војног заповедника и учествовала у стрељањима Јевреја и Рома, обезбеђивању логора и акцијама против партизана. Од 1942. године, поред полиције, фолксдојчери масовно постају припадници злогласне Седме СС дивизије „Принц Еуген”.

ство у истражном поступку, пуштени или изведени на стрељање право из затвора.

Затвор Специјалне полиције у Ђушиној улици у Београду, настао адаптацијом некадашње коњичке касарне Војске Краљевине Југославије, имао је десетак ћелија, а нарочито је био у функцији током 1944. године. Ћелије нису имале дневну светлост, нити било какве отворе за вентилацију или дневну светлост, што је нарочито осмишљено за сламање отпора заточеника. У тој згради данас се налази Рударско-геолошки факултет.

Терор фашистичке организације „Збор“

Фашистичка организација „Збор“ (Југословенски народни покрет „Збор“), којом је руководио Димитрије Љотић, основана је 1935. године. То је била једина политичка партија чије деловање нацистички окупатор није забранио.

Холокауст – Сјаро Сајмишје

Специјална полиција

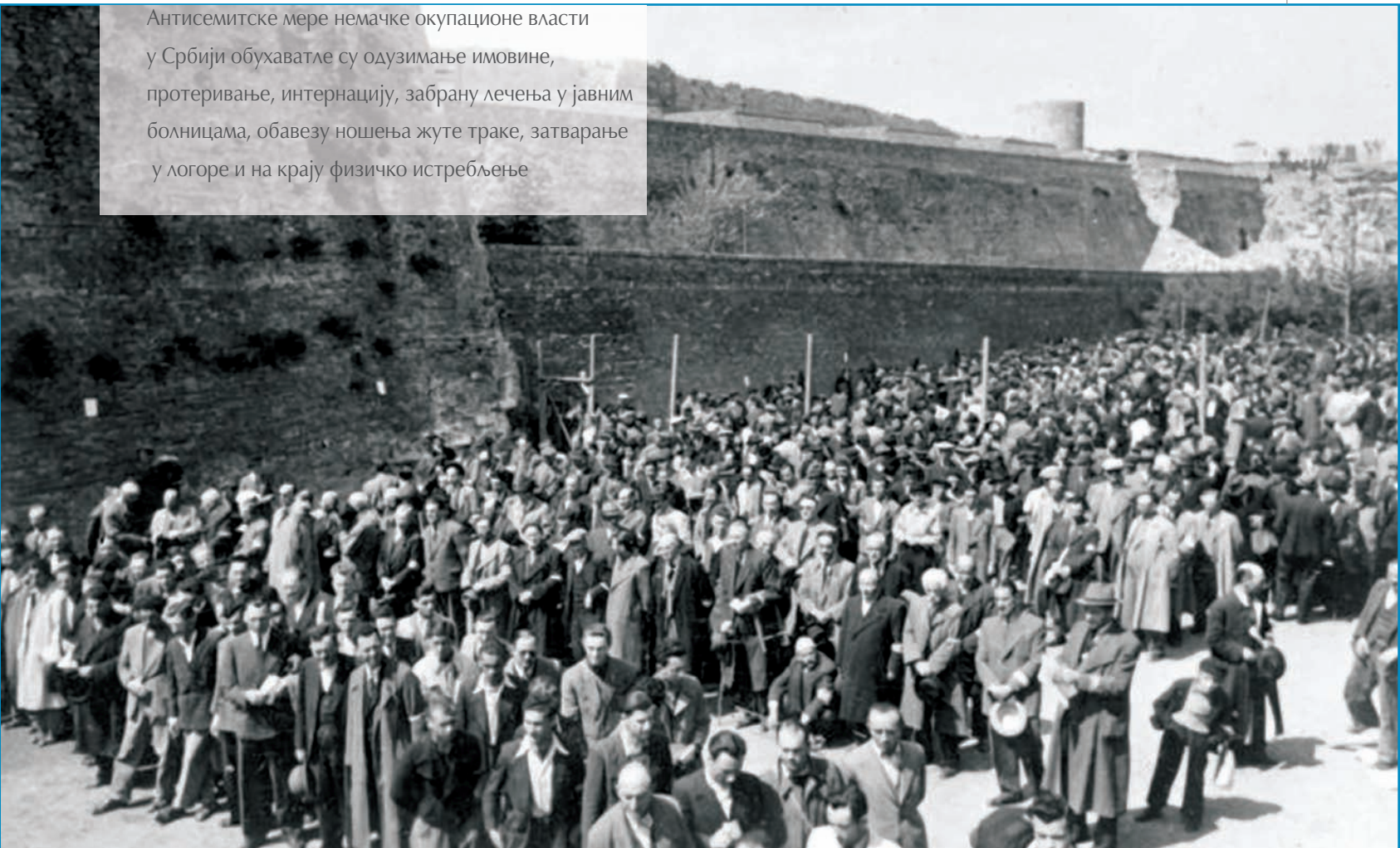
Седиште предратног Четвртог (антикомунистичког) одељења Опште полиције Управе града Београда (УГБ) од 1941. године до краја рата налазило се на Обилићевом венцу 4. Квислиншка политичка полиција је током окупације била позната под називом Специјална полиција и заузимала је трећи и четврти спрат, као и мансарду зграде. У истој згради били су и кабинети Драгог Јовановића, шефа свих полицијских органа у Београду, и његовог помоћника, особе од великог поверења нациста, Миодрага Ђорђевића. Предратни шеф Четвртог одељења Светозар Вујовић постављен је за управника логора „Бањица“, а његов помоћник био је полицијски поднадзорник Ђорђе Космајац, оба сурови батинаши и садисти. Специјална полиција је у логор „Бањица“ током рата проследила око четири хиљаде људи, док је непознат тачан број оних који су убијени или извршили самоуби-

Почетком окупације променила је име у Народни покрет „Збор“. Из просторија у Његошевој 1, седиште Збора прелази у Крунску 12, у просторије које је обезбедила окупациона власт. Осигурање просторија чинили су наоружани припадници саме организације, војно организовани у оквиру страначке формације под називом Српски добровољачки корпус (СДК), док је непосредна команда била у рукама немачких оружаних снага. Самим тим СДК је била формација српских фашистичких добровољаца у оквиру немачке окупационе војске.

Припадници СДК све до 1944. године учествују у борби против партизана, а од 1943. године и у борби против равнороских четника. Учествовали су у квислиншким владама, Специјалној полицији, пропаганди и управи, као и у немачкој обавештајној служби. Београд су, уз логистичку помоћ немачког окупатора, напустили 8. октобра 1944. године преко НДХ у правцу Словеније. ■

ИСТРЕБЉЕЊЕ

Антисемитске мере немачке окупационе власти у Србији обухватале су одузимање имовине, протеривање, интернацију, забрану лечења у јавним болницама, обавезу ношења жуте траке, затварање у логоре и на крају физичко истребљење

Процес истребљења Јевреја, односно „коначног решења јеврејског питања” у Београду интензиван је наизглед наивно, културним догађањем, организованим с циљем оправдања каснијих масовних злочина. Изложба о деловању и активностима масона, Јевреја и комуниста, такозвана „Антимасонска изложба”, била је једна од најупечатљивијих пропагандних манифестација антисемитског и антикомунистичког карактера у окупираном Београду. У јуну 1941. године, како наводи историчар Надежда Петровић, оформљен је посебан Комитет антимасонске изложбе кога је чинило седам чланова: новинари Стеван Клуић и Лазар Прокић (предратни профашистички пропагандиста, издавач профашистичких листова „Сигнал” и „Зора”, шеф Одсека за пропаганду Председништва владе у време окупације), који су били директори изложбе, Ђорђе Перић (један од власника „Политичког гласника”, публикације која је заступала антипарламентаризам и била блиска дворским круговима, „Политичке смотре” и агенције „Авала”), Милан Банић, публициста („Масонерија и

Југославија”), Миодраг Ђорђевић, помоћник шефа полиције Београда и члан Љотићевог „Збора”, Михаило Балић и Милован Поповић, асистент на Филозофском факултету у Београду, антикомунистички публициста (1942. године постао је управник логора за прокомунистичку омладину у Смедеревској Паланци). Сарадници на изложби (сликари, цртачи) били су углавном из редова руске антикомунистичке емиграције, ангажовани у оквиру атељеа сликара Степана Кољесникова.

Пропагандна секција комитета је у току припрема и трајања изложбе штампала деветнаест брошура антисемитске, антимасонске, антикомунистичке и профашистичке садржине. Финансијска помоћ стигла је од немачког окупатора. Изложба је отворена 22. октобра 1941, када су организоване и колективне посете ђака, државних чиновника и радника. (Посетиоци су били привучени и топлим простором, јер је те године зима била незапамћено хладна, као и поклонима јубиларним посетиоцима у виду ћебета, шећера, кокошки, масти и слично.)

Затворена је 19. јануара 1942, а квислиншка штампа објавила је да ју је посетило више од 80.000 људи. У време изложбе дошло је до врхунца масовних репресалија у Србији, а њен главни задатак био је идеолошко оправдање окупаторског масовног терора, нарочито оног усмереног ка Јеврејима.

Полиција за Јевреје

Задатак који су квислиншке власти добиле од Гестапоа и војног заповедника за Србију у априлу и мају 1941. године био је јасан – на њима је било да се постарају за то да Јевреји поштују нови поредак. То је несумњиво изражено у члану 21 наредбе од 30. маја 1941, која се односила „на Јевреје и Цигане“ у којем се каже да су: „...српске власти одговорне за извршење наређења садржаних у овој наредби“.

Ради спровођења наредбе у оквиру Специјалне полиције формиран је Одсек за Јевреје и Цигане (Седми одсек Специјалне полиције – Јеврејска полиција). Одсек је радио у пуном садејству са београдским Гестапоом, у коме се на челу Јеврејског реферата налазио СС поручник Фриц Страке, као и Другим рефератом Другог Специјалног одсека Одељења за државну заштиту при Министарству унутрашњих послова (реферат за Јевреје, Цигане, масоне и друге интернационалне организације) са Душаном Вујишићем и Савом Шапинцем на челу. „Јеврејска полиција“ налазила се на другом спрату у згради Пожарне команде на Ташмајдану до јула 1941. године, а тада прелази у зграду Палилулске народне школе у Џорџа Вашингтона 21. На челу Седмог одсека налазио се Јован Јо-

ца Николић, као и одређени број агената који су радили уз њега. У том одсеку морало је да ради и неколико Јевреја, углавном на административним пословима. Немачке власти су за надзорника рада Седмог одсека поставиле комесара – најпре је то био гестаповац Ото Винцент, затим Аустријанац Егор Забукошек, па гестаповац Караш и СС штурмфирер Кен.

Поред тога што је добијала новац из државне касе, Специјална полиција, а самим тим и Седми одсек, од 1. јуна 1941. добијала је на месечној бази 16.000 динара за „сузбијање јеврејско-комунистичке акције“, обезбеђених тако што је принудно одузиман Јеврејима под плаштом обавезних доприноса. Парадоксално и трагично – Јевреји су финансирали сопствени прогон.

Поред контроле кретања, ношења жуте траке, безсловних поштовања забрана, чије је кршење најстроже кажњавано, неретко и смрћу на лицу места, Јеврејима је била наметнута и безочна регистрација. Седми одсек имао је од 19. априла задатак да спроведе регистрацију свих Јевреја и њихових радњи. Свакодневно је вођена евиденција Јевреја одређених за принудни рад и њихова подела у групе које су имале обавезу да чисте рушевине настале као последица априлског бомбардовања Београда, истоварају муницију и робу на пристаништу и железничкој станици и друге послове.

Неколико дана пре доласка депортованих банатских Јевреја и оснивања логора „Топовске шупе“, 10. августа 1941, у Београду је регистрован 9.561 Јевреј и 679 јеврејских радњи, као и 3.050 Рома („Цигана“).

Када је, у јесен 1941. године започето са масовним убијањем Јевреја, Седми одсек добијао је од команде логора „Топовске шупе“ извештаје и спискове о Јеврејима „транспортаним за Немачку“, то јест о убијеним Јеврејима. Соломон Алтарац, један од Јевреја који је морао да ради у Седмом одсеку, по личном наређењу комесара Николића морао је да на полеђину сваког добијеног картона стави ознаку „АС“ и датум наводног одвођења – ознака „АС“ значила је „Логор – стрељан“.

Испред зграде Одсека између 8. и 13. децембра, по наређењу немачког окупатора, сакупљени су сви преостали београдски и банатски Јевреји, махом жене и деца, и камионима пребачени на Сајмиште. У периоду који је уследио, Одсек је наставио рад тражећи скривене Јевреје, све до пролећа 1943. године када је укинут. Јован Николић је до краја био његов комесар.

Одузимање имовине

Економски живот у окупираној Србији био је у надлежности генералног опуномоћеника за привреду Франца Нојхаузена, бившег немачког конзула у Београду, чије се седиште до почетка 1943. године налазило у згради Команде ваздухопловства Краљевине Југославије у Земуну. Нојхаузен је био лично одговоран само Рајхсмаршалу Херману Герингу, а задатак му је био да организује и води привреду у Србији.

ЈЕВРЕЈСКА ИМОВИНА ПРИПАДА СРБИЈИ

Влада Милана Недића донела је 28. августа 1942. Уредбу којом је сву јеврејску имовину национализовала:

1. Имовина оних Јевреја који су 15. априла 1941. године били држављани бивше Краљевине Југославије, или били без држављанства, ако се налази на српском подручју, припада Србији без икакве накнаде. Од овога се изузима имовина Јевреја – бивших припадника Немачког рајха, сада без држављанства.

2. (...) Ако је Јеврејин чија имовина на основу 1. припадне Србији обавезан да на основу законских прописа даје издржавање трећем лицу, Србија не јамчи за захтеве о издржавању који после припадања имовине буду доспевали. Али Србија може са нејеврејским лицима која имају права на издржавање и свој редован боравак у земљи о висини тих потраживања склопити поравнање. (...)

3. У случајевима сумње да ли једна имовина потпада под удар ове уредбе одлучује министар финансија. Његова одлука је коначна и против ње нема места правном леку.

У оквиру те установе формиран је посебан одсек који је управљао конфискованом јеврејском имовином, чијом се продајом (а куповали су је домаћи Немци и припадници квислиншког апарата) финансирало издржавање логора на Сајмишту. Сва имовина која се још налазила под управом генералног опуномоћеника предата је влади Милана Недића, која је августа 1942. године издала Уредбу о припадању имовине Јевреја држави Србији.

Посебне болнице

Једна од наредби којом су Јевреји и Роми искључени из јавног живота односила се на забрану рада у болницама здравственим радницима јеврејског порекла, као и забрану коришћења услуга јавних болница и амбуланти. Немачке власти наредиле су у априлу 1941. године да се образује посебна јеврејска здравствена служба, а за директора те институције изабран је доктор Исак Ешкенази, познати београдски лекар. За рад у болници пријавило се 66 лекара, 24 студента медицине, 6 апотекара и 26 болничарки. Главна амбуланта, као и Управа јеврејске здравствене службе, била је смештена у згради Савеза јеврејских општина у Кнегиње Љубице 34. Постојале су још три привремене амбуланта: у згради „Онег Шабат“ у Јеврејској улици, у ашкенази синагоги у Космајској и на Ташмајдану, при седишту Седмог одсека. Ова последња, при „полицији за Јевреје“, имала је задатак да утврди постојање евентуалног обољења код људи који су сваког дана били упућивани на присилни рад, али коначну одлуку о здравственом стању доносио је Седми одсек.

Крајем јуна оформљена је Јеврејска болница у Високом Стевана 2 (данас се на том месту налази Дефектолошки факултет) у згради Јеврејског женског друштва, а за начелника је постављен доктор Букић Пијаде. Захваљујући „Српском црвеном крсту“ и доктору Сергеју Рамзину, директору санитета београдске општине, болница је добила основна средства за рад: лежаче, санитарски материјал и лекове. Лекари и апотекари донели су лични инвентар (инструменте, рендген апарате, лекове). У болници су радиле и посебне комисије које су често издавале потврде о болести потпуно здравим људима како би на тај начин они „купили“ време потребно за организовање бекства из Београда.

У болницу се могло сместити сто пацијената, али су капацитети убрзо морали да се прошире. У прво време постала је „азил за физичке и душевне инвалиде, старце и немоћне“, а када су у августу из Баната протерани сви Јевреји и депортовани у Београд, морала је да прими и изванредан број људи из тог транспорта, док су остали били смештени у „Онег Шабат“, стару синагогу у Аврамовој улици, и по приватним кућама.

Исхрана у болници била је лоша, јер хране није било, а болесници су смештани и по ходницима. Немачке контроле биле су свакодневне, а гестаповци су, приликом својих веома сурових контрола, издвајали одређен број људи које

Alle Juden haben sich am 19 April d. J. um 8 Uhr morgens bei der Städtischen Schutzpolizei (im Feuerwehrkommando am Taš-Majdan) zu melden.

Juden die dieser Meldepflicht nicht nachkommen, werden erschossen.

Београд, 16-IV-1941

Der Chef der Einsatzgruppe der Sicherheitspolizei und des S. D.

Сви Јевреји морају да се пријаве 19 априла т. г. у 8 час. у јутро градској полицији (у згради Пожарне команде на Ташмајдану).

Јевреји који се не одазову овом позиву биће стрељани.

Београд, 16-IV-1941 год.

Шеф групе полиције безбедности и С. Д.

Наредбе о обавезном пријављивању Јевреја од 16. 4. 1941. год.

су, мада без прегледа, сматрали здравима и враћали у логоре. Јеврејска болница прима-ла је и тешке болеснике, углавном жене и децу, које су Немци доводили из логора „Сајмиште“ и „Топовских шупа“. Ово пребацивање постало је интензивно почетком 1942. године, када је неколико стотина људи доспело у болницу.

Пред почетак масовне ликвидације, половином марта 1942. године у болници је било око 800 људи. И болесници и особље били су уверени да ће ускоро бити пребачени негде у Пољску. Међутим, 18. марта 1942. почела је ликвидација свих болесника и особља. Цео кварт окружиле су јаке снаге немачке војске и љотићеваца, а неколико пута дневно долазио је и камион „душегупка“. По сећању једног очевица велики сиви камион без отвора на товарном делу паркирао би се тако да се са улице уопште нису могли видети људи који у њега улазе. Својим задњим делом „спојио“ би се са отвореним двокрилним вратима болнице, тако да су људи директно из зграде улазили у њега. Ишао је улицом Тадеуша Кошћушка преко Славије у правцу Аутокоманде до Јајинаца. У току пута сви заточени људи били би угушени. ■

ПОСЛЕДЊЕ РЕЧИ

Драга моја мила дјецо!

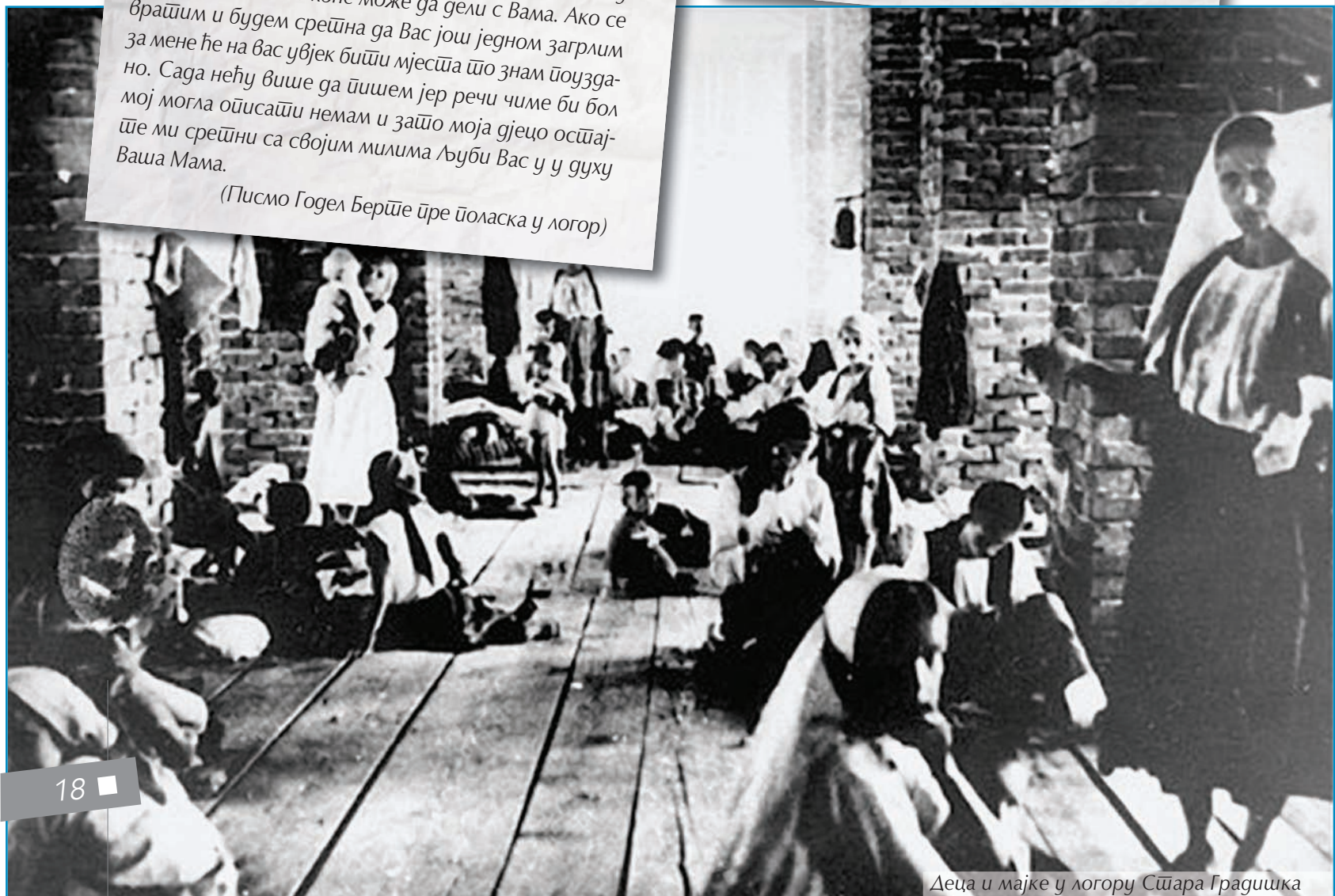
Ово су можда последње речи које упућујем Ва-
ма моја мила дјецо у оћи мога поласка у логор. Сја-
ра сам и изнемогла услед многих прзавица које сам
прешрела у задње време. Ви сте млади па ако Вам
Бог животи поклони ојеш ће сте бити срећни са
својим вјерним другарицама. Али ја сигурно ове паи-
ње у овој зими нећу преживјети. Зато да знаите да
су моје мисли докле год у мени животи постоји само
код Вас биле и само сам жељна била да Вас још јед-
наћ видим, ал није ми суђено било. Твоја Ружа како
вјерно и поштовано издржала је крај мене до задње-
га часа, и ако Вам Бог да да се у животи наћете бу-
диће срећни и задовољни до краја свога животи.
Њој захваљујем да сам издржала ове тешке дане, да
је могла она би и даље остала узме али и од ње су
ме одвојили. Зато остављам шта год имадем још у
кући њој а она ако хоће може да дели с Вама. Ако се
враћим и будем срећна да Вас још једном загрим
за мене ће на вас увјек бити мјеста то знам поузда-
но. Сада нећу више да пишем јер речи чиме би бол-
мој могла описати немам и зато моја дјецо остај-
те ми срећни са својим милима Љуби Вас у у духу
Ваша Мама.

(Писмо Гогел Берте пре поласка у логор)

Драга Вера и Данће,

Пишем ти последње моје речи јер не
знам да ли ћемо се видећи јуче сам вас чека-
ла али узалуд. Поздрави све познаће другове
твоје родитеље Гледићку и све другарице ко-
је ја познајем може бити да ћу остати у бол-
ници са мамом болница се налази у Високог
Стевана 2 расиштај се за нас ми како смо чу-
ли идемо за Сајмиште а одаће куд Бог да
љуби тебе и Данћета и увек мисли на тебе
Стела

(Писмо из Јеврејске болнице, пре
поласка у логор)

Деца и мајке у логору Сјагра Градишка

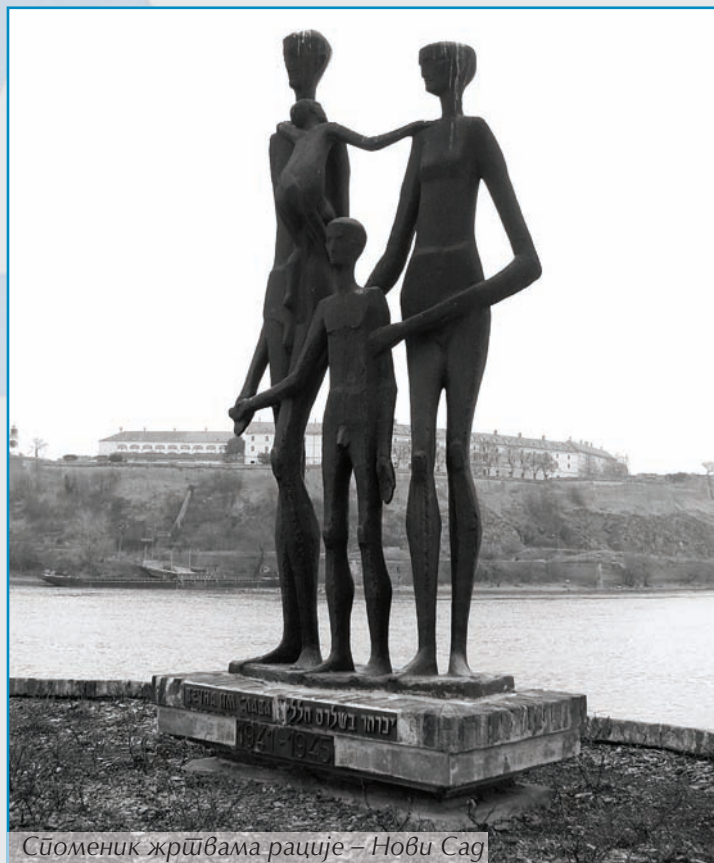
ЛОГОРИ И СТРАТИШТА

На подручју Београда већ првих дана окупације формирају се концентрациони логори за Јевреје, већином жене и децу

Интернација политичких противника и Јевреја започела је 22. јуна 1941. године (у логор „Свилара“ у Панчеву). Наредних месеци створена је широка мрежа логора у целој Србији. Они су били „резервоар“ талаца за масовна стрељања и имали главну улогу у спровођењу „коначног решења јеврејског питања“ у Србији. Први логор у Београду била је „Бањица“ (формиран 9. јула), а затим су оснивани „Топовске шупе“ у Београду (22. августа), Шабац – „Сењак“, Ниш – „Црвени крст“ (30. септембар) и Јеврејски логор у Земуну (8. новембра).

На простору данашње Аутокоманде у Београду нацисти су у лето 1941. године формирали логор Топовске шупе. На том месту се 1897. године налазило артиљеријско вежбалиште и војна касарна, а у непосредној близини била је једна од првих урбаних градских четврти – „чиновничка колонија“. Логор је почео са радом у августу 1941. године, када су у њега депортовани таоци из Београда и Баната. У страшним условима, до краја лета ту је затворено око шест хиљада Јевреја и око 1.500 Рома.

После сурових хапшења Јевреја у Банату, махом мушкарци су затворени у логоре у Панчеву, Великом Бечкерек и Новом Бечеју, а затим њих око 3.300 пребачени у Београд и смештени по кућама и у ашкенази синагоги у Космајској улици. Када су започела масовна хапшења београдских Јевреја, 22. августа 1941. почело је и њихово интернирање у логор „Топовске шупе“. Овај логор називан је и „Јеврејски логор Београд“, а њиме је управљао Јеврејски реферат Гестапоа. Стража и команда биле су немачке, а привидна управа препуштена је Јеврејима. Војници Вермахта били су директно укључени у акције надгледања и затва-

Споменик жртвама рације – Нови Сад

рања Јевреја и Рома у Србији и искључиво су они вршили масовне егзекуције, а српска жандармерија и Специјална полиција пружале су логистичке услуге и помагале при хапшењу и одвођењу у логор.

„Топовске шупе“

У „Топовским шупама“ у нељудским условима било је смештено просечно око 1.400 заточеника. Породице су могле да их посете и донесу храну да би се смањили трошкови издржавања логораша. Таоци су ликвидирани готово свакодневно током јесени 1941. године на неколико локација у непосредној близини града (Троструки сурдук код Сурчина, Делиблатска пешчара, у близини железничке станице Јајинци у Раковици). Најмасовније ликвидације биле су на стратишту код села Јабука у близини Панчева и на некадашњем војном стрелишту код села Јајинци испод Авале. Ликвидације су биле део казних мера генерала Бемеа, које су обухватиле и стрељања цивила у Ужицу, Шапцу, Краљеву и Крагујевцу. Ове егзекуције су биле толико велике да су превазишле постојећу бирократску организацију пописа жртава.

Након масовних убиства у октобру и новембру 1941. године, у логору „Топовске шупе“ остало је свега око 300 Јевреја и неколицина Рома. Крајем новембра 1941. године последњи заточеници „Топовских шупа“ премештени су да ра-

Топовске шупе

СВЕДОЧАНСТВО

Када сам спроведен са осталим мојим друговима у логор „Топовских шупа“ на дан 18. октобра затекао сам око 100 Јевреја. То су били углавном неке занатлије, неколико стараца и лекара и управа (...). На сам дан 18. октобра скупљено је близу 3.000 Јевреја. У току следећих дана продужило се са појединачним скупљањем заосталих Јевреја у Београду и они су довођени у логор у мањим групама, тако да је у свему било близу 4.000 Јевреја из Београда у логору код „Топовских шупа“. Првих седам дана сви смо ми из логора ишли на рад око 6 сати ујутро и враћали се увече између 5 и 7 сати. За ових првих седам дана нико није био ликвидирани и могли смо добијати храну из вароши од својих сродника као и примати кратке посете које су трајале 5 минута. Али већ крајем октобра отпочело је одвођење Јевреја из логора камионима у већим групама од 100 до 300. Редовно је уочи одвођена увече долазио Штраке или неко други из Гестапоа односно Јеврејске полиције и издавао наређење колико Јевреја треба да се спреми за пут сутра дан ујутро. Сами Јевреји из управе били су дужни да одреде лица која ће сутра дан ићи на пут односно стрељање и затим је неко од Јевреја из управе увече прозивао односно саопштавао оним Јеврејима који су требали да иду на пут.

Ујутро већ око 6 сати стизало је од 3 до 6 камиона и обично око 9 часова натоварени сваки са по 40 до 50 Јевреја одлазили су у правцу Панчева. Колико смо могли ми у логору да се обавестимо камиони су возили до ске на Дунаву код панчевачког моста, ту их истоварили и затим се враћали празни у Београд. Затим смо били чули да су сви ти Јевреји стрељани негде поред пута између села Јабукe и Панчевачког рита у близини неког аеродрома.

Кад су одвођене мање групе из логора онда су обично дозвољавали да се понесу личне ствари, док приликом одвођења већих група то нису дозвољавали, мада и то није било увек тако. Одвођење Јевреја вршено је камионима предузећа Феберајшафт. И тако је то ишло све до мога бекства из логора 11. новембра, када је у свему остало у логору највише 200 до 300 Јевреја.

За сво време док сам био у логору код Топовских шупа нисмо добијали никакву храну од окупаторских

власти. Савез јеврејских општина свакога дана спремао нам је супу за ручак врло слабе хранљивости и то на сваког отприлике по пола литре. Супа је била водењава, без масти и са врло мало задршке. Сем тога нередовно смо добијали по 150 до 200 грама пшеничног црног хлеба дневно, а у почетку првих дана добијали смо ујутро незаслађену црну кафу. Наш смештај у самом логору био је врло рђав. Углавном смо били смештени у две веће зграде које су у приземљу имале коњушнице а на спрату по две собе. Лежали смо један до другогa поребарке густо збијени један до другогa. У коњушницама поред лежаја на самом патосу су били изграђени од дасака лежаји у висини коњских јасли.

Када је изван број Јевреја био ликвидирани првих дана новембра месеца, онда су почели доводити камионима у већим групама цигане из Београда и из унутрашњости и смештати их на места ликвидираних Јевреја. Цигани су били груписани у једној коњушници и једној соби на спрату а било их је око 1.000. Сећам се да је било Цигана из Пожаревца, Врања, Ниша итд. Чим су Цигани стигли одмах су почели и њих заједно са Јеврејима транспортовати камионима на скелу

код панчевачког моста. Када сам ја побегао из логора није више било ни једног Цигана.

Приликом одвођења Цигана нису прављени никакви спискови нити су они појединачно по имену одређивани да се спреме за пут, него су их издвајали по групама од 50 до 200. (...)

Приликом лагерисања београдских Јевреја мушког пола старијих од 14 година од 18. октобра 1941 . год. па надаље у логор код Топовских шупа нису одузимане личне ствари, новац и друге драгоцености. Међутим логорска немачка стража врло је често упадала у коњушнице и собе ноћу и одузимала сатове, налив пера, новац и друге ствари. То су махом радили у пијаноме стању уз пуцање из пушака. Вро је била честа појава да се немачка логорска стража опијала у стражари, оргијала и тако пијана уз пуцњаву насртала на поједине Јевреје. Било је и појединих туча Јевреја, али су много више тучли Цигане. (...)

(Сведочанство Алфреда Казеса пред ДК 18. априла 1945. године)

Камиони у којима су Јевреји одвођени на стрељање

мионима у већим групама цигане из Београда и из унутрашњости и смештати их на места ликвидираних Јевреја. Цигани су били груписани у једној коњушници и једној соби на спрату а било их је око 1.000. Сећам се да је било Цигана из Пожаревца, Врања, Ниша итд. Чим су Цигани стигли одмах су почели и њих заједно са Јеврејима транспортовати камионима на скелу

СТАРО САЈМИШТЕ

После бањичког, логор „Сајмиште“ био је највећи логор на територији Београда у Другом светском рату. У току непуне три године у њему је било заточено око 40.000 мушкараца, жена и деце. У првој фази постојања, од 8. децембра 1941. до 10. маја 1942, функционисао је као Јеврејски логор „Земун“. Током тих пет месеци у њега је доведено од 6.400 до 11.000 првенствено јеврејских и око 600 ромских жена и деце. Готово сви јеврејски заточеници су усмрћени, без обзира на старост и пол.

После 10. маја 1942. логор је преименован у „Прихватни логор“ и добио је главну улогу у експлоатацији радне снаге са територије Балкана. Од маја 1944. године логор је прешао у надлежност Независне Државе Хрватске и у септембру затворен.

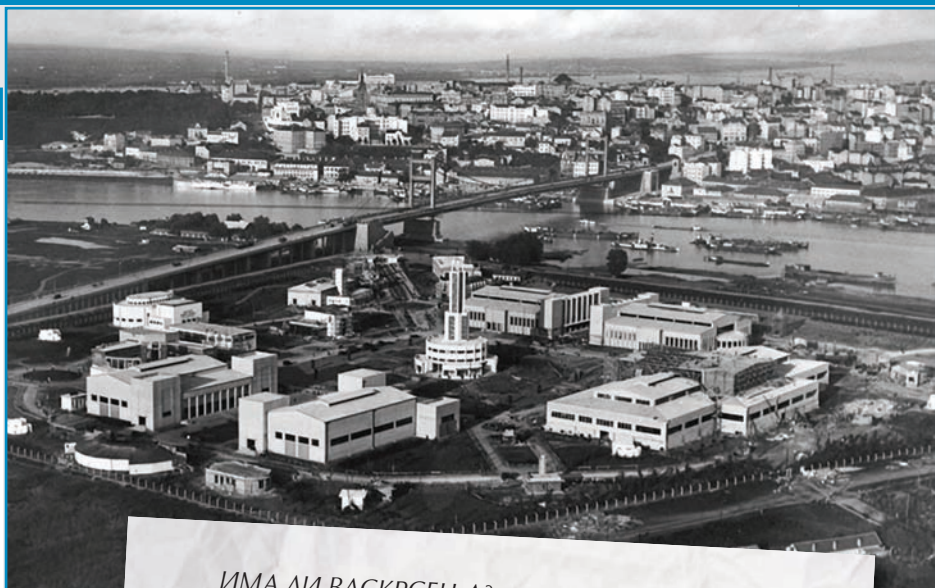
Јеврејски логор на Сајмишту био је сабирни, али по типу дефинисан као концентрациони логор, под управом Безбедносне полиције и Службе безбедности. Финансиран је продајом јеврејске имовине којом је располагао штаб Нојхаузена. Управник и заменик Јеврејског логора били су СС подофицири Херберт Андорфер и Едгар Енге. Одржавање реда било је препуштено Јеврејима. Као и у концентрационим логорима у Немачкој и Пољској, и овде је постојала „логорашка самоуправа“. У логору је, према доступној документацији, 6. фебруара 1942. било 76 одојчади, 1.136 деце испод 16 година и 4.442 особе преко 16 година.

де на уређењу логора „Сајмиште“, где се њихов живот и окончао.

По завршетку рата простор „Топовских шупа“ додељен је Југословенској народној армији и ту је смештена Војна радионица. Сећање на место страдања хиљада људи готово да је нестало. Простор на којем се налазио логор приватизован је после 2000. године. Део је откупио концерн МПЦ, а већи део прешао је у власништво компаније Делта ријал естејт, који је накнадно преузео Делта холдинг. Простор логора обележен је тек 2006. године, скромном бакарном плочом која је више пута скрнављена. Данас простор има статус „добра под претходном заштитом“.

„Сајам“ узорака у Земуну

У првој години окупације, после масовних убистава Јевреја, немачка окупациона сила намеравала је да јеврејске жене и децу из Србије изолира у посебан логор или гето. План изградње великог логора код шабачког села Засавица на реци Сави показао се неподесним због честих поплава, па је за место логора одабран београдски „Сајам узорака“ и његови павиљони. „Сајам узорака“ био је први „прелазак“ Београда на простор који је вековима био граница између Аустрије и Турске, односно Србије и Аустроугарске. Отво-

ИМА ЛИ ВАСКРСЕЊА?

„Мила моја, (...)

...Близу смо свећа, а иако удаљени од свих. Ни са ким немамо везе, живић сваког појединца најољу шече и сто иако даље, као да се пола километра даље не одиграва кланица шест хиљада невиних. Сви смо једнаки по своме кукавичлуку и ви и ми.(...) Какве ли намере имају са нама? У сталној смо најешости: хоће ли нас стрељати, дићи у зрак, транспортовати за Пољску?(...) Ти не знаш, као што ни ја нисам знала, шта то значи бити овде. Желим ти да никад не сазнаш. Већ као дете божала сам се да ме не закојају живу. И ово је нека врста привидне смрти. Хоће ли после ње бити неког васкрсења? (...)

(Део писма Хилде Дајч из логора на Сајмишту, упућено Мирјани Пејровић почетком фебруара 1942. године)

рен је свечано 11. новембра 1937, а на њему су се, у националним павиљонима, грађанима Југославије представљала достигнућа европских земаља. Иако је лева обала Саве припадала НДХ, простор Сајмишта издвојен је из јурисдикције хрватских усташких власти и предат на употребу београдском Гестапоу. На његовом преуређењу у логор и припреми за прихват неколико хиљада заточеника радила је, крајем октобра 1941. године, немачка Организација Тот, која је име добила по свом оснивачу доктору Фрицу Тоту.

Јевреји који су дочекали зиму у Београду, већином жене и деца, добили су 7. децембра 1941. позив да се окупе испред зграде Специјалне полиције за Јевреје како би били пребачени у Логор „Земун“. Требало је да понесу најнужнију одећу и постељину, прибор за јело и храну за три дана, као и кључеве од станова, са тачно исписаним адресама, које ће предати на одласку.

ОРГАНИЗАЦИЈА ТОТ

Организација Тот регрутовала је, у годинама пред Други светски рат, за војно-цивилне послове више од 1.700.000 Немаца. Била је важна карика у систему принудног рада, а готово да се ни по чему није разликовала од устројства војске, за коју је све више радила. После погибије др Тота у авионској несрећи 1942. године, улогу вође преузима Алберт Шпер. До 1944. године Организација Тот запошљава милион и по људи, а проценат стране радне снаге и ратних заборњеника стално расте. Они су ангажовани на пољопривредним добрима и утврђивању војних објеката. Позиција те организације на окупираним територијама постаје све важнија, јер је присиљан и робовски рад био основ немачке ратне производње.

Спомен-обележје – село Јабука код Панчева

У логору на београдском „Сајму узорака“, који је добио назив Јуденлагер Семлин, јеврејске жене и деца смештени су у југословенске националне павилоне број 1, 3 и 5, а ромске жене и деца у павиљон број 2. Турски павиљон претворен је у мртвачницу и купатило, а у павиљон Николе Спасића смештене су болница и апотека. Команда логора и јеврејска управа налазили су се у сајамској кули, централном објекту на коме се налазила нацистичка застава.

Поред Јевреја који су се одазвали позиву, 9. децембра у земунски логор пребачена је, из бањичког, група Јеврејки, као и јеврејске избеглице које су бугарске власти вратиле у Србију. До 15. децембра у логор је, по извештају опуномоћеног и командујућег генерала у Србији, смештено 5.281 лице, а почетком 1942. године још 200 до 300 особа из „Топовских шупа.“

После убијања јеврејских заточеника, логор постаје стални извор талаца које су у знак одмазде окупатори стрелили по потреби, а и робовске радне снаге за успешно функционисање немачке привреде. Утврђени број жртава логора „Земун“ на Сајмишту, заједно са умрлим и убијенима у „филијалама“ – логору Организације Тот на Ушћу и на ади Острово износи 12.884 људи до септембра 1944. године када су усташе, којима је немачка управа предала логор у мају, напустиле територију.

Прво спомен-обележје жртвама логора на Сајмишту подигнуто је 1951. године на Бежанијској коси, на месту где је ексхумирано 3.600 лешева, а затим на Јеврејском гробљу у

Земуну, на месту укопа 6.500 убијених логораша Прихватног логора Земун. На Јеврејском гробљу у Београду 1952. године подигнут је велики споменик Јеврејима убијеним у Другом светском рату, дело вајара Богдана Богдановића, који је финансирала Јеврејска општина.

На месту самог логора, прва спомен-плоча постављена је на зид једне зграде 1974. године. Од тада до данас није решен начин на који би се то стратиште достојно обележило. Споменик жртвама геноцида који се данас налази између комплекса некадашњег логора и реке Саве постављен је 1995. године поводом прославе педесетогодишњице ослобођења од фашизма.

Решено „јеврејско питање“

Начелник штаба распуштене Југословенске војске Богољуб Илић известио је 31. децембра 1941. Душана Симовића и владу у Лондону да „... Јевреја више нема у Београду“. У

СТРАТИШТЕ КОД СЕЛА ЈАБУКА

Прве егзекуције цивилног становништва на територији данашње Србије почеле су у Банату још у току Априлског рата. Масовна убијања настављају се током лета и јесени 1941. године. У непосредној близини села Јабука, на путу према Панчеву, у том периоду постојало је једно од највећих стратишта цивила у целој Србији. Према процени Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача ту је стрелиано више од десет хиљада људи.

Стратиште су за време убијања обезбеђивала три митралеза и 12 стрелаца, а близина Тамиша и равница онемогућавали су бежање талаца. У извештају немачког поручника Валтера, од 1. новембра 1941, описано је једно од масовних стрелања у Јабуци (Апелдорф), које се десило 27. или 30. октобра:

„...Највећи део времена отпада на копање гробова, док се само стрелање брзо свршава (100 људи за 40 минута)... Стрелање испрва није оставило утисак на моје војнике. Али, другог дана већ се могло приметити да појединци немају нерава да врше стрелања дуже време. Мој лични утисак је да се за време стрелања не јавља никакав душевни отпор, али се то јавља касније када човек увече на миру о томе размишља...“

наредна три месеца у логор Земун доведени су и Јевреји из логора у Шапцу, Нишу, Косовској Митровици, Крагујевцу и Новом Пазару.

У извештају шефа управног штаба Харалда Турнера о разговору са Миланом Недићем од 28. марта 1942. каже се, између осталог: „Генерал Недић је даље навео тешкоће које му у земљи још причињавају остаци масона, као и прикривени Јевреји и Енглези. Ја сам одвратио да је јеврејско питање практично решено и да ће са преосталим Јеврејима и још присутним масонима бити брзо рашчишћено. Господин Недић ће после моћи да присвоји историјску заслугу да је за време његове владавине јеврејско питање у Србији у потпуности решено...“

На Сајмиште сам одведена 8. децембра 1941. године. Био је хладан, снежни дан, сви смо се ми – који смо имали позив за тај дан – пријавили у полицију за Јевреје у Џорџа Вашингтона улици, у 6 часова ујутро, и тамо сатима чекали на ред да будемо одведени. Позиви су гласили на име и њих смо добили дан раније; разносили су их Недићеви жандарми. У позиву је било наређено да понесемо хране за три дана, а од одећа, преобуке и постељних ствари само онолико колико можемо сами носити. Пре тога предала сам, онако како је у позиву било наређено, кључеве од свог стана и подрума. Под претњом смртне казне, било је најстрожије забрањено да се и најмањи део јеврејске имовине сме отуђити или дати коме на чување.

Пребацивали су нас камионима; радило је више камиона али је истовремено одлазио само један камион за људе и један камион за ствари. На ред сам дошла око 8 часова. Нико нас није смео испратити; Немац стражар најурио је моју кћер, која је дошла да ме испрати, кундаком, запретивши да ће и њу одвести ако се одмах не удаљи.

Смештени смо у павиљону број 3. Могло нас је бити око 4.500 жена и деце, најмање. Када је тај павиљон био толико пун да се нисмо могли кретати а ни дисати, онда су Немци новопридошле Јеврејке смештали прво у павиљон број 2, а затим, када је и овај био препун, у павиљон број 1. Цигани су били смештени у павиљон број 5. Тамо су били смештени не само Цигани из Београда и околине већ и Цигани вероватно из Војводине – који су били добро одевени и који се нису хтели дружити са нашим Циганима.

По нашем доласку на Сајмиште, Немци су извршили детаљан претрес по нашим стварима и над нама и том су нас приликом опљачкали до голе коже.

Живот у логору био је страшан. Павиљон је био толико претрпан да смо се једва могли окренути. Купатила није било, нити је било могућности да се дође до бар мало топле воде да би опрале себе и децу. Били смо стога приморни да се перемо леденом водом из водовода и то, врло често, на пољу ван павиљона на сред сајмишта, по најгорој зими и ветру, јер је човек с почетка имао још стида и није могао то да обавља пред 4.500 жена и, још горе, деце. С горњих спратова цурила је на доње мокраћа мале деце, текла је вода којом су жене, по наређењу Немаца, морале рибати лежаче тако да су сви доњи спратови били загађени а слама увек влажна. Сламу нам нису уопште мењали. Многи нису имали ни сламе јер нисмо стигли да је узмемо – прве резерве разграбљене су врло брзо, а нову нам Немци

нису давали. Како од куће нисам понела постељину јер су ми Немци пре тога опљачкали стан, била сам принуђена да спавам на голим даскама и да се покривам својим танким капутићем, тако да сам ужасно трпела од зиме, од чега и данас осећам последице.

Нарочито тешко било је јутро када смо, по наређењу Немаца, морали пуна два сата да чекамо напољу да се павиљон „ветри“ – што је био само један облик мучења који су измислили Немци. Павиљон се „ветрио“ по цео дан и целу ноћ јер није било прозора а зидови и кров су били толико оштећени од бомбардовања да је стално улазио чист ваздух, а и снег и киша тако да је бетон у павиљону био пун бара или леда, већ према времену...

Храна је била веома лоша. За време док сам се налазила на Сајмишту, тј. децембра месеца и почетком јануара – храну је слала београдска Општина. Касније сам чула да је било још много горе. Изјутра, шоља топле воде коју су Немци називали кафом и за коју смо морали сатима чекати на ред. За ручак, око четврт литре најчешће купуса, обично трулог и куваног на лоју. Требали смо припремати и вечеру, али због недостатка довољног броја казана било је уређено тако да један део прима ручак, а други вечеру. Само три-четири пута ми се десило да сам примила и ручак и вечеру истог дана. С почетка смо примали хлеб, али већ после неколико дана Немци су нам издавали проју, највише до 150 грама, по правили буђаву и непечену.

Здравствено стање је било очајно. Од зиме и глади настала су побољевања па је било случајева да нас је на хиљаде лежало у павиљону – од грипа и промрзлина. Само се мали број могао склонити у амбуланту јер је амбуланта имала највише педесет кревета, сви остали лежали смо болесни у павиљону. И тако тешко болесне, све су болеснице па и мала деца морали излазити напоље за време „ветрења“ павиљона и тамо проводити по два сата по највећој зими. Најчешће болести биле су грип, промрзине, запаљење плућа, као и абортуси, односно превремени порођаји од глади и узбуђења.

Немци су, без обзира на страховиту зиму која је тада владала, шишали жене код којих би нашли вашке или само гњиде. Вршили су у ту сврху нарочите редовне прегледе. Око католичког Божића 1941. године, позвао ме је немачки командант и саопштио да сам, на захтев мога мужа Мирослава Рота, који није био Јеврејин, ослобођена логора. Додао је том приликом „кад се један блесави хришћанин нашао да ожени Јеврејком требало је и он да црква у том логору као и сви остали Јевреји“.

(Сведочанство Шарлоте Рот пред ДК 19. маја 1947. године)

СМРТОНОСНИ ТРАНСПОРТИ

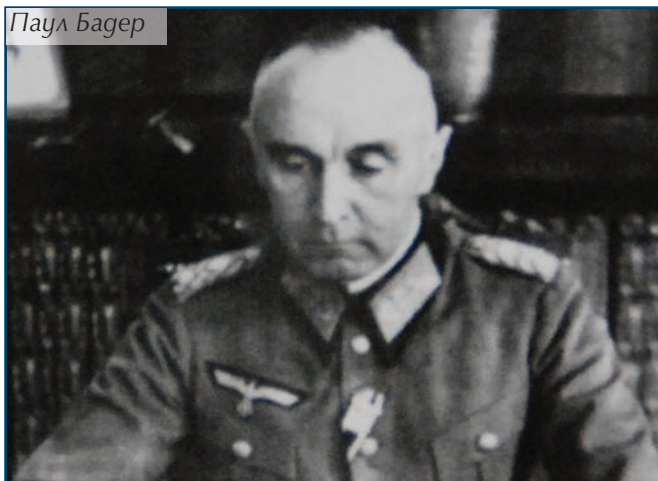
„(...)Транспорти су одлазили једним огромним аутомобилом потпуно затвореним, сиве боје. У аутомобилу је могло стати по 100 лица – 10 реди по 10 лица. У њему није било седишта. Ауто је увек стајао испред земунског улаза у логор – није никад улазио у сам логор. Нисмо могли да утврдимо у ком правцу одлази. Онима који су били одређени за транспорт наређено је – или боље љубазно саветовано, да највредније ствари понесу са собом, а да све остало брижљиво упакују и на пакету ставе своју тачну адресу. Те упаковане ствари интернирци су непосредно пред одлазак доносили до пред сам камион, који је увек ишао иза великог сивог аутомобила, и СС-овци су убацивали те пакете у камион. Одмах после тога наређено је интернирцима да уђу у аутомобил, па су и аутомобил и камион заједно кренули у нама непознатом правцу. Тако су ти транспорти одлазили скоро сваког дана. Обично недељом и празником није било транспорта, али било је дана када је аутомобил долазио два пута. Шофер сивог аутомобила улазио је често у логор, сакупљао децу око себе, миловао их, узимао у наручје и делио им бомбоне. Деца су га волела и увек када би дошао трчала му у сусрет по бомбоне. Нико у логору није слутио да људе одводе у смрт. Чврсто се веровало да се ради о пресељењу у неки радни логор.(...)”

(Сведочанство Хедвиге Шенфајн пред ДК 19. априла 1947. године)

У складу са закључцима нациста, донетим на Конференцији у Ванизеу, на којој је донета одлука о начину уништења Јевреја у Европи и „коначном решењу јеврејског питања”, и у Србији се приступило систематском уништењу Јевреја. Одлука је донета у врху берлинске нацистичке елите, на иницијативу и сугестије локалних окупационих власти. Генерал Бадер и опуномоћеник Министарства иностраних послова у Србији Феликс Бенцлер решили су да до пролећа испразне логор на „Сајмишту” на тај начин што ће прво „решити питање релативно мале јеврејске популације”. Предлагали су пресељење преосталих Јевреја у Румунију или Пољску, где би били ликвидирани у логорима, али у Берлину је одлучено да се Јевреји из Србије ликвидирају у самом Београду.

Руководилац Јеврејског реферата у Министарству иностраних послова Трећег рајха Франц Радемахер записао је 29. маја 1942. да „јеврејско питање” у Србији није више актуелно већ је само „ствар сређивања правних питања у вези

Паул Бадер

СВЕДОЧАНСТВО 3

„(...)Најстрашније је било ноћу када су мала деца мучена од глади и зиме плакала и молила мајке да им дају хране или да их боље покрију. То је трајало целе ноћи и многи од нас нису могли тренути од жалости и бола због те невине деце. Још је много горе било мајкама које нису биле у стању да им помогну. Зима је те године била ужасна. Нарочито је јануар месец био хладан, а поред тога дувала је врло често кошава, тако да није било скоро никакве разлике у температури спољне и оне у павиљону. Влага која се нахватала по зидовима (у павиљону се прало рубље, деца, купале жене, сушило рубље) претворила се у лед исви зидови су изгледали као да су грађени од леда. Ветар и снег улазили су кроз оштећене зидове у павиљон. Било је три пећи, али се оне нису уопште осећале. Често дрва није било, а кад су их давали, давали су лошег квалитета и сирова. Били су врло чести случајеви промрзавања појединих делова тела, а било је и неколико случајева да су жене нађене промрзле – мртве. (...)

Умирало је дневно просечно пет до шест лица. Лешеве су смештали у Турски павиљон, а кад би се накупи изван број односили су их у Београд и сахрањивали на сефардском гробљу. (...)

(Сведочанство Шарлоте Јосић, рођене Алфандари, пред ДК 14. маја 1947. године)

са имовином”. Две недеље касније на састанку са генералом Бадером Шефер је известио да у Србији више не постоји „јеврејско питање” и да је логор спреман за прихват нових заточеника.

„Душегупка”

С обзиром на то да су већину јеврејских заточеника представљале жене и деца, за масовну егзекуцију употребљен је камион марке „заурер”, који је на територији Пољске и Совјетског Савеза употребљаван за ликвидацију особа са посебним потребама, ментално оболелих и Јевреја. Према Химлеровом мишљењу, убијање угљен-моноксидом у камиону за егзекуторе представља мањи стрес, од оног који изазива стрељање жена и деце.

У Београду су за тај облик убијања одређена два СС подофицира, Вилхелм Гец и Ервин Мајер, који су претходно били „извежбани” у том начину егзекуције. Сваког дана камион је превозио од 70 до 300 заточеника који су веровали да крећу у логоре у Пољску или Румунију. Када камион напусти логор и пређе реку Саву, цев ауспуха била би повезана са унутрашњошћу камиона и током вожње ка Славији и даље преко Аутокоманде ка Јајинцима, угљен-моноксид би гушио људе у камиону.

За превоз тим камионом смрти добровољно су се пријављивале целе породице, верујући да одлазе из логора, где је од страшне хладноће, глади, прљаве воде за пиће и болести дневно умирало и до 30 логораша. Логораша Сајмишта нису били прве жртве камиона „душегупке” у Србији, већ боле-

ници из Јеврејске болнице у Београду, њих око 800, који су убијени у вожњама између 19. и 22. марта.

У логору се на дан 31. марта 1942. налазило 5.293 заточеника. Шеф БДС Емануел Шефер и шеф београдског Гестапоа Затлер саопштили су команданту логора Андорферу план који је укључивао употребу „душегупке”. До 10. маја, сходно плану, убијено је 5.220 Јевреја. Камион је сваког дана возио жртве до Јајинаца, некада и по три пута дневно.

Јајинци

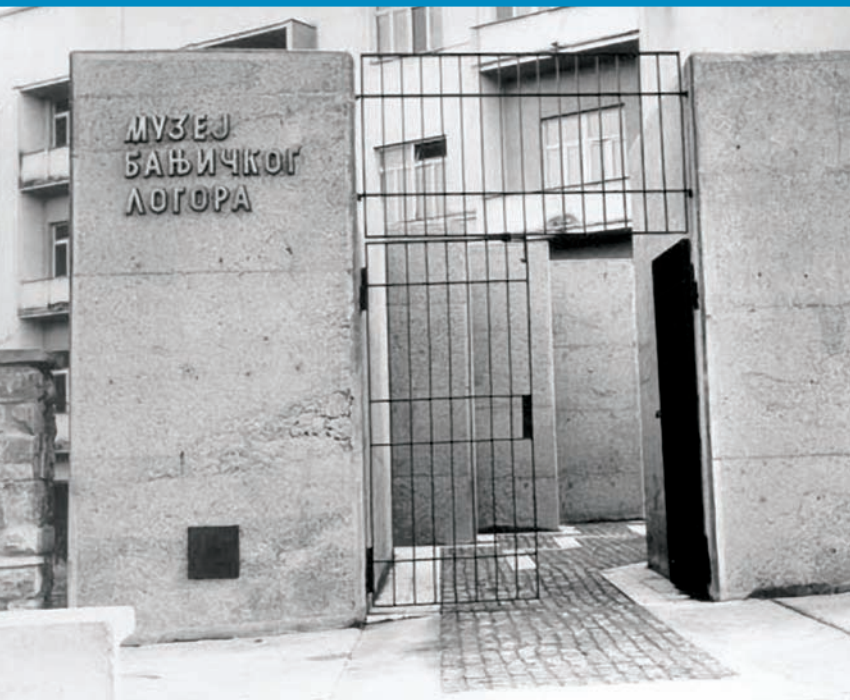
Одмах по затварању првих талаца, немачке окупационе власти у Србији одредиле су посебна места за егзекуције цивила. Бивше војно стрелиште у близини села Јајинци код Београда испод Авале (11. километар Авалског пута) изабрано је као најподеснији простор за погубљења десетине хиљада људи и сахрањивања оних који су убијени у камиону „душегупки”. Обрасло густом шумом, уз насип и грудобран, било је погодно за неометана стрељања. За само две године, од јесени 1941. до јесени 1943. године Јајинци су постали највеће стратиште на територији Србије, где је према званичним (мада не и сасвим поузданим и прецизним) подацима убијено и сахрањено око 80.000 мушкараца, жена и деце.

На том стратишту људи су убијани због своје националне, етничке и религијске припадности, због „кварења чистоте расе” и идеолошког непријатељства према фашизму. Заробљеници су у Јајинце довођени из београдских затвора и логора Авалским друмом. По изласку из камиона, жртве су, уском кривудавом стазом, спровођене до места егзекуције. На путу до тог места некада би сатима чекали испод настрешица импровизованих барака тренутак када је ред за њихово погубљење.

Стрељања су вршили војници Вермахта и 64. полицијски резервни батаљон, који је био задужен за чување бањичког логора и масовне егзекуције у околини Београда. У том батаљону посебно место у хијерархији имали су фолксдојчери. Посао копања рака био је одређен радницима Новог и Централног гробља. Масовне гробнице копане су за 100 до 300, а некада и више лешева. Немци су спуштали тела у раке и посипали их танким слојем земље, а посао би даље наставили београдски гробари. Беживотна тела пре укопа прегледао је доктор Херберт (Ервин) Јунг који је издавао наредбе за убијање преживелих, а некад их је и сам убијао.

Командант стратишта у Јајинцима био је гестаповац фолксдојчер Еуген. Од 8. новембра 1943. до 2. априла 1944. у исте бараке, испред којих су несрећне жртве чекале погубљење, смештени су логораша одређени да ексхумирају и спале лешеве стрељаних. Њихов рад био је део операције ископавања и уништавања тела убијених „Сондеркомандо 1005”, коју су у целој источној Европи од маја 1942. године вршиле специјалне јединице СД под командом СС штандартенфирера Паула Блобела.

У складу са планом Реинхарда Хајдриха о прикривању злочина и брисању трагова масовних убиства, све до краја рата трајала је организована акција спаљивања лешева милиона убијених у источној Европи. Организација целе акције поверена је Блобелу, најодговоринијем за злочин у Бабљем Јару код Кијева (данашња Украјина), када је за два дана у сеп-

тембру 1941. године убијен 33. 771 јеврејски мушкарац, жена и дете. Блобел је осуђен на Нирнбершком суђењу и обешен 1951. године.

Уништавање трагова злочина

Акцијом уништавања тела убијених у Београду руководио је Густав Вилхелм Темпл, у координацији са СС мајором Бруном Затлером. „Небески одред“, групу заточеника одређених за ископавање и спаљивање лешава, чинило је пет бањичких логораша, 55 Јевреја и 35 Рома и сви су убијени када је „посао“ завршен. Сведочење Момчила Дамњановића из села Врховца који је био један од пет логораша и део „небеског одреда“, а успео да побегне, дато је Државној комисији 1945. године и у њему се, између осталог, каже:

„Чим смо дошли у Јајинце оковали су нас и једна немачки подофицир одржао нам је као једно мало предавање, рекавши нам: да ми радимо један посао који је користан за Не-

Логор у Јајинцима

мачки рајх и да ћемо за то бити награђени, али ако ко од нас покуша да бежи биће одмах стрељан. Како је већ било вече, то су нас затворили у једну собу, где је било 90 лица, од којих 55 Јевреја и 35 Цигана. Од њих смо сазнали да ћемо радити на ископавању и спаљивању лешева лица стрељаних у Јајинцима.

Сутрадан смо били изведени из собе и почели смо да радимо, под надзором и упутством Немаца. Наш посао се састојао у томе што смо ископавали раке и из рака вадиле лешеве. Лешеве смо стављали на камару као што се ређају дрва, тј. прво један ред, па онда попречно други и тако редом. До вечера смо успели да направимо камару која је била широка четир метара, јер су била састављена два леша један до другог обично глава до главе, а дугачка седам до осам метара, док је била висока око два до три метра. На камару је стало око 700 лешева. Овако велики број лешева могао је да стане на тако малом простору јер су лешеве били суви.

Сама камара, ломача, била је подигнута од земље за једно пола метра и ту смо ми стављали дрва, а преко дрва посипали моторско уље; када је то било готово онда смо ломачу потпаљивали. Уље смо досипали све дотле док се ватра не разгори. Пошто је ломача почела да гори нас преброје и тада смо ишли на вечеру. Вечеру смо добијали из самог логора на Бањици и њу су доносили Немци пошто нико други није имао приступа.

ПОДЕЛА ПЛЕНА ЛЕК ЗА СТРЕС

„Један од начина да се превлада отпор стрелаца према чину који су извршили представљала је подела плена. Према изјави једног од аустријских стражара који је учествовао у стрељању извршеном 9. октобра 1941. године, војници који су учествовали у егзекуцијама су касније данима позивани да за своје супруге или веренице узму нешто од накита који је сакупљен после стрељања талаца.

Акцију стрељања 9. октобра детаљно је описао у свом извештају поручник Липе. Најпре је констатовао да су затвореници, издавањем ашова и других алата за рад обманути да иду на рад (...), и истакао да је „расположење затвореника за време превоза и припреме било добро. Радовали су се одласку из логора, јер им смештај није био по вољи. Затвореници су били запослени 8 км од места стрељања, те су доцније довођени по потреби.“

Поручник Липе је свој извештај завршио речима: „Стрељање се завршило у 18.30 часова. Ништа нарочито се није тада догодило. Јединице су се задовољне вратиле у своје кувартире.“

Наведена констатација постаје јаснија када се има у виду да су се војници за стрељачке водове добровољно јављали и да су једни другима постављали питање: „Идеш ли на стрељање Јевреја?“. Поручник Липе је издавањем наредбе за пуцање: „Пушке на готовс – осветите се!“, код војника подстицао осећај оправданости и нужности стрељања цивила.“

(Из књиге Валтера Маносека „Холокауст у Србији, војна окупациона политика и уништавање Јевреја 1941–1942“)

Ханс Фелбер

Франц Беме

Како је вероватно Немцима изгледало да посао не иде брзо то су нам сутрадан наредили да направимо две ломаче. Исто смо овако поступали и радили и трећег дана по мом доласку у Јајинце. Четвртог дана Немци су донели један вагонет. На томе вагонету су била постављена четири стуба, који су се отприлике на средини спајали у један висок око метар и по; на томе стубу је била постављена једна гвоздена полука дугачка око 6-7 метара, па на њеном предњем делу налазила се једна већа лопата. Ова полука је могла да се окреће лево и десно.

Када су донета ова колица онда је прво направљена мања ломача и на њу су овим колицима стално довозени лешеви и бацати на ломачу. Овај је посао обављан на овај начин: на три до четири метра од саме ломаче биле су постављене шине, на које је био постављен вагонет са направама како сам већ рекао. Тада би се горња полука спуштала напред и на ломачу би била стављена по два леша. Пошто би се полука исправљала лешеви би били подигнути и тада би се вагонет приближио ломачи, па би се лопата окренула и лешеви би падали на ватру. На овај начин је посао ишао много брже, тако да је могло дневно да се спали по 1.200 лешева. Овако смо радили све до мога бекства, а ја сам побегао после 36 дана. (...)"

Троструки Сурдук (Јеврејско гробље, Ледине)

На ободу данашњег насеља Ледине на Новом Београду, на месту које се за време рата називало Троструки сурдук, у рану јесен 1941. године стрељано је и сахрањено 240 цивила. Ово место историчари доводе у везу са судбином 187 Јевреја који су уписани у књиге Бањичког логора и 14. септембра одведени у „јеврејски логор Земун“ (који тада још није био у функцији). По сећањима доктора Стефана Ђелинеа, та група у немачкој картотеци добила је ознаку „Црни јахач“ – шифра за смакнуће – што је значило да су сви ти људи убијени.

Прве податке о злочину прикупила је специјална Анкетна комисија у марту 1945. године истражујући злочине у логору на Сајмишту, у оквиру Државне комисије, са судијом Мираном Гаврићем на челу. Комисија је ексхумирала гробницу и пронашла остатке 240 мушкараца средњих година. Двадесет година после рата, на Дан ослобођења Београда 20. октобра 1964. ово место обележено је плочом са потпуно нетачним подацима који говоре да је на том месту стрељано 350 родољуба Јевреја, а међу њима највише жена и деце. Скупштина града Београда прогласила је 1992. године место стрељања на Лединама за Јеврејско гробље, које је добило статус културног добра.

Раковица

Масовно стрељање у Зеленаку, испод каменолома удаљеног око 150 метара од манастира у Раковици, догодило се 14. октобра 1941. око 6 сати ујутро. Немачки војници су,

опколивши место, наредили свима који су се ту затекли да се врате кућама, уз строгу забрану, под претњом стрељања, да прилазе прозорима и излазе из кућа.

Око поднева је стрељана прва група Јевреја од око 10–15 људи, а стрељање се, по сведочењу очевидца, поновило још 27 пута. Жртве су претходно саме ископале раку, а када би војник, који је стајао по страни, спустио црвену заставицу немачки стрељачки вод постројен према раци пуцао је у жртве – по три војника у једну особу. Жртве су падале у раку дугачку око 15 метара, широку 3–4 метра по крајевима, а по средини 8 метара. До 6 сати поподне сви лешеви (њих око 400) били су закопани.

После неколико дана људи из Ресника, оближњег села, радници у каменолому, видели су на месту догађаја хрпу земље из које су вирили делови тела и одеће. До тада су пси већ почели да ваде из раке делове лешева жртава. У марту 1944. године и овде су лешеви ископани и спаљени, за шта су били задужени припадници јединица Сондеркомандо 1005. ■

Спомен-обележје Бубањ у Нишу

ОНИ СУ ПРЕЖИВЕЛИ

Увек неко остане да сведочи. Никада ниједан злочин, ма колико био темељит и организован, ма колико свирепо и систематично изведен, није остао без сведока. Није то био ни немачки холокауст над Јеврејима.

Увек неко остане да сведочи. Никада ниједан злочин, ма колико био темељит и организован, ма колико свирепо и систематично изведен, није остао без сведока. Није то био ни немачки холокауст над Јеврејима.

Оперска дива педесетих и шездесетих година прошлог века Бреда Калеф преживела је ратне године и холокауст у коме је изгубила 26 чланова породице. Према тврдњама историчара, породица Калеф спада међу најстарије београдске породице. У српској престоници та позната јеврејска породица, уз све муке и трпљења, траје више од четиристо година. У књизи „Ми смо преживели“ сведочи о данима у којима је изгубила готово целу породицу:

„...Сви способни мушкарци, одмах по уласку окупатора у Београд, покупљени су у такозване „радне бригаде“ за Јевреје. Првоформирана бригада, у којој су били сви моји, до последњег је стрељана. Остале су жене и деца, незаштићени и као такви лак плен окупатора. Мој отац и бака су смештени у Јеврејској болници, јер ми је отац био у инвалидским колицима а бака већ у поодмаклим годинама. Из ове болнице су одведени специјалним возилима са гасним коморама и од тада им се губи траг за сва времена. Кућу су нам окупатори запечатали са свим стварима тако да смо остали на улици без ичега, наравно и без средстава за живот.

Сестра и ја склоњене смо на периферију Београда. У прво време смо се криле у Кошутњаку да би нас касније прихватиле часне сестре Католичког манастира на Бановом Брду. Нашу судбину су испричале свом старешини, жупнику манастира Андреји Тумпеју, једном предивном, племенитом човеку који нас је прихватио, набавио лажна документа и на тај начин спасио. Захваљујући овим документима могле смо да се упишемо у школу и укључимо у нормалан живот јер нас тамо нико није познавао.

Тада се нисам звала Бреда Калеф. Моје право име било је Рахел Калеф, а са лажним документима постала сам Бреда Ограјеншек, незаконито дете, избеглица из Словеније. Под овим именом сам уписана у редовну школу на Бановом Брду, чиме ми је омогућено да пратим наставу као сва остала деца. У почетку похађања школе долазило је до мучних моментата када се, у тренутку, нисам одазивала на своје ново име кад би ме наставник прозвао. Мирно сам седела све док ме нека од другарица не би опоменула, мислећи да сам заспала.

Мама је отишла у суседно село и радила код породице од које је прихваћена. За рад је добијала накнаду у кромпиру и кукурузном брашну. Без материјалних средстава за живот, била сам приморана да по дубоком снегу одлазим у шуму

по дрва како би смо се бар мало огрејале. Ово сам увек чинила са страхом да ме чувар шуме не примети. За храну сам брала коприве које су нам, уз кукурузно брашно, биле главна храна.

Како нам је боравиште на тавану било близу чукаричке железничке станице, ноћу сам одлазила да крадем угљак из вагона, упркос томе што су их чували наоружани немачки војници. Ове своје храбре, готово сулуде подухвате десетогодишње девојчице, годинама сам повремено сањала, па и до дана данашњег, и у кошмару се сећала својих бежања када сам, чврсто држећи угљем напуњену торбу, трчала под рафалима немачких стражара.

Одлазила сам и чамцем преко Саве, на Аду Циганлију, да скупљам суво грање за огрев. На реци сам била сведок језивих призора, јер су низ воду пловили унакажени лешеве. И, које ли ироније, ја сам их бројала, не помишљајући да се међу њима налазио и неко од мојих најближих...”

Исповест Луције Рајнер

Постала је лекар, доктор наука, примаријус. Луција Рајнер имала је само седам година када је почео рат и променио њен дечији живот. Променила се и она. Од радозналог, свеупитног детета, расположеног да послуша и речи које би изговарали у другој соби, постала је ћутљива девојчица, спремна да чује само оно што јој кажу. Никома више није морала да тврди како „не прислушкује, већ јој речи саме улазе у уши“. Нико је није ни питао да ли је нешто чула или не. Од ње се све више крило. Криле су се страхоте од којих, ипак, није заштићена. У књизи „Ми смо преживели“ сведочи:

„...Напетост у нашем окружењу је расла из дана у дан. У првој групи „таоца“ (реч коју сам тада први пут чула али је баш сасвим нисам разумевала) био је одведен мој деда и један наш блиски рођак, чика Жељко Кац. Из првобитног затвора они су убрзо одведени некуда... Нико детету, сада већ од седам година, није ништа објашњавао. Све око мене је постало другачије, застрашујуће. Опет нисам ништа запиткивала што би у нормалним условима живота увек упорно

чинио, све док ми се до танчина све не објасни. Сада нисам ништа слично чинила, али сам схватила да деде више нема међу нама. Чула сам речи Сајмиште, али сам од раније знала да је то место где су били одржавани аеро-митинзи, о чему ми је причао мој деда-ујак, брат моје баке, инжењер машинства Карло Јелинек. Но сада је та реч звучала другачије. Након тога поменуто је Бањица и постало ми је све јасније да су то називи неких логора, затвора. Октобра 1941. године чула сам само: „...одведени су у отвореним камионима...“. Помињана је реч Јајинци. Нисам знала ни где је то, али сам убрзо схватила да су одведени на пут без повратка.

Кратко иза тога били су затворени мој отац и мој најмањи стриц Иван. Одведени су били у логор „Топовске шупе“. Постајала сам све свеснија да се око мене догађа нешто страшно. Мајка ме није пуштала ни корака од себе. Чврсто, као у грчу, држећи ме за руку ишла сам често уз мајку, а околина Аутокоманде постала ми је добро позната. Угао окружен бодљикавом жицом иза које су промицале сенке логораша, била је слика коју добро памтим. Сада тај крај изгледа потпуно другачије. Тада би нас две често застајале преко пута тог угла, чекајући да угледамо нама знана лица. Та улица

није била тако широка као што је данас. Понекад би угледала лик мога тате или стрица Ивана. Понекад би ме мајка брзим кораком превела на другу страну улице, ближе жицама, и неко би успео да нам протури по неколико цедулица намењених нама и осталима који смо се налазили изван жице.

Колико сам пута видела грубости које би логораши доживљавали од стране немачких војника, који су се, као орлушине, обрушавали на очајнике који су покушали да се приближе жицама.

„Лос, лос!“, викали су немачки војници удаљавајући ударцима логораше од жичане ограде. Одзвањала је цела улица од тих речи али и у мојим ушима и много дуже. Понекад, али не знам како и уз какве регулативе режима логора, цедулице писане од стране логораша добијали би на капији логора. Неке од њих имам и данас, а копије сам дала Јеврејском музеју у Београду.

Понекад бих кроз те жице могла да угледам тату. Изгледао је много измењен, мршав, блед, веома озбиљан и никад није гледао према нама. Ни трага неког осмеха на лицу. А раније бисмо се толико пута смејали, смејали заједно. Пратила сам мајку тихо, без речи и као заплашено птиче покушавала да пратим њен дуги корак.

И дани су тако пролазили. Мама је сваким даном била све лошијег здравља. Много је кашљала и имала повишену температуру. Тог, за нас кобног новембарског дана, мама није могла да оде на своју свакодневну шетњу до логора, због високе температуре. Сутрадан, 15. новембра, ипак је кренула, али сама. Веома брзо се вратила, уплакана, бледа, без речи и како је ступила у кућу где сам је чекала са једном сусетком и баком, пала је без свести. Ту слику и данас пам-

тим и осећам онај исти ужас који ме је и тада обузео.

„Јуче су их одвели...“, било је све што нам је рекла дошавши к свести. Није много говорила наредних дана. Више је била као у бунилу због великог шока и због болести и веома високе температуре. Имала је тешко запаљење плућне марамице са водом од чега се у то време веома дуго и тешко лечило.

Касније сам дознала да је мама од неких сапатница дознала да је тога 14. новембра транспорт био састављен од млађих и здравијих људи. Мој отац је тада имао 31 годину, а стриц само 26. Тај податак је мојој мами уливао наду да су одведени некуда...

можда на најтеже физичке радове... Због тих сазнања и таквог размишљања у њој, па и у мени, гајен је трачак наде да ће они можда преживети и да ће се једног дана вратити. Тај трачак ирационалне наде није напуштао моју мајку све до краја рата, па и много дуже.

... (Моја бака) је принудно смештена у Јеврејску боницу која се налазила у згради Дефектолошког факултета, на углу улица Високог Стевана и Тадеуша Кошћушка. Могле смо да је посећујемо. Једног фебруарског дана видела сам камион углављен у врата болнице. Мајка ме је повукла за руку, без речи одвукла на другу страну улице и обе смо плачући отишле кући. Омаму нисам више никада видела. Да ли сам тада схватила све што се догађало, нисам сасвим сигурна, али касније ми је било јасно да је то био камион – гасна комора.

Ни данас не волим да прођем тим крајем, поред те зграде, као ни лепом Задарском улицом старе Варош капије. Та места буде у мени сувише болна сећања. Ипак, када понекад прођем поред поменуте зграде у улици Високог Степа-

на, (Јеврејске болнице) ужасно ми засмета да на тој згради нема ни слова, ни речи да је ту била смештена Јеврејска болница, једно од последњих уточишта београдских Јевреја.

И од тог фебруара 1942. године остале смо саме мама и ја. Потпуно саме без иког свога. Чести претреси нашега стана, дању, ноћу, копање по свим стварима у нашој кући, постали су саставни део моје свакодневице. Различите немачке униформе Гестапоа, или других родова немачке војске, смењивали би припадници Љотићеве гарде или други поданици окупатора. Стално су нешто или некога тражили. Шта??? Кога, кад никога више није било???

Расла сам уз брижну мајку, али без великог броја мојих драгих које сам неизмерно волела и у чијој сам љубави, као мала девојчица, уживала, али кратко. Посебно, расла сам без мог дивног оца. Нестали су туђом силом не оставивши иза себе ни гроб. Приликом своје прве посете граду Минхену, као завршени лекар, отишла сам сама, не говорећи никоме ништа, у Дахау. Отишла сам тихо, у очају. Имала сам ирационални осећај да идем на гроб својима."

Хумани Крста Новаковић

Новинар Милорад Симић забележио је својевремено причу о Крсти Новаковићу, апотекару и предратном председнику крушевачке општине који је то остао и у време окупације. Према сведочењу Наталије Ковачевић Тајтац тај хумани човек спасио је њену породицу од страшне судбине.

"... Априла 1941. године била сам у Младеновцу и седела сам у својој соби испуњена страхом. Град се тресао под гусеницама немачких тенкова и од тутњаве камиона. Краљевина Југославија се рушила... Шта да радим? Јеврејка сам и приче о поступку нациста према Јеврејима стигле су и до мене. (...) Знам да се пред крај 19. века мој деда Анђелко Тајтац одселио из Београда у Крушевац. Био је ожењен Султаном. Не знам девојачко презиме моје бабе, али знам да су Анђелко и Султана имали синове Морица, Давида и Аврама и ћерку Калину. Током времена Мориц је остао у Крушевцу и наставио очеву трговину, друга двојица су отишла у друге градове својим послом, а Калина се удала, отишла са својим мужем. (...) Мориц, који је живео у Крушевцу, био је ожењен Ребеком, ћерком београдског трговца Давида Адуца. Они су моји родитељи. (...) Отац је отишао у Први светски рат, прешао је Албанију са српском војском, тешко се разболео и, уз помоћ сестре Калине, нашао се у Швајцарској, у Цириху, на лечењу. Нажалост, помоћи није било. На циришком гробљу и данас стоји камено обележје на коме пише: „Moric Tajtacek, serbicher soldat“ („Мориц Тајтацек, српски војник).

(...) Сада сам имала намеру да се вратим у Крушевац, али како? Окупација је. Из мојих докумената није тешко било закључити да сам Јеврејка, а без тих исправа није могла да се добије дозвола за путовање, нити путна карта без такве дозволе. И зато сам седела и чекала. Веровала сам да ће мајка успети да се некако домогне потребних папира. И нисам се преварила: убрзо се појавила мајка и донела исправе у којима сам имала ново име – Ружа. Добиле смо и ново презиме – Анђелковић. Мајка се тако звала Софија, као што је право сестрино име, а сестра је добила друго.

Мајка је лажне исправе добила преко Крсте Новаковића, апотекара који је пре рата изабран за председника крушевачке општине, а по наредби окупатора, ту дужност је вршио и тада. Мајка је отишла код њега. Знали су се, старе су то крушевачке куће. Крста је разумео невољу једине јеврејске породице у Крушевцу. Шта је он радио, мајка није знала али је добила папире и дошла код мене. Убрзо смо безбедно стигле у Крушевац. (...)

Као Анђелковићи, живели смо мирно, док и у Крушевац нису почеле да пристижу избеглице у већим групама. Међу њима је било и јеврејских породица, а међу овима и оних који су нас познавали. Шта је све било у оној гужви, ко би знао – тек нађосмо се и ми на списку Јевреја и добисмо жуте звезде, видно обележје Јевреја.

А онда једног дана стиже порука мојој мајци од Крсте Новаковића. Јавља да треба да бежимо из града. Прети нам опасност. Немци нешто спремају. И нека прво бежи Давид. Прво ће да скупљају мушкарце Јевреје. Али, поручио је Крста Новаковић, нека Давид не прилази ни четницима ни партизанима: нека се прихвати рада да помогне мајци и сестрама да преживе...

Колико се сећам, Крстина порука је стигла дан пре него што се код нас појавио један Немац. Имао је неки чин. Мајка му је рекла да је Давид отишао у село по намирнице. А онда је Немац погледао у њу и рекао нешто што она није могла да верује да се догађа. Немац је питао моју мајку шта овде чекамо и зар не видимо шта се спрема? Додао је да ће он долазити сваког дана да би се интересовао за Давида, а он нека води рачуна о себи. Разговор између Немца и моје мајке водио се у једној соби. Давид је био у другој. Све је чуо и све разумео. Ипак, није био спреман да напушта Крушевац.

А сутрадан се пред нашом кућом заустави камион скоро пун Јевреја – мушкараца. Давид их је видео кроз прозор и одмах је излетео на споредан излаз. Нашао се на сокачету иза куће. Ту га је приметилa Коса Петровић, кафеџика. Схватила је шта се дешава, дала му знак да дође и он се нашао у комшикиној кући. (...) Из Доњег Крчина дошао је до Косе један сељак са чезама и натоварио на њих Давида. На мосту је овај показао ону лажну легитимацију на име Анђелковић – и све је било у реду. Дан касније од Крсте је мајци стигла порука да склања ћерке, јер ће Немци да скупљају и јеврејске девојке... Нисмо часа часиле. (...) Тако смо се мајка, нас три сестре и брат нашли у Доњем Крчину. Сви смо имали оне лажне исправе из којих се није видело да смо Јевреји. У селу нам дадоше једну кућу да се сместимо, а неки дан касније дође Видан Максимовић и донесе нам карте за снабдевање. Послао их је Крста Новаковић. Као председник општине имао је своје људе у општини и ово му је пошло за руком.

(...) Била је то стална трка са смрћу. Једни сељаци су нас редовно обавештавали о опасности, ми смо бежали, други су нас примали и смештали на безбеднија места. Знали су да смо Јевреји и да се тиме излажу опасности. Ипак, без речи су прихватили ризик. (...) Негде у пролеће 1944. године, у доњокрчинску кафану уђе једног дана железничар, мештанин. (...)

– Сад идем за Београд. И пријавићу оне Јевреје... Зар због њих село да настрада?... Све ће нас Немци побити!"

Сељаци почеше да га смирују, али не вреди. Он све

исто: Немци ће дознати за ове Јевреје... Попи шта је поручио, плати и оде. Сељаци се узмуваше. Неки дотрчаше до нас и рекоше нам о изненадној невољи. Одмах смо кренули из села. Што даље. Ноћ се навлачила када је онај железничар стигао у Сталаћ. Ту је као возовођа требао да прими воз из Ниша који је продужавао за Београд, а његов колега је чекао онај који је долазио из Београда и продужавао за Ниш. По распореду је требао да путује за Ниш, али је имао неодложна посла у Београду. И замоли колегу да се промене. Колега пристаде. Што да не? Па има времена, пријавиће оне Јевреје када други пут буде ишао за Београд. И тако седе у воз за Ниш. Али код Ђуниса припуца: партизани нападаше воз. У возу је била само једна жртва: возовођа из Доњег Крчина!

Железничара сахранише, а ми се вратисмо у Доњи Крчин. Крај рата смо срећно дочекали. Били смо бржи од смр-

ти. Захваљујући свима на које смо наишли: од председника крушевачке општине, па до неког убогог сељака.

А после ослобођења, Окружни народни суд у Крушевцу, својом пресудом КТ 26/46-СТ 20/46 од 15. јуна 1946. године, осудио је апотекара Крсту Новаковића, народног посланика и председника крушевачке општине, на смрт. Ова казна му је замењена казном лишења слободe са принудним радом у трајању од 20 година. Изашао је на слободу после дванаест и по година. Крста Новаковић је умро. Опело му је држао патријарх српски. Крсти Новаковићу је Јад Вашем, као знак признања за помоћ породици Тајтацк, доделио Повељу и Медаљу Праведника." ■

Аутор прилога
Биљана ПОПОВИЋ

